KA KOT PULE KHASI

KLASS VIII

Edited by :
Rev W. MANNERS, B A., B D.
Retired Head Master Govt.
High School. Shillong.

Published by :
THE KHASI JAINTIA PRESBYTERIAN SYNOD,
K.J. Presbyterian Synod Church House,
Mawkhar, SHILLONG.

1980

KA KOT PULE KHASI

KLASS VIII

Edited by :

REV. W. MANNERS B.A., B.D.,

Formerly Headmaster, Govt. High Schhol, Shillong.

Published by : --
THE KHASI JAINTIA PRESBYTERIAN SYNOD.
K. J Presbyterian Synod Church House,
MAWKHAR, SHILLONG

KI JINGKHUNG

Lynnong		Sea
I	Ka Dor jong ka Jingieit ri *(Miss A. S. Lyngwa)*	1
II	Ki Syiem Khasi bad Synteng *(Dr. H Lyngdoh, M.B.E.)*	7
III	U Kalidas *(Mr. S. H Syiemlieh)*	13
IV	KA SALM KA JINGIM *(Rev. John Roberts, D D.)*	18
V	Ka Duriaw Mawlyngnai *(Mr. W. G. B. Marwein, B. A.)*	20
VI	Ka Beh Diengkhlam ha Jowai *(Mr H. O. Mawrie, B.A)*	27
VII	Ka Mrs. Sarojini Naidu *(Miss M Khongwir, B. A., B T)*	32
VIII	Uwei U Syiem bad u Heth Arman	39
IX	IAM TE PHIN IAM MARWEI *(Mr H. O. Mawrie, B.A)*	41
X	Ka Madam Marie Curie *(Rev T. Rodborne, B A , B.D)*	42
XI	KA LLIT JINGLEHT DURIAW U COLUMBUS *(Mr. H. O Mawrie, B. A)*	48
XII	U Julius Kaisar (Drama) *(Rev. John Roberts, D. D)*	53
XIII	U Sir Ronald Ross *(Prof. I. Simon, M. A.)*	69
XIV	NADUH DANG KHYLLUNG *(Mr. H. O. Mawrie, B. A.*	73
XV	U Harish Chandra—I *(Mr. W. G. B. Marwein, B. A.)*	75

LYNNONG SLA

XVI U Harish Chandra--II 81
(*Mr. W. G. B. Marweiñ. B. A.*)

XVII U Harish Chandra—III 85
(*Mr. W. G. B. Marweiñ. B. A.*)

XVIII KIBA KHRAW KI SDANG NA KIBA RIT ... 90
(*Mr. F. M. Pugh, M. A.*)

XIX Kumno ban kyntiew ia ki Shnong jong ngi ha ka Rep ka Riang ka Trei ka Kam .. 92
(*Mr. P. C. Khongwir*)

XX Ka Pung Blei 106
(*Mr. W. G. B. Marweiñ, B. A.*)

XXI Ki Met Tynrai 113
(*Rev. John Roberts, D. D.*)

XXII KA LYNTI SHA KA JINGLAITLUID ... 119
(*Miss M. Khongwir, B A., B.T.*)

XXIII Ka Ritu ne ka Jingiap 123
(*Mr. W. G. B. Marwein, B. A.*)

XXIV Ki Aiñ ka Jingkoit Jingkhiah 127
(*Dr. R. A. Hughes, M.B.F.R.C.S., D.T.M., ChB. & H.*)

XXV KA WAHDUID 132
(*Mr. S. K Lyngdoh*)

XXVI Ki Jingbymsuidñiew ia kiba rit .. 136
(*Mr. S. A. M. Lyngdoh*)

XXVII Ki Jhur bad ki Soh 141
(*Mr. S. H. Sviemlieh*)

XXVIII Ka Dorbar Hima ki Khasi .. . 147
(*Mr. Norman Singh Syiem*)

XXIX KI SNGI BARIM U NI U KONG 152
(*Mr. H. O. Mawrie, B. A.*)

XXX Ki Ktien lyngkot stad u Sadi Persia .. 154

XXXI Ki Khadsaw tylli ki Jingbakla 156

XXXII Ki 'Tien stad na ka Baibl (*Solomon*) ... 157

LYNNONG I.

KA BOR JONG KA JINGIEIT RI.

Baroh ngi la ju iohsngew shaphang u Mahatma Gandhi kumno ba na ka bynta ka jingieit ia la ka jong ka ri, u la shah shitom bun bunsien, da kaba shah set phatok, shah jingit bad khaiduh khatwai u la shah ia ka jingiap hi. Kumjuh ruh, ka Sati Joymati,** ka kynthei Assamia kaba shlur, ka la shah kynthah narsaw bad shah pynshitom ha u Syiem Chulikfa ba runar, namar ba ka kwah ban pyllait ia la ka jong ka ri bad ia la ki jong ki briew na ki tyrsim ba runar jong u. Ha kane kajuh hi ka rukom ruh, na ki jingiathuhkhana, ngi tip ba don bun bun kiwei pat ki riewshlur kiba la aiti noh ia la ka jong ka jingim na ka bynta la ka jong ka ri. Kane harum ka long ka jingiathuhkhana shaphang kawei ka kynthei ieitri, kaba la aiti noh ia la ka jong ka jingim bad ia kiei kiei kiba ka don, ban pyndep ia la ka jong ka kamram kaba ka dei ban leh na ka bynta la ka jong ka ri.

Ha ka por ba u Syiem Allaudin Khilji u dang long u patsha jong ka Delhi, u la kwah ban ioh lut ia ka Hindustan baroh kawei. U la lah ioh lajan baroh ka ri India ba shaphang shatei.

Hynrei ka la long kaba eh sat ia u ban jop ia ka India ba shaphang shathie. U la leit hiarthma katto-katne sien ia ka Devgiri, ka ri laitluid

**La don ha ka kot pule Klass III ka jingiathuhkhana shaphang jong ka.

kaba khaiñ shibun; kaba don shaphang shathie ka ri India. Hynrei man la ka sien ba u leit, u la-dei ban wan phai noh khlem da jop ia ka. Ka daw ka long namar ba u syiem jong kane ka hima bad u rangbah shipai jong u, ki la long ki briew kiba shlur shibun eh. Kine ki la long ki riewshlur ki bym ju pyrwa ei ei ruh ia la ka jong ka jingim na ka bynta ban da ia la ka jong ka ri.

Une u rangbah shipai jong u syiem, u la don ka khun marwei kaba kyrteng ka Virmati U la ieit thepmynsiem shibun ia kane ka khynnah, khamtam ba kam don kmie shuh. Katba u kpa jong ka u dang im. u Allaudin um ju lah satia ban jop ia ka Devgiri. Ynda u kpa ka Virmati u la iap noh, u syiem, uba ka kyrteng jong u ka long u Ramdev, u la shim ia kane ka khynnah bad u la pynshong ia ka ha la ka ïing syiem ryngkat bad ka khun jong u. Ynda katto katne snem hadien, u la pynshongkurim ia ka bad uwei u samla uba khlaiñ, uba shlur bad uba bhabriew shikatdei eh. U syiem u la ieit eh ia une u samla ruh.

Ka jingiap u kpa ka Virmati ka la long ka kabu kaba biang eh ia u Allaudin ban leit hiar thma pat ia ka Devgiri. Ka jingialeh ruh ka la long kaba ishyrkhei shibun eh. Ki briew jong ka Devgiri ki la sei lut ia la ka jong ka bor baroh, ban ialeh pyrshah ia u Allaudin. Kane ka thma ka la neh bun sngi bad ym shym la don ba jop ne ba rem. Kumta u Allaudin u la wad lad, bad

u la thawbuit kumno ban ialang lok noh bad une u samla uba shlur, u tnga jong ka Virmati. Kumta da ki buit ba sianti jong u, u la pynkwah bad kular ban ai ia une u samla bun kiei kiei, bad u la ia suhbuit ruh bad u kumno ba un aiti noh ia ka Devgiri ha u. Da ka jingiasuhbuit jong ki baroh arngut u Allaudin u la pynkynriah noh ia ki shipai jong u na Devgiri. Kane ka jingleh buit tuh jong u Allaudin ka la pynsngewbha shibun eh ia ki nong-Devgiri bad ia u syiem hi ruh, namar ba ki la iohi ia ka jingphet noh ki shipai Musulman na ki pud ka hima jong ki.

Hadien katto-katne sngi, kyndit kyndit u syiem u la ioh khubor ba ki shipai u Allaudin ki la wan biang ban kerkut ia ka Devgiri. Te, khnang ban ioh ka jingtip kaba thikna, u syiem Ramdev u la kwah ban phah nongsyntiat. U la tyrwa ia kane ka kam sha ki bun ngut ki samla ka hima jong u. Hynrei uei u ban treh ban shimti kum ia kane ka kam kaba ma shibun? Ha kaba khatduh u tnga jong ka Virmati, uba la iohi ba kane kan long ka kabu ia u, u la tyrwa ialade ban leit syntiat khnang ban pynthikna la ka long kaba shisha ne em ba ki nongshun ki la wan ban kerkut ia ka Devgiri. U bapli u Ramdev, u syiem ka Devgiri um shym poi pyrkhat ei ei ruh ba kane kan long pyrban ka lad ia u tnga ka Virmati ban ioh leit iakynduh bad u nongshun jong u, u Allaudin. Hynrei ka Virmati ka la iohi ia ka jingipher ka dur ka dar bad ka jingiaid jingieng u tnga jong

ka. Ka la suba sniew shikatdei oh ia u. Ynda haba ka la iohi lei lei ia u ba u la khreh la khrum, bad u la leit da ka khmat kaba iphuh iphieng, ka jingsuba sniew jong ka ka la nang jur. Ka la sngewsih kthang haba ka pyrkhat na ka bynta la ka jong ka ri kaba don hapdeng ka jingma. Ha kaba khatduh ka la kut jingmut ban buddien ia u. Ka la riam pher ia lade da ki jaiñ u tnga jong ka, ka la kieng ia ka waitlam u kpa jong ka; ka la kiew joit halor u kulai bad sia ka la buddien ia la u tnga.

Ynda ka la poi ha kawei ka khlaw, ka la iohi ia u tnga jong ka ba u dang ia kren bad u sordar jong u Allaudin. Hangta la pynshisha shuh shuh ia ki jingpyrkhat ba ka don shaphang u tnga jong ka. Ka la rieh khop hapoh bniap bad ka la sngap dngong aiu ki iakren.

U sordar ki Musulman u la ong, "Lada phin leh shisha kumta te u patsha jong ngi un ai shisha ha phi ban long u sebedar jong ka Devgiri." "Ngan pyrshang da laka bor baroh" la ong u tnga ka Virmati.

Ka tang shu iohsngew ia kine ki ktien, ka Virmati ka la kyiuh baroh shirynieng da ka jingdom. Ki la wan bun ki jingpyrkhat hapoh jong ka bad ka la ong ha lade, 'Ngan leh kumne, lada ka jingieit jong nga ka kham jur sha u tnga jong nga, te ka ri jong nga, ka ri jong u riewshlur, u kpa jong nga, ka ri jong u syiem jong nga u Ramdev, kan sa shah jop bad

kylla mraw. Lada ka dei ia nga ban da ia la ka jong ka ri, nga dei ban iehnoh ia ka jingieit ia la u jong u tnga." Ka Virmati ka dei ka khun kaba shlur jong u kpa uba shlur. Kumta ym don jingeh satia ia kane ka riewshlur ban rai jingmut ban pyndep ia la ka jong ka kamram na ka bynta la ka jong ka ri ba ieit.

Ha kata hi ka khyllipmat ka la sei ia la ka jong ka waitlam bad prak ka la dung ia uta u nongshetkylla na shadien bad ka waitlam ka la pei lyngba shaduh ka shadem. Tang shisien dung hi u tnga jong ka u la kyllon khrup ha ka khyndew. U sordar ki Musulman u tang shu iohi ia kane u la phet iap Ka umpohliew jong ka snam ka la mih na ka shadem. Suki suki u tnga jong ka u la khyllie ia la ki khmat bad u la iohi pynban ia la ka jong ka tnga hi, ka Virmati ha ka jingriam shynrang, bad u la ong: 'Virmati phi la leh ia kaei kaei kaba dei. Phi la pyllait ia nga na ka pop jong ka jingshetkylla ia la ka jong ka ri. Hynrei . ... ' Hadien kane ym shym mih jingsawa shuh na ka shyntur jong u. Ka Virmati ka la peit ia la u jong u tnga, da ka jingpait dohnud ka la ong: "Krishna Rao, katno nga la ieit iaphi, pynban da kane hi ka kti nga la pyniap iaphi. Ngam tip don ne em kano kano ka tnga kaba la leh kumne ia la u jong u tnga. Hynrei U Blei U tip ba nga leh ia kane khnang ban pyllait im iaphi na ka pop ka jingshetkylla. Phi dei u tnga jong nga ia uba nga ieit bad burom eh. Hynrei kane ka ri, ka Devgiri, ka long kaba nga kham ieit palat ban

ia phi Ym don ha nga kano kano ruh ka ban kham kor palat ban ia ka ri, la u tnga ne ki khun, ki hynmen ne para. Nga pyndep ia la ka jong ka kamram na ka bynta la ka ri Mynta kaba dang sah ia nga ban pyndep ka long sa ka kamram jong ka tnga na ka bynta la u jong u tnga. Nga la pyllait im ia la ka jong ka ri na ka kti ki nongshun bad mynta ki kamram jong nga baroh ki la dep".

Tang shu lah kren ia kine ki ktien ka Virmati ka la shim da kajuh hi ka waitlam ba dang mih tdem ha ka jingkhluit ka snam kaba ka la sei na ka met u Krishna Rao, bad ka la dung ia lade. Ka la kyllon khram hangta hi bad baroh arngut ki la iap ha kata ka jaka.

Da kane ka jinglenlade jong kane ka riewshlur, ka Devgiri ka la lait na ka kti jong u Allaudin.

LYNNONG II

KI SYIEM KHASI BAD SYNTENG

I. KI SYIEM MALNGIANG.

Ym shem jingiathuhkhana pateng kiba iathuh ia ki syiem kiba la wan kiew nyngkong eh lane kiba la long syiem nyngkong eh ha kine ki lum Khasi bad Synteng. Hynrei na ki sur jong ki jingiathuhkhana pateng baroh, imat. ki Syiem Malngiang. kiba la duh noh la bun spah snem mynta, ki la long ki syiem kiba rim tam ha kane ka ri. Kane ka jait syiem, ki ong, ka mih hyndai na ka sniang

Ki Syiem Malngiang lane ki Syiem Madur Maskut, hyndai. ki long ki syiem kiba khraw bad kiba donbor shibun eh ha kine ki ri lum. Ki briew ki khot ia ki mynta, ki "Syiem blei:" bad ka hima jong ki ki ong, ka iar naduh Damera (Nowgong) shatei, lyngba ki lum Khasi bad Synteng haduh Kuwaiñ (Sylhet) shathie; bad ki iathuh pateng, ka la kynthup shisien ia ka ri Synteng baroh kawei. Ka nongbah bad ka kut jong kine ki syiem ka long halor u lum uba hajan bad shaphang shatei jong ka jaka kaba ki khot mynta ka "Iaw Dai Ja" (Iew Die Ja) kaba don hapdeng u khyndai bad u shiphew mail jong ka surok Jowai kaba na Shillong. Hajan kane ka jaka, ka don haduh mynta kawei ka maw kynthei kaba la ot dur kum ka pliang; bad ki ong ki Syiem Malngiang hyndai ki ju pdiang ia ka khrong-iew khrong-hat ha kane ka

pliang maw. Tip, kine ki jait syiem ki don jingiadei ei ei ne em bad uta u syiem uba ki jingiathuh pateng ki ong, u long u syiem uba khraw shibun, uba ka hima jong u ka iar shaduh ri Dkhar, bad uba ka mahadei jong u ka thangiap ialade ryngkat bad u Raitong ha Raitong (Bhoi). Ka jait Malngiang ka don kylleng ka ri mynta, bad kawei ka kpoh jong ka ka long syiem ha Mawsynram haduh ba la seng ia kata ka hima.

Ha ka por u Markubain, u Syiem Synteng, kata, hapdeng ki snem 1516 bad 1532 A. D, ki ong, la don uwei u syiem Malngiang, u kyrteng u Mailong Raja, u Syiem uba sian uba khraw u ba donbor shibun eh. Ha ka por une, ki khun ki hajar jong u kiba shong khap hima Synteng ki shait iakajia man ka teng bad ki khun ki hajar u Syiem Synteng kiba shong sha kita ki thaiñ. Kumta ha kawei ka por, u la kyrpad ia ki syiem Synteng bad ia ki bakhraw basan jong ka hima Synteng ba kin sngewbha ban iawan sha Iaw-Dai-Ja khnang ban ioh iakren pynbeit ia kine ki jingiakajia bad ia ki pud hima, da kaba suk ba bha. Hynrei, ynda ki Synteng ki wan, u la pyniap ia ki baroh Kane ka jingleh sinkor U Mailong Raja ka la pynbitar ia ki Jowai haduh katta katta ba ki la leit sha Madur Maskut, ha kawei ka miet, bad ki la thang ia ka kut, ki la pom ia ki briew jong u baroh kiba don hapoh kut bad ki la pom ia u ruh ha lad Mawdymmai. Ia ka jingiathuh bniah shaphang kane ka jingjia, yn shem ha ka lynnong kaba ar.

Hadien une, ki ong, la don uwei pat u Syiem Malngiang, u kyrteng u Kyllong Raja. Une u long u syiem uba shlur bad uba phylla; bad um ju donkam bun shipai haba u leit ialehthma, namar ym ju don kiba lah ban pyniap ia u. Ka jingthrang bad ka jingialeh jong u ha ka jinglong syiem jong u baroh shilynter ka long ban pynkhraw bad ban pyniar ia ka hima Malngiang haduh ba kan da tap lup ia ka ri Khasi bad Synteng baroh kawei. Namarkata, u la ialehthma bun bunsien. haba dei bad u syiem Synteng bad haba dei pat bad u syiem Shillong. Ha kawei ka thma bad ki Synteng, u syiem Synteng u la ioh pom tukra ia u bad u la bret ia ki kti ki kjat jong u, ha la ka jong ka jong sha ki saw lyer. Hynrei, ha ka step kaba bud, ki Synteng ki la iohi ia u Kyllong Raja ba u iaid ha ki dong bad ki lad baroh ban syntiat ia ki nongshun. Kumta ki Synteng ki la lyngngoh shibun eh ia ka longbriew u Syiem Kyllong Raja uba la ki pom katno katno ruh, um iap satia bad u iai im biang. Bad ki syiem Synteng ruh ki la sdang ban shitom jingmut shikatdei eh shaphang une u syiem, naba u iai wan hiar thma ir-shi-ir sha ri Synteng da ka jingthmu ban dakhol ia ka. Te, ki syiem bad ki bakhraw basan ka hima Synteng ki la iashong dorbar bad ki la iapyrkhat jur da kumno kin leh ban lah ban pyniap duh ia u: naba tang ka jingiap duh jong u kaba lah ban pyllait ia ki na kine ki jingma baroh. Ynda ki la ia pyrkhat pyrkhat, ki la iakut jingmut lang baroh ba kin wad kawei ka samla kaba bhabriew tam na ka hima bad ban

phah ia ka ba kan leit long ka tnga jong u Syiem Kyllong Raja. Ynda ki la shem ia ka briew kaba kat kumba ki kwah, ki la iasuhbuit bad ka ba kan leit sha Madur Maskut, ba kan riam kan beit bha bad ba kan iaidkai ia ka iew ka hat haduh ba u Syiem Khyllong Raja un da iohi ia ka; bad, lada u syiem u leh ibha ia ka, ka ruh kan leh ibha ia u. Bad, lada u phah kylli ia ka, ka ruh kan treh ia u Bad ki iasylla ruh bad ka, ba, ynda ka la long ka tnga jong u, kan wad ia ka daw ha ban da shem da kumno ba u syiem u dang lah ban im pat haba la pom lyngkhot lyngkhot ia u; ki dang kular ba kin ai spah ai hajar ia ka katba ka mon lada ka lah ban shem ia kane. Nangta, ki pynkup pynsem ia ka da ki jaiñ bha suda bad ki phah ia ka sha Madur.

Ynda poi ha Madur, kane ka samla ka la iaidkai ia ka iew ka hat baroh, kum ka khun binong bishon bad ka khun ba bhabriew i mei kaba ym don jingkhuslai ei ei ruh, ka da iengkai shipor arpor ha kawei ar ka basa. Hamar kane ka por u Khyllong Raja u wankai sha iew, bad, u tang shu iohi ia ka na jngai, u la ithuh shisyndon ba ka long ka samla kaba bhabriew bad kaba donburom. Nangta u la leit shajan shajan bad u la iakren ibha bad ka, bad, haba u shem ba ka ruh ka i-iapmat ia u, u pynpaw ba u mon eh ba kan leit shong noh bad u. Hadien kata kane ka samla ka iapoikha bad u, bad u pynshong ia ka ha Madur. Ka sumar ka sukher ia u Kyllong Raja kum ia u tnga uba ka ieit thepmynsiem eh. Kam ju pep kawei ka sngi

ruh ban siang ia u da ki 'tien ieit 'tien donakor bad ban pynpaw ba ka pyrthei ka long kaba dum tlip tlip ia ka haba u um don hajan. Kine ki jingleh jong ka baroh ki la pynjuh bad pynbuaid ia u hadah katta katta ba u la kham shaniah ia ka ban ia uno uno ne kano kano ka briew ha ka hima jong u baroh kawei Te, ynda ka iohi ba ka jingieit bad ka jingshaniah jong u syiem ia ka ka la ih bha, ka la ong ia u, ha kawei ka miet, ba ka la iohsngew ba ki briew ki ong ba ym don mano mano ruh kiba lah ban pyniap ia u Kyllong Raja, wat lada ki ioh ban pom ia u lyngkhot lyngkhai ruh. "Nga te, ngam sngewlah ngeit ia kane". Ka jingieit ka la shet ia u Kyllong Raja. Da ka jingphuhsamrkhie rymmuiñ, u la ong ba baroh kaba ka la iohsngew ka long kaba dei, namar ym don uba lah ban pyniap ia u lymda u tip hangno ka jingim jong u ka shong. "Ka jingim jong nga," u ong, "ka shong ha ki snier jong nga bad namar kata, nga dei ban sum bad sei ia ki snier bad ban sait ia ki man ka sngi ha wah shuwa shuwa ba ngan bamja." Haba kane ka thei bha briew ka iohsngew ia kine kiei kiei baroh ka leh mynleh kum kaba lyngngoh eh bad kumba kita kiei kiei baroh ki long tang ki purjskam kai. Hynrei, ha ka step kaba bud, ka la phah ktien mar mar sha ki Syiem Synteng ba kin phah sha ka uwei u briew uba sian bad uba lah ban shaniah bha. Ynda une u briew u la poi, ka iathuh ha u ia kiei kiei baroh ba ka la iohsngew na u Kyllong Raja, bad ka phah ia u ba un leit iathuh ia kita kiei-kiei baroh sha ki syiem Syn-

tong bad ban ong ia ki ba kin phah briew shisyndon sha Madur ban syntiat ia u Syiem Kyllong Raja bad ban shim ia ki snier jong u ha ka por ba u sum.

Hadien katto katne sngi, ki Synteng ki wan poi sha Madur bad ki syntiat ia ki jingiaid jingieng u Kyllong Raja. Te, ha kawei ka sngi, katba ki Synteng ki dang iarich ha kawei ka khlaw kaba don harud kawei ka wah, ki la iohi ia u Kyllong Raja ba u wan sha kata ka wah. ba u sum bad ba u sait la ki snier. Kumta, katba u syiem u dang buh ia la ki snier halor u maw bad u dang sum ialade hapoh wah, uwei u Raliang u mih kynsan bluit napoh khlaw, u pom ia u, u shim ia ki snier bad u pom ia ki tukra tukra bad u ai ha ki ksew. Kumta kumta hi, u Syiem Kyllong Raja, uba ki khot ruh, "u Syiem Sait Snier," u la iap duh; bad ki Synteng ki sa wan iuh wan jop bad wan dakhol ia ka hima Madur Maskut baroh kawei. Naduh kata ka por ki ong, ki jait syiem Malngiang ki sa sakma ia ka ri Khasi bad Synteng baroh kawei. Ki tymmen ki ong ba naduh kata ka por haduh ba kan da wan ka Sorkar British ki syiem Malngiang ki la duh ia la ka jinglong-syiem hynñiew kyrteng bynriew. Kata lada ai 25 snem ia kawei kawei ka kyrteng bynriew ne ka pateng bynriew, bad lada shim ia ka snem 1826 kum ka snem ba ka Sorkar Kompani ka wan kiew nyngkong eh sha kine ki lum, ka hima Madur Maskut ka la duh noh ha ka snem 1651; kata ha ka snem ba u Syiem Jasamanta Roy u long u syiem ha Synteng bad ha Jaintia.

LYNNONG III

U KALIDAS

U Kalidas, u nongthaw jingrwai Sanskrit ba pawnam u la im ha ka spahsnem kaba san kat kum ka jingkheiñ snem Khristan. La ju kren ia u kum 'U Shakespeare jong ka Ri India', hynrei ha ka jingshisha une u la im naduh ka por ka Hima Rome bun spah snem shuwa ban kha ia u Shakespeare jong ka Ri Bilat. U la ioh ia ka nam ka burom nyngkong ha la ka Mei Ri, bad kata ka nam suki suki ka la saphriang sha kylleng ki ri ba shai jong ka pyrthei. Ki jingrwai jong u ki long haduh mynta kiba donbor bad ba shoh jingmut, kiba myntoi bad sngewtynnad kum ha ka por ba u dang shu lah thoh. Ki drama lei lei ki pynpaw ia ki jinglong ba bha u briew, kum ka jingiaishah bad ka jingiaineh. U la thoh ia kine ym tang na ka bynta ka juk ha kaba u im hynrei ia ki por baroh.

Ki jingiathuhkhana ki batai ba u Kalidas u dei u khun u Brahmin. La iehnoh khunswet ia u da ki kmie ki kpa naduh ba u dang khunlung. Kumta la tingkhun ei ia u da uwei u nongap masi. Naduh ba u dang rit u Kalidas u la long uba bhabriew bad khlaiñ bha. Ha ka por ba u la samla ka don kawei ka khunsyiem kaba kwah ban shongkurim tang ia u briew uba la nang la stad lane ia u nongthaw jingrwai. Bun bun ki rangsamla ki la leit sha ka, hynrei

baroh ki la shah kyntait. Uwei u myntri syiem, u da sngewjahburom namar u la shah kyntait ha ka, u la khot ia u Kalidas ha ïing jong u, u da pynriam pynbeit bha ia u lymphuiñ kum u riewstad iiewnang, bad la ialam ia u ha khmat ka khunsyiem, ki da bud ia u bun ngut ki riewstad. Ka jingbhabriew u Kalidas ka la pyniapmat ia ka khunsyiem. Hangta hangta hi ka 'Lei Jingieit ka la kem ia ka bad ka la kut jingmut ban bia ia u Kalidas. Tang shu dep ka jingiakyntiewkurim ka khunsyiem ka la tim ia u bad ia la ka sngi kha jong ka namar ba u dei tang u khun jong u nongapmasi. U Kalidas um shym pynnoh mynsiem satia ia ka. U la leit shongskul ia ka ktien Sankrit bad ia kiwei-kiwei ki kot kiba iadei bad ki ain tynrai jong ka jingstad. Haba u la dep, u la wan phai hadien katto katne snem sha ka khunsyiem u da ong, "Phi long ka nonghikai ym ka tnga jong nga. Ngan leh burom ia phi borabor." Kane ka la pynbitar ia ka bad ka la tim ia u ka da ong ba un sa shah pyniap ha ka kti jong kawei ka briew. Ka la urlong ruh kumta, ha kaba ia u Kalidas la pyniap da kawei ka kynthei namar ka jingpihuiñ jong ka ba u da lah ban thoh pyndep ia kawei ka dkhot jingrwai ba ai u syiem, bad ba un sa ioh ia ka bainong kaba khraw namar kata.

U Kalidas u dei u briew uba sngewrit bad uba shida eh. U iapher bak-ly-bak na kiwei pat ki nongthoh kot ha kaba um ju kdew ne pynpaw ei ei ia la ka kyrteng, hynrei tang lai sien

Ki jingthoh jong u ki iathuh ba u shong u sah ha ka nongbah Uijain. U dei u briew uba la iaid kylleng sawdong ka ri India wat haduh Kashmir jong ki lum bah Mangkashang hi. Ha kawei na ki drama jong u, u la thoh shaphang ita i jait syntiew ba long tang ha Kashmir hi na ka ri India baroh kawei. U nang bha ia ka aiñ ka grammar. U dei u riewstad jong kiei kiei kiba iadei bad ka jinglong ki khlur.

Kumba la ong haneng, u dei u nongthaw jingrwai ba pawnam tam jong ki Hindu. U ioh ia ka bor jingrangdur ia kiei kiei ha ka rukom kaba phylla, bad ym tang ban mutdur ha lade hynrei ruh ban oh shrong itynnad ia kita ki jing-mutdur ba phyrnai jong u ha ka dur ba paw habar ba ki briew kin iohi ia ki—kiba long ki jingthoh jong u. Ki jingthoh jong u ki long ha ka sur jingrwai ba sngewbang wat la khlem da rwai ruh, bad kiba pynbyrngia ia ki nongpule bad nongsngap. Ki don ha ki ka jingitynnad bad ka jingsngewthiang kaba ki pateng ba bud kim lah shuh ban pynslor ia ki. Ha ki pateng jong ki Hindu u la pynpaw ba u dei u nongrwai ba la pyrsad mynsiem da ka kynja myntor bad da ka bor. Ka pyrthei haduh mynta kam shym klet ia u Kalidas bad kane hi ka pynpaw ia ka jingkhraw jong u.

Ki jingthoh jong u ki pynsah kynmaw ia ki matti jong u ha u khun bynriew satlak. "*U Lyoh Rah Khubor*" ka long kawei na ki matti jong u. Namar ka jingpalat hukum, ia u laksha,

u jingthaw ba khyllah, la pynryngkang par na ka ïing jong u ha ki lum Mangkashang sha ki lum Vindhia shatei na Dekkan. U laksha, ba u da kynmaw thoiñ ia la ka tnga ba ieit, u la rwai bynñiaw ha u lyoh ba tyngshaiñ ba mer ha sahit bneng ba un leit rah khubor sha I baieit jong u, bad ban wallam khubor kylliang na I khnang ban pyntngen ia ka dohnud ba ryngkhiang jong u, kumba u slap u hap na suiñ ban ai jingpyntngen ia ki sim ba sliang. Kawei pat ka jingthoh ka long "*Ka jaid Syiem Rakhu*", ia kaba la shim na ka Ramayana, ka kot niam ki Hindu. Ha kane u iathuh ia ki khla ka wait bad ia ki jait jingmut jingpyrkhat khluit mynsiem baroh kiba don ha ka dohnud briew; bad kumta ka long kawei na ki mawlynnai ba phyrnai tam ha ka pansngiat jingthoh jingtar. "*Ka jingkha jong u bleithma*", ka iathuh shaphang ka jingiaieit u Sib bad ka Parbati. Dei tang ki pad pyrthei kum u Kalidas kiba da kaba pule ia kiba kum kine ki puriskam ki lah ban pynsngewtynnad ha ka shkor ki riewmynta. Ki drama ba u la thoh ki long, "*U Malabika bad ka Akmmitra*", "*Ka puriskam jong u Urbashi*" bad ka "*Sakuntala*". Napdeng kine, ka Sakuntala ka long kaba da pawnam kylleng khamtam sha ki Ri Sepngi. Ha ka la thoh shaphang ka jingiakynduh u Raja Dushianta bad ka Sakuntala, ka samla pukir ba bhabriew ba shong ha iwei i lawlynnong, ka jingiashongkurim bad ka jingkha ia u khunsyiem Bharat uba long u nongsynshar ba pawnam bad u kpa tymmen jong ki riewkhraw. Uwei u Hindu ba stad bha u la ong shaphang u

Kalidas "*Kalidaso Dhilaseh*" kaba mut u Kalidas u long ka jingisnei bad ka jingitynnad.

Kumta, ban shu ong khyndiat shaphang ka jinglong jong u, u long uba don jait jinglong ba itynnad ba ring ia kiwei pat. Ki jingthoh ki pynpaw shai ia ka jingnang jingtip ba la pura. U long u nongkhmih pyrman ia kiei kiei ki jong ka Mariang kum ki lum ki wah, ki khlaw ki btap, ki dieng ki siej bad ki syntiew ki skud. U ieit ruh ia ki mradkhlaw bad ia ki kynja ba her kumba paw ha ki drama jong u U iathuh shaphang ki thring, ki klew, ki paro, ki han, ki tuta, ki bthong bad ki khiat. Ka jingitynnad bad jingiphieng jong ki lum Mangkashang bad ki lawkynjah bunsien ka ring ia u. U ieit bha ia ki khynnah khunlung bad ki ruh ki iasngewbha bad u. U iaroh ia ki briew kiba don ki jinglong ba skhem bad u sngewthuh ruh ia ki jinglong ki kynthei. Ha man la kawei-pa-kawei ka synjuk, u Kalidas u lap ia ki jinglong kordor u briew kiba tyngshaiñ ha man la ki pateng bad ki ri Ia kine ki khlur jingshai u ñiewkor bad u pynpaw ha ki drama khnang ba ki pateng ba hadien kin lah ban bud bad ñiewkor. Ha u Kalidas ka dohnud briew ka long kum ka kitab ba plie.

LYNNONG IV.

KA SALM JONG KA JINGIM.

1. Wat ju ong iarwai sngewsih
   Jingim thala hi ka long;
   Kata ka mynsiem ba thiah,
   Ha ka jingiap ka la shong.

2. Kiei kiei ki i shisha,
   Hynrei haba tynjuh bha,
   Ki long pynban tang ki palong,
   Ha ki 'eriong ki shu pra.

3: Ka bashisha long ka jingim,
   Kam ju kut ha ka jingtep ;
   "Me long 'dewmet. men phai shata,"
   Ia ka mynsiem ym shym kren.

4. Ym shym thaw i'u briew ban khuslai.
   Ym shym thaw b'un wad sngewbha.
   Hynrei ba shaphrang un kynjoh,
   Ban sah hajuh yn ym shah.

5. 'Sha ka jur ka jingtrei hangne,
   'Sha ka por ka lyngkot eh,
   Bad ka mynsiem. la sngew shynrang,
   Ka shu kyndeh, ka shu beh.

6. Ha ka thyma bah ka pyrthei,
   Ha ka sharai ka jingim,
   Kum u masi lur, wat sngap noh,
   Ia ka waitlam to iashim.

7. Wat ju shaniah ha ka Lawei,
La ka pah ba men ia-ap !
Wat ialehkai bad ka Mynnor.
Ieh kan tep la ki khun iap !

8. Ka baim long tang ka mynta !
Hangne te to trei to beng;
To pynrung ka dohnud shane,
U Blei hi un da na neng !

9. Na ka rukom im ki 'riewblei,
Ngi la sngewthuh ba ngi lah,
Ban pynkyntiew sha ka burom,
La ka jingim ba dang sah.

10. Bad ngi lah, ha ban sa ryngkang,
Ha ka lieng b'Un phah U Blei,
Iehnoh shadien ki dienjat,
Ha u shyiap jem pyrthei.

11. Ki dienjat ba lah ia uwei,
Uba iaid ha khlaw jingim,
Ban pynshait ha ban sa kyllon,
Khlem jingkyrmen, khlem mynsiem.

12. Te, to ia, ngin beiñ ka nusib,
Da ka dohnud ngin iatrei :
Katba jop shu nang iakynjoh,
Nang ban ap. bad nang ban trei.

LYNNONG V

KA DURIAW MAWLYNGNAI.

Don bun ki jingiathuhkhana kiba iathuh ia ngi kumno la ioh ia ki mawlyngnai. Don kiba ong ba ia ki mawlyngnai ba bha tam lah ban lap ha ki bseiñ, don pat kiba ong ba lah ban ioh na ki dohkha. Ha ka jingshisha ia ki mawlyngnai lah ban shem kylleng sawdong kum ha ki maw, ha ki krem, ha ki snep dohkha shapoh duriaw, hapoh khyndew. Ki mrad ki sian katta katta bad haba ki lap ki rah ia ki kat sha ba ki leit, dei namarkata ba ngi lap ia ki mawlyngnai ha ki bseiñ, ki dohkha, ki masi, ki sim bad kiwei kiwei. Mynta ngan iathuh ia ka jingiathuh-khana kaba sngewphylla shibun shaphang kumno la sdang ban don mawlyngnai ha ka pyrthei baroh kawei.

Slem slem bah mynshuwa, mynba ki briew ki dang ngeit bha ia ka jingdon ki puri, ki rngai bad hana ki da iohi bad ia kynduh ruh bad ki mar khmat man ka por. Ha kata ka por la don uwei u Patsha uba khraw katta katta, u don sawngut ki khun shynrang. U ju pyndeng maw kordor mawlyngnai ia ki man la ka sngi. Hadien katto katne por une u Patsha u la pang bad iap noh, la iehnoh khunswet ia ki sawngut ki khun ha ka mahadei. Ka mahadei ka ieit ia la ki khun baroh hynrei ka ieit thepmynsiem eh ia u khun khatduh. Namar u dang kham rit artad, ka kham aimon ia u, katba u pan kam ju pyn-

duna, hynrei ia ki lai ngut ki hynmen ka ai ia ki jingdonkam jong ki tang kat ban biang. Kane ka jingleh ka Mahadei ka la bsuh ia ka mynsiem bishni ha ki khun ba kham san. Katba nang iaid ki por kane ka mynsiem ka la nang khlaiñ. Ha kaba khatduh kita laingut ki khun rangbah ki la thawlad ban beh noh ia u para khatduh na ïing. Ka mahadei ruh ka la bud noh ia u khatduh ban leit phetwir kat sha ba poi.

Ka Mahadei bad u khatduh ki la iaid kylleng ka khlaw. Ha kawei ka sngi ki la poi ha kawei ka nongrit ha kaba don bun ki nongkhaïi kiba wan da ki lieng ban iadie iathied ha kata ka jaka. Harud ka duriaw la don kawei ka lieng jong ki nongkhaïi, hynrei ha ka por ba poi kine arngut shikmie shikhun ym don ba shong halor lieng. U khun patsha u la leit kiew shalor kata ka lieng, um kohnguh wat la ka kmie ka khang ia u. Ynda u la kiew halor lieng u la sngew ia lade kum u maji uba stad tam, u la khot ia la ka kmie ban wan kiew shalor lieng ba un dup king noh. Ka kmie ka la ithuh ba ym don lad da kumwei pat. kam banse ban kohnguh ia la u khun ba ka leit ch.

Ka Mahadei ka la kiew halor lieng bad ka la pynbor ia u khun ban nym shim ia ka lieng ki briew, hynrei um kohnguh. u la ong ba dei tang kata hi ka lad ban leit iaid pyrthei sha ki jaka ba kham jngai ban lait na ka jingbeh ki hynmen. Ka Mahadei ka la sngewdei La king ia ka lieng soit sha duriaw bah duriaw san, baroh

arngut kim tip shano kin poi. Ka lyer duriaw ka beh pyngngad bha hir hir, u khun patsha u la kmen katta katta namar kane ka jingleit duriaw kaba la pyniaid ia ka lieng da u hi. Bun sngi bun taiew ki la king ia ka lieng hynrei kim iakynduh kano kano ka jingeh ne jingjia baphylla. Ha kawei ka janmiet ha ka por ba ka sngi ka la sdang sep, ki la poi ha iwei i kyndong duriaw iba itynrad katta katta. Ka um duriaw ka sugur bha khlir khlir, ki dohkha ba bun rong ki jngi ha trai bad ha sla duriaw la kum ki thapbalieh ba bun rong halor ki syntiew. Harud duriaw ki la iohi ia ki syntiew laiphewjait, ki sim ruh ki iarwai kmen bad her na shiliang sha shiliang jong kata ka kyndong duriaw. Kane ka jaka ka la ring bha ia ka jingmut u khun patsha. u la kmen bym lah ong shuh. Hamar ba ki la poi hapdeng ita i kyndong duriaw, kyndit kyndit ki la iohi shibun ki mawlyngnai kiba saw lep lep kum u tiew kulap, ki per ha sla um haduh bym lah ñiew shuh U khun patsha u la tam shibun na ki, hynrei ka mahadei ka la khang ia u namar ka tieng ioh ba kita ki mawlyngnai ki lah ban dei ki jong ki syiem ki patsha ki ba paitlieng, lada lap ia ki ki lah ban shah pynshitom. U khun patsha u la kohnguh hynrei u la bat tang uwei bad u da son bad thep bha shapoh pla.

Ki la king stet ia ka lieng ban lait noh na ita i kyndong duriaw. Hadien bun taiew pat ki leit poi sha kawei ka nongbah jong uwei pat u syiem uba khraw, Ki la kiew ryngkew bad leit

sah basa ha iwei i ïingtrep iba don ha phyllaw ïingsyiem. Ha ka step kaba bud ki khun u syiem kata ka ri ki la iamih ban iasiat marbl ha phyliaw. U khun patshah u la ikwah katta katta ban ialehkai lem, hynrei um don maw marbl Katba u dang ieng peitkai kumta u la kynmaw ia uta u mawlynnai ba u tam na duriaw. U la pan ban ioh ialehkai lem, ki khun syiem ki la shah da kaba sngewbha. U khun patsha u la pynlong marbl da uta u mawlyngnai. Katba u bsiat ki marbl ki khun syiem ki shu pait uwei hadien uwei pat, baroh ki la iphylla ia ka jingeh uta u maw marbl u khun patsha. Ka khun syiem kaba shong peitkai na jrong armala ka la iphylla ia uta u marbl u khun patsha. ka la ikwah ym don pyrthei shuh ban ioh ia u Bran bran ka la leit sha u syiem ban iathuh ba ka kwah ban ioh ia uta u maw marbl na uta u khynnah nongwei. U syiem um kwah ban pynsngewsih ia ka khun kynthei ba tang iwei, u la phah khot ia uta u khynnah. U khun patsha u la leit bad pyni ia uta u maw. U syiem u la kyndit ban iohi pynban ba um dei u maw marbl hynrei u dei u mawlyngnai uba bha bad korder haduh katta katta bym pat ju iohi kum uta mynno mynno. U syiem u la pan thied shihajar tyngka. U khun patsha namar um tip ia ka dor jong u. u la ai pynkloi bad rah ia ki peisa sha la ka kmie. Ka kmie ka la sheptieng shibun namar kane ka jingjia.

Ka khun syiem tang shu ioh ia uta u mawlyngnai ka la sien halor u shñiuh shaneng shkor

kadiang. Ka la mareh sha ka kamra ban pyni sarong ha u moina, u sim uba la nang kren briew bha. U moina u la kmen sngewbha bad iaroh ia uta u mawlynnai bad u i-iadait bha bad ka snich ka khun syiem, hynrei u ong pat, "Lada phi ioh sa uwei uba kum uta thik bad sien sa sha ka liang kamon te ym don khun syiem khun patsha shuh ha pyrthei ban dang lah pat ia ka jingbhabriew jong phi." Ka khun syiem ka la sngewdei ia kane ka jingong, Ka la khuslai, tip dang lah shuh ma ban ioh, ka la pyrkhat. Haba ka la pyrkhat katto katne, ka la kut jingmut ban leit ong biang ha u kpa ban pynioh sa uwei uba kum uta thik, bad lada um lah ioh shuh kan shu iap noh. Da kane ka jingthmu ka la leit sha u kpa. U Syiem u la pisa bym lah ong shuh namar u artatien ban dang ioh pat kum uta, la katta ruh u la shu phah khot pat ia uta u khynnah. U khun patsha u la wan bad u la ong ba u lah ban ioh shibun, u la kular ruh ban pynioh ia uwei pat u mawlyngnai na ka jingkwah ka khun syiem.

U khun patsha u la mih shisyndon da kajuh ka lieng ban leit hi tang marwei ban leit wad biang ia kata ka kyndong duriaw ba mih mawlyngnai. Bun sngi bun taiew u la leit lyngba bun ki jingeh. Ha kaba khatduh u la poi bad lap ia ki mawlyngnai kham bun ban ia kaba mynshuwa. U la tam katto katne byrni bad ka wan ka jingkylli ha ka mynsiem jong u, "Nangno sha ki mih kine ki mawlyngnai?" Mar kumta hi u la sdang ban king sawdong sawdong, bad ha kaba

khatduh u la lap ia ka sawai ha kaba ki mawlyngnai ki mih bloit-shi-bloit. Shiphang u la peit da kaba lyngngoh, hadien nangta u la kut jingmut ban ngam shapoh duriaw ban peit don aiu. U la suh khlich piaw shaduh trai, kyndit kyndit u lap pynban da ka ïing paki dulan. U la rung shapoh bad u la nang lyngngoh shuh shuh ban iohi ia u blei Siba ba u iohthiah lyngngai, hajor jong u pat don ka jingthiah ba la thiah da ka briew ba la shah khrai khlieh. Ka snam na u tyndang kata ka briew ka jaw jop-shi-jop ha ka shalangmat u Siba, tang shu tyngkhuh ha ka shalyngmat jong u iwei-pa-iwei i symboh snam i kylla mawlyngnai. bad i per sha sla duriaw.

Katba u dang ieng peit lyngngoh kum u bieit hangta, u la iohi artylli ki diengduh, uwei da ka ksiar bad uwei pat da ka rupa. U la shim ia u diengduh ksiar bad pyndei ha ka khlich ba la dkut jong kata ka kynthei, tang mar kumta hi ka met bad ka khlieh ki iadait lang Ka briew ka la im pat bad ka la peit seh ia u khun patsha da ka khmat kaba isynei. U khun patsha u la i-ieit ia ka namar ka dur jong ka ka long kaba i jemnud bad bhabriew katta katta. Kata ka 'thei bhabriew ne ka puri ngi lah ban ong, ka la kyrpad ia u khun patsha ban phet noh kloi kloi nangta, lym kumta lada kyndit u blei Siba, un peit tang shilieb un kylla dpei khamakha. U khun patsha u long u samla uba shlur, um tieng ia ka jingiap, um treh mih nangta. U la pynbor ia ka ba kan leit noh bad u sha sla pyrthei. Hadien shibun ki jingiakren, kata ka puri

ka la iapmat ia une u khun patsha namar ka jingshlur bad ka jingbhabriew jong u, kumta ka la kohnguh. Kumta baroh arngut sor ki la mih sha sla pyrthei bad king ia ka lieng beit haduh ban poi sha kata ka nongbah. Naduh kata ka por ym don mawlyngnai shuh ba dang mih na ita i kyndong duriaw.

Ka mahadei, ka kmie uta u khun patsha, ka la kmen bym lah ong shuh ba u khun u la wan phai, ka la sngewbha ruh ba u la wan rah ia ka samla ba bhabriew bad donakor katta katta ban long ka tnga jong u Ha ka step kaba bud, u khun patsha u la phah shishang ki mawlyngnai kum ka jingai sngewbha sha u syiem. U syiem u la ai buskit ia u shibun.

Hadien katto katne snem u syiem u la thung noh ia u ban long uwei na ki rangbah syiem, namar ka jingtbit bad jingbha mynsiem jong u. Kumta kine baroh lai ngut, ka mahadei, u khun bad ka puri um kiba la iaid lyngba bun ki jingeh, mynta ki la shong suk shongsaiñ bad roi parum pareh ha kata ka hima.

———

LYNNONG VI

KA BEHDIENGKHLAM HA JOWAI.

KA BEHDIENGKHLAM ka dei kawei na ki jinglehniam kiba kongsan ha Ri Khasi Jaintia. La rakhe ia ka shisien shisnem ha Jowai bad ha ki thaiñ jong ka. Katba ka paw, imat kane ka jinglehniam ka long ha ki lai sngi, la shisha ka jingpynkhreh ia ka ka long kumba shibnai. Ha Jowai ki ju leh ia kane ka Behdiengkhlam ha ka sngi Mulong, sngi Musiang bad sngi Mushai bad borabor ka ju long ha u bnai July, Ka Behdiengkhlam ha Jowai ka long imat kaba kham i shongkhia bad shongkun bad kane kaba ngin pule harum ka long tang khyndiat shaphang jong ka.

Shibnai shuwa ka Behdiengkhlam, ka don kawei ka jinglehniam kaba la leh da u lyngdoh bad ka lyngdoh. Ia kane la khot ka "Dih So Pen." Ki briew kiba iarap ia u lyngdoh bad ka lyngdoh ha kane ka jinglehniam ki long u doloi, u pator bad ki basan. Ha kane ka "Dih So Pen" ki iadih bad pyndonkam ia ka kiad kaba ki thied na ka jingmih kaba ki lum na kito ki briew kiba ialait-san-shyieng ha baroh shisnem

Ha ka sngi kaba bud, ki basan ki lum ia u synñiang na kito ki trai raid ha Jowai. Da une u synñiang ki thied syiar ban pyndep ia ka

"Kñia Khang" kaba kin leh ha ka sngi kaba bud pat. Ha kane ka sngi ki basan ki leit shim ia ka syiar na ïing ka lyngdoh bad ki leit kñia ia ki ha ki saw ki dong ka Jowai, ki da kyrpad ia u Blei ba un weng ia ka pang ka jhia baroh bad ban kyrkhu ia ki briew ba kin suk kin saiñ bad ba kin manbha manmiat. Ynda la dep, ki wan rah ia ka doh kñia sha u doloi bad u lyngdoh bad ki sa leit sha ka lyngdoh ban iathuh ia baroh kaba ki ia leh.

Tang shu paw u bnai ha suiñ ki pyndep pat ia kawei ka jinglehniam kaba ki khot ka 'Kñia Pyrthat." Kane ka long ka jinglehniam ia u 'lei pyrthat. Ia ka bai lut na ka bynta kane ki shim na kaba mih na ki saw tylli ki bri niam kiba ki khot ka Bri Pyrthat, ka Bri Kho (bri khlaw), ka Bri Sla bad ka Bri Kyiad. Ki lyngdoh jong ka Shyrmang, Ialong bad Tuber ruh ki don kti ha kane ka jingkñia bad dei ma ki kiba wan rah khaw. sla bad kyiad, na ka bynta ka jingkñia. Ha kane, ki kñia da u sniang halor uwei u lum uba harud Jowai ha uwei u maw uba don ka dur kaba phylla, bad uba la ker ia u da ki maw kiba heh Ha kane ka jingkñia ki kyrpad ia U Blei ba un aibor ia ka Haka ba kan jop ia ki nongshun bad ba kan ieng ha ki jingeh bad jingshitom. Ki lyngdoh ka Shyrmang, Ialong bad Tuber ki da kular skhem hangne ia u doloi bad u pator ba kin bishar hok ia la ki jong ki briew. Ynda la dep kane baroh, ki leit sha ïing ka lyngdoh.

Ha ka sngi kaba bud, ki briew ha la ki dong ki dong ki ia mih ban shna ia ka "rot" bad ki phah katto katne ngut ban leit pom ia ka "Diengkhlam" na kano kano ka khlaw. Kane ka dieng ka dei ban long kaba beit bad jrong. Ki dong kiba dei ban leit pom Diengkhlam ki long kito ki dong kiba don ha Kmai Raid (Raid Kmie), kata, ka Lulong, Panaliar, Lumkyrwiang, Iongpiah bad Lum Iong Khlam. Nangta ka Khon Raid (Raid Khun) ka dei ban leit pom na Law Lyngdoh lane nangno nangno na kawei pat ka khlaw ia kawei ka dieng kaba ki khot ka "Khnong" bad kane ka dei ban kham heh ia ka Diengkhlam.

Ynda la dep kine ki jingpynkhreh, ki ap sa ia kita ki lai sngi kiba khatduh jong ka jinglehniam. Ha ka sngi kaba nyngkong, kata, ka sngi Mulong, baroh ki rangbah na la ki dong ki dong ki leit shaw ia ki Diengkhlam na khlaw. Ryngkat bad ki jingshad ha ki sur jong ka ksing bad tangmuri, ki wan rah ia kine ki Diengkhlam sha Iaw Musiang, bad hangne ki pynsah shimiet. Ha ka step sngi Musiang ki don kiba leit rah ia ki Diengkhlam sha la ki jong ki jong ki ïingseng (club house) kaba ki khot ka "Iung Walieh" bad ki sa pynieng ia ki ha la ki jaka jaka. Ynda la janmiet kawei pa-kawei ka ïing ka thung ia ki Diengkhlam rit ha khmat ïing. Kumta ruh ka Khon Raid ka leit shaw ia ka khnong na khlaw ban leit buh ha Iaw Musiang, bad kumjuh ruh ha ka sngi kaba bud ki leit rah ia ka sha la ka kyntoit, bad, shuwa ban leh ia kane ki da pyndep

kawei ka jingkñia. Tang kito kiba mih na ki jaid kiba long ki trai jong ka Khon Raid kiba lah ban shim bynta ha ka barah ia ka khnong.

Ka niam kaba khatduh ka long ha ka sngi Mushai. Ia kane ka jinglehniam ki leh ha kawei ka jaka kaba ki khot ka "Aitnar". Ki kñia uwei u blang ba ki blei kin iada ia ki paidbah na ka mynsaw mynsnam haba ki ieng ha ka shad ka kynthih, ban ieng ka niam ka rukom. Hadien kane, u doloi, u pator, ki basan bad kiwei kiwei pat ki rangbah ki ialum lang ha ïing ka lyngdoh. Ha kane ka jinglehniam, kiba bun ki nongmihkhmat ki dei na ka dong longpiah ban pyndep ia ka "kynting khnong." Ha kane ki lehniam da kaba kynting lai sien lai wat ia ki lai tylli ki dieng khnong ba la pynkhreh ka lyngdoh. Ynda dep kane, u doloi, u pator bad ki basan ki iaid sawdong ia ka shnong, ki rung ha kawei - pakawei ka ïing ban sympat ia ka tnum ïing da ki siej ban beh ia ki ksuid bad ia ki kynja bymman ba kan bha kan suk ka ïing ka sem. Nangta ki leit sha Khon Raid bad ki da leh kumjuh. Ki basan ki pynkyllon lut ia baroh ki Diengkhlam kiba ki la thung ha ka sngi Musiang. U doloi bad ki basan ki leit phai sha ïing ka lyngdoh, hynrei u pator u sah noh ha Khon Raid.

Ynda la janmiet ki dong ki leit rah ia la ki jong ki jong ki "rot" sha Aitnar bad hangne ki iashad, bad ki ia kyrsum ktieh ha ka jingkmen bad jingsuk mynsiem. Hangne ym don ba riewspah ne ba duk, ne ba khraw ne ba rit, baroh ki

iathaiñ, ki iakdup bad ki ialympat ha ka jingkhuid mynsiem bad jingieit suda. Ynda ki la pynjot ia ki rot, ki Khon Raid ki pynhiar ia ka khnong sha Aitnar. Hynrei ki Khon Raid ki leh ia kane jai-pa-jai bad suki-pa-suki katba ki Kmai Raid (ki Shiliang Raid) na shiliang ka Aitnar ki kaweh la ki kti ba ka khnong kan hiar noh ha Aitnar ba kin ioh ban ktah noh ia ka. Ynda la biang ka jingpynjynjar ia ki, ki Khon Raid ki sa pynhiar ia ka khnong ha Aitnar, bad tang mar kumta hi, kitai na shiliang ki noh hapoh um ban iuhkjat halor jong ka. Uwei-pa-uwei u da ialeh katba don la ka bor ban poi ha ka. Uwei u kynrup ia uwei pat, u da tan, kyndat. bad lympat ia u, ba un ioh lynti ban leit sha ka Hynrei wat la ka long haduh katta ruh, ym don ka jingiasngewsih uwei ia uwei pat. Ha ka khmat jong uwei-pa-uwei phin iohi ia ka dur jong ka jingkmen bad jingsngewbha.

Tang shu pyndep ka Thma Khnong bad haba ka sngi ha sepngi sa ba kan sep, ki iapra na Aitnar ban leit ia ' *Dat-la-wakor.*" Kane ka long kum ka nluthol ha kaba ki kynjat ia uwei u dieng ba pyllun. Ki leh ia kane ba kin sngewbha ki bl-i bad ba kin kyrkhu ia ki briew ha ka thung ha ka tep, ha ka rep ka riang.

Shuwa ba kan wai noh ka Behdiengkhlam, u basan u kñia syiar ha 'Law Lyngdoh ban pynwai ia ka niam ka rukom bad ba un suk un hun U Trai Kynrad na jrong.

———

LYNNONG VII

MRS. SAROJINI NAIDU.

Ka Mrs. Sarojini Naidu, ia kaba la kha ban long kawei na ki nongthoh poitri ba pawnam tam jong ka Ri India, ka kylla long pynban ka riewstad kaba la lum lut ha lade ia ki sab kiba bun—ka long ka nongthoh poitri, ka riewpyrkhat, ka nongsaiñ hima, bad ka nongkren ba pnah. La ong ba ha ka ki jingstad jong ka Mihngi bad ka Sepngi ki iakyrshem lang bad ki la pynmih ia kiei kiei kiba bha tam na ki.

Ka Sarojini Naidu ka wan na ka ïing Brahmin ba la rim bha ha Bengal. U kpa jong ka, u Aghoranath Chattopadhyaya, u long u riewstad bad uba la ioh ia ka nam Doctor of Science na Edinburgh bad u la pule ruh ha Bonn, Switzerland. U la seng ia ka Niyam College ha Hyderabad ha kaba u la long Principal bun snem. Hangne ha Hyderabad la kha ia ka Sarojini Naidu ha ka 13 tarik u February 1879.

Ki Kmie ki kpa jong ka, ba kiba don ba em, ki la ai jinghikai bha ia ka bad la hikai Phareng nadub ba ka dang rit. U kpa u thrang eh ba kan bud ia ki dienjat jong u bad ban long ka Saiantist, Hynrei ym shym la long kumta kumba la thmu. Ka sab jong ka ka dei ha kaba thoh poitri. Haba ka dang khadwei snem ka la thoh ka poitri. Ka la pass ia ka Matric haba ka dang 13 snem bad ha kane kajuh ka karta ka

la thoh ka poitri kaba jrong. Kam long tang ka nongthoh poitri, la ka kham tbit shisha ha kane, hynrei ka thoh ruh ia ki *drama*, ki *novel* bad kiwei kiwei. Na ka bynta ka jingtbit jong ka ban thoh poitri la khot ia ka "Ka sim pah (nightingale) jong ka India."

Namar ka jingtrei than jong ka naduh ba dang khynnah ka la iohpang jur. Hynrei ynda ka la kham koit pat ka la leit sha England bad ka la sah shato hapdeng ki snem 1895-1898. Ka la pule ha London bad Cambridge, bad shibun ki Skul Bah ki la ai nam ia ka namar ka jingstad. Ka la wan phai pat sha ri India ha ka snem 1898, bad ha kane kajuh hi ka snem ka la shongkurim bad u Dr. Naidu uba long u nongpynkhiah ha ka jingsyiem u Nizam ka Hyderabad. Kane ka jingiathohkurim jong ka bad u briew u bym dei u Brahmin ka la pynmih ia ka jingkren pyrshah kiba bun na ki Hindi. Hynrei ka jingleh ka pynpaw ia ka mynsiem ba shynrang jong ka kaba kwah ia ka jingiaryngkat para briew bad ka jinglaitluid.

Ha Hyderabad ka la pyniadei ia lade shibun bad ki briew. Ka la trei na ka bynta baroh kiba shitom bad kiba donkam ka jingiarap. Hynrei suki suki ka la shem ba ka Hyderabad kam long ka jaka kaba pynhun ia ka mynsiem thoh poitri jong ka. Ka la leit shong noh ha Bombay. Ha kine ki snem ba sdang jong ka 1900 snem don ki jingkhih ba khraw kylleng ka ri na ka bynta ka jinglaitluid. Ha Bombay ka

por ha ka snem 1940 ka la shah set phatok biang namar ba ka la ai *Satyagaraha* pat hapoh ka jingkynpham jong u Gandhi. Tang ba ha kane ka snem la pyllait kloi ia ka na phatok namar ka jingpang.

Shabar ka Ri India ruh ka Mrs. Naidu ka la trei shibun na ka bynta la ka Ri. Ha ka snem 1924 ka Indian National Congress ka la phah ia ka sha Africa hadien ba u Gandhi u la wan phai noh nangto. Ka la trei na ka bynta ki nong-India kiba la shah lehbeiñ ha Africa hapoh ka Sorkar Bilat. Hangne ka pynsngewthuh ia kiba bun ki Phareng, ka iasaid bad kiba donbor bad ka hikai ia ki nong-India ban long kiba jai jai, ban ym duh jingkyrmen bad ban ialeh na ka bynta ki hok khlem pyndonkam tiar. Ki nong-India ba ha South Africa ki la kwah eh ia ka ban sah duh noh bad ki hynrei ka Ri India kam lah ban duh ia ka.

Ha ka snem 1928 ka la leit sha America ha ka jaka u Mahatma Gandhi ia uba la khot sngewbha da ki nong-America. Hangne ruh ka la iaid kylleng bad ka la pynsngewthuh ia ki briew ia ka jinglong ka Ri India. Shibun ki nong-America ki la iohi ia ka Ri India da ki khmat kiba thymmai bad ki la sngewlem ia ki jingialeh jong ka.

Ka long ka nongtrei kaba khraw hapdeng bad na ka bynta ki kynthei. Ka pynshlur ia ki ban ioh ia ka jinglaitluid shimet bad ka jingnang jingstad. Ka long ka nongmihkhmat ia ki

hajar ki kynthei India kiba trei jar jar bad aiti lut na ka bynta la ka ri. Ha ka snem 1925 la jied ia ka ban long ka President jong ka Congress ha Cownpore. Ka long ka burom ba khraw ba la ai ia ka kynthei, bad ka la long ka kynthei ba nyngkong eh, ban ioh ia kane ka burom. Ha ka snem 1931 ka la leit ryngkat bad u Mahatma Gandhi sha ka Round Table Conference ha London ban mihkhmat na ka bynta ki kynthei India.

Kumta, ryngkat bad ka met ka bym da shait da koit bha, ka la iai trei bad iai aiti lut ia lade na ka bynta ka Ri India ba ka ieit. La kam don por shuh shibun ban thoh poitri ha ki snem jong ki jingialeh jong ka na ka bynta ka jinglaitluid, pynban ka jingim jong ka hi baroh kawei ka long ka poitri bad ka jingrwai. Hadien ka jinglaitluid ka Ri India ha ka snem 1947, ia ka la thung ka Governor ka United Provinces ba la khot mynta ka Uttar Pradesh, bad ka la trei ha kane ka kam haduh kumba shisnem shiteng palat. Kum ka Governor jong ka State kaba bun ki jingeh ka la pynpaw ia la ka jingstad bad jingtbit bad lah ban bishar ia kata kumba u Nehru u ong, na kaba uwei-pauwei ha ka State, naduh u Myntri Rangbah bad kiwei pat ki myntri haduh ki briew jong ki niam ba pher, wat haduh u nongtrei bad u nongbylla, ki sngewjan ia ka bad ki shem ia ka jingsyaid bad jingieit kiba don ha ka mynsiem jong ka.

Ka Mrs. Naidu ka la khlad noh na kane ka pyrthei ha ka step kaba 2 tarik u bnai March 1949. U Jawaharlal Nehru haba u kren shaphang jong ka ha ka por ba ka iap u ong, "Mynta ba ka Ri India ka la laitluid, ngam artatien ba kan sa nang pynmih ki kynthei bad shynrang kiba khraw..................hynrei nga artatien ba haba ka ri ka pynmih kumta ia ki briew kiba khraw ka lah ne em ban pynmih ia kawei pat kaba kum ka Sarojini.........Ngi pyrkhat ia ka kum ka jingshai, kum ka kynja ba khih ba im, kum ka poitri kaba paw ha ka jingim bad jingtrei bad kum kaei kaei kaba donkam bad kordor eh. Hynrei ha ka jingiadei bad ka doh, kaba eh ban ioh tba bad batai, kaei kaei ba phi shu lah tang ban shu sngew kumba sngew ia ka jingktah jong ka jingitynnad".

Kane ka Riew Khraw kam don shuh hapdeng jong ngi, hynrei ka Ri India ka sngewsarong bad phuhmat ba hapdeng ki khun kynthei bad shynrang ba pawnam jong ka ka la pynmih ruh ia ka Mrs. Sarojini Naidu.

LYNNONG VIII

SHAPHANG UWEI U SYIEM BAD U HETH ARMAN.

Ha kawei ka ri mynhyndai don u syiem uba synshar ia kawei ka hima ba khraw. Bad namar ba um lah synshar marwei ia ka, u la thung ki lat ban synshar la ki jong ki jong ki jylla. Haba uwei na kita ki lat u la iap noh, u syiem u la hukum ia ki myntri rangbah ban pule ia ki kyrteng ki nongsynshar baroh ba un jied napdeng jong ki ia uno ban thung pat ha ka jaka jong uta uba la iap.

Haba uta u myntri u la pule ter ter bad u la poi ha ka kyrteng u Heth Arman, u syiem u la hukum ia u ban keiñ noh bad u la ong, "Phah khot ia u Heth Arman ban wan bamja lashibit thik hamar ka por katta katta."

Ha ka por ba la buh u Heth Arman u la poi bad u Syiem u la ong ia u, "Ia ngin iaiaid-kai shuwa sha ki kper syntiew jong nga shuwa ba ngin ia bamja;" namar u syiem u don lai tylli ki kper syntiew ha la ïingsyiem.

Kine ki kper kiba iasyriem eh baroh lai tylli: ha kawei kawei don ka dabor mawleiñ ba itynnad kaba don ka dur jong ka Lyiur ba la shna da u mawleiñ, kaba bat ha la ka kti shishang ki syntiew, bad ha kawei pat ka kti

kaba ka rah shalor ka khlieh, ka kynshait ka um sha suiñ. Ki iadon ruh katjuh ki nur syntiew. Bad baroh ki nur ki ialong kumjuh ka dur bad ka jingheh.

U syiem u la ialam ia u Heth Arman sha kine ki kper khlem kren shikyntien shaphang jong ki. Hynrei ynda ki la lah iabamja, u syiem u la kylli ia u Heth, "Kumno phi iohi ia ki kper jong nga?" "Oh, kiba buh ma phi te syiem kiba itynnad suda," ong u Heth. "Em, da iathuh kaba phi iohi shisha," Ong sa u syiem. Kumta u Heth u sa kham nud ban kren ia kaba u iohi ynda la pynshlur kumne da u syiem bad u la ong :—

"Ia kaba nyngkong te ngam i ba ka kper syiem ka dei ban long kumto. Ki lynti kim khuid, ka dabor ka jakhlia, bad ki ñiut ki thaiñ ia ki syntiew." "Kumno phi i ia kaba ar bad kaba lai?" ong u syiem. "Kaba ar", ong u Heth, "ka long ka kper syiem shisha, ki lynti ki khuid, ka dabor ka phyrnai, ki syntiew ki phuh bad ka dap da ka jingiwbih suda." "Bad kaba lai pat ka palat liam ia ki baroh. Ngam ju phohsniew kper kaba kat kato. Ha ka jingkhuid, jingiwbih ki syntiew, ka jingkynshait ka um, ka jingpah ki sim ba iakhleh lang hangta. Kine baroh ki la pynlyngngoh ngaiñ ia nga."

"Te balei, ong u syiem, "ba kine ki kper kiba iasyriem katne ki iapher haduh katta katta?" Hynrei u Heth um nang jubab shuh.

"Khmih mynta", ong u syiem, "ia kaba nyngkong ki sumar ki mraw jong nga kiba trei tang namar ba ki tieng ia nga. Ia kaba ar la sumar da ki nongbylla kiba trei ban ioh la ka bainong, kumta ka kham bha. Ia kaba lai pat la sumar da kiba *ieit* ia nga, namar kata, ka palat liam ia kiwei pat kumba phi ong. Te mynta ngan sa phah ia phi, ko Heth, ban long Lat ha kawei ka Jylla. To ioh hikai nangne. Wat synshar ia ka briew namar ba phi tieng ia nga, ne ba phin ioh bainong, hynrei ba phi *ieit* ia nga bad ki briew jong nga. Kumta baroh kan beit."

Ko hep ba ieit, kane ka long ruh ka jingsneng ia phi. Ka dohnud jong phi ka long ka kper jong U Blei. U kwah ba phin pynkhuid ia ka, ym namar ba phi tieng ia U, ne ba phin ioh bainong; hynrei ba phi ieit ia U, bad ia kiei kiei kiba kordor ba u la ai sumar ha phi.

LYNNONG IX

IAM TE PHIN IAM MARWEI.

1. Wat rwai te ia la ka jingsngewsih,
   Pyrthei te jingud ka isih,
   Jingim toi ka dei phin angnud.
   Khnang hadien phin ym sahnud.
      Rkhie te kin iarkhie lang,
      Iam te phin iam marwei.

2. Wat rwai te ia la ka jingkhuslai,
Pyrthei te ia phi kan sngewbtai,
Jingim toi ka dei jingialeh,
Ba shaphrang phin nang iabeh.
Rkhie te kin iarkhie lang,
Iam te phin iam marwei.

3. Wat iam te ia la jingshempap,
Pyrthei te ban sngap kam sngewlap,
Jingim toi donkam ka jingshlur,
Ba jingeh baroh ban tur,
Rkhie te kin iarkhie lang,
Iam te phin iam marwei.

4. Wat rwai te ia la ka jingbymnud,
Pyrthei te kam mon i'u khawpud,
Jingim toi jinghap long mawpun,
Ban nang jop jingeh ba bun.
Rkhie te kin iarkhie lang,
Iam te phin iam marwei.

5. Wat rwai te ia la jingjynjar,
Pyrthei te kam ler ban bishar,
Jingim toi ka kwah phin nang iam.
Ba phin poi sha kliar ka Nam.
Rkhie te kin iarkhie lang,
Iam te phin iam marwei.

6. Ieng te da jingrangbah,
Stieh bad sum to kieng to rah,
'Lei burom kan ap ia phi,
Thwei ka Nam phin ioh ban jngi.
Rkhie te kin iarkhie lang,
Iam te phin iam marwei.

———

LYNNONG X.

KA MADAM MARIE CURIE.

Ka jingim ki briew kiba khraw shynrang bad kynthei, ka long kaba ai jinghikai ia ki briew kiba don ki khmat ban iohi bad ki shkor ban iohsngew, bad ka ai ruh ka jingpyrsad mynsiem ia ki ban kynjoh kham shaneng—sha kaba kham itynnad kham donburom, bad kham khraw. Hapdeng kita ki briew kiba khraw, ngi lah ban ñiew kyrteng ia ka Madam Marie Curie.

La kha ia ka ha Warsaw, ka nongbah jong ka Poland. Haba ka dang khynnah samla, ka la long ka briew kaba sngaid, dap dohksah bad saw syn'ang ki ngab, pyllun na khlieh ha kjat, bym ju dait mait dait skaiñ ne ksi ne jynreiñ.

Haba ka la dap 24 snem ka rta, ka la leit shongskul ha Paris, ka nongbah ka ri France, ban pule *Science*, ha ka Sorbonne University. Ka la wad ban shongwai ha ki kamra rit kiba ki ju thaw ha tnum ïing ki briew, ki bym mut ban shong briew, hynrei tang ban pynitynnad ia ki jingtei. Ki long ki kamra kiba rit, kat ki sem syiar. Ka la leh kumta namar ba tad ka bai-wai-ïing bad ban dup ioh pynlut ia ka por baroh ha kaba pule. Ia kawei-pa-kawei ka khyllipmat, ha ba ka don shabar la ka jingpule minot, ka ñiew ba ka la sepei, bad ka ju sngewsih sat namar kaba kum kata. Kam aili ia lade ban phai sharum shaneng ban ialok iajor

bad la ki para samla, lane ban phai sha kadiang sha kamon sha ki kam tamsa ne leh sngewbha, la kaba kumno kumno ruh. Kam ju pynsngew ia ka jingthngan lane ia ka jingkhriat haba ka don hapdeng ka kam.

Ka la don tang 60 *cents* (duna ia ka ar tyngka), ba ka la lah ban pynlut shisngi shisngi, na ka bynta ka bai-wai-ïing, ka bai bam, ka bai skul, ki jaiñ ki nep bad ki kot ki sla ba ka donkam ha kata ka University.

Ka Ri France ka long kaba kham khriat shibun ban ia kano kano ka bynta ha ri Khasi Jaiñtia. Te ban pynsyaid ia lade ha ka por tlang, ka Marie ka la buh da ka nar thangding (*stove*) ha la i kamra Ka ju pynklet khnang ban thied dewiong na ka bynta ka nar thangding ban duna ka jinglut. Bunsien bunsien eh haba ka kheiñ jingkheiñ bad thoh jingthoh ka ju klet ia lade, haduh ba kam tip ba ki shympriahkti jong ka ki la tyrsaiñ bad ki tyrpeng jong ka ki la khynñiuh da ka jingkhriat. Teng teng, da ki taiew lynter kam ju bam ei ei ruh lait tang u ruti makhon bad ka sha. Lajan man ka miet ka ju peit haduh ar ne lai baje mynstep, bad nangta ka thiah saw ne san kynta, bad ka sa leit pat sha la ka Klas.

Kane ka rukom im ka la pynlong ia ka Marie ba bha briew jyllun lymphuiñ myn ha ka por ba ka dang don ha Warsaw, ba kan kylla long kaba lieh blait blait, ka sah sa tang ka shynrong jong ka rynieng rynñiot jong ka kaba mynshuwa.

Kam shym ñiew ia kaei kaei ruh, hynrei tang ban trei. Ka ieit haduh katta ia ka jaka trei (laboratory) ha ka Klas jong ka ha kaba ka 'tien-khmat ka long *ka jingjarjar bad ka jing-shahshkor*.

Ha ka ia kaba biang ka la pas ia ka M.A. ha ka sobjek *Physics*. Ka kwah shuh shuh ban pas sa ia ka M. A. ha ka sobjek *Mathematics*. Kam don peisa shuh ban shongskul. Da ka jingisynei U Blei, ka la ioh bai bam (scholarship) ka ban biang ia ka ban im 15 bnai lada ka leh pyrkhing bha ha kaba pynlut pynsep. Mynta sa shikylla pat ka la sdang ia kata kajuh ka rukom im kaba khim da kaba pynshitom sat ia la ka met.

Ha kawei ka sngi ka Marie ka la iashem bad uwei u riew radbah *Scientist* jong ka ri France. Ka kyrteng jong u ka long u Pierre Curie. Ha kaba iakren bad ka, uta u *Scientist* u la pyndon-kam ia ki ktien *Science* kiba eh, bad ia ki jing-kheiñ *Science* kiba kyllaiñ hynrei u la sngew-lyngngoh haduh katta katta ba kane ka samla bhabriew ka sngewthuh biang biang, bad ka iakylliang ktien bad u ruh. Ia u riewstad saians bym don ba iakot tyrpeng shuh mano mano ban iathuhkhana shaphang ka jingstad saians, kane kaba da sngewphylla eh haduh katta katta.

Ka la jia ba ha ka dohnud u Mr. Pierre Curie ka la rung ka rynieng ka Miss Marie. Ka la shim por slem ia u ba un ioh ia ka dohnud ka Marie ba kan treh ban iashong ryngkat noh bad u.

Ka don ka jingeh kaba khraw ia ka Marie ban pyndep ia ka rukom iathoh shongkurim ba kam don peisa wat tang ban thied ia ki jaiñ iathoh. La pyllait ia ka na ka jingeh da ka jingkular iwei i tymmen, iba long i kmie u parakynsi jong ka ban ia-ai sngewbha ia ka shiriam ki jaiñ iathoh shongkurim. Ka Marie, ha ka jubab jong ka ia ita i kur jan jong ka, ka la thoh kumne, "Lada phi sngewbha kumta ban ia-ai ia nga shiriam ki jaiñ-iathoh shongkurim, sngewbha ban ai ia nga da ki rong byriong ba ngan ioh pyndonkam ia ki hadien habud haba nga leit sha ki jaka trei kam (laboratory)."

Hadien ba ki la lah iathoh shongkurim, u Mr. Pierrie Curie bad I Miss Marie, ki la shongwai ha kawei ka ïing kaba tang lai kamra kiba rit khlem jingbuh jingsat. U kpa jong u Pierre u la tyrwa sngewbha ban pyndap pynbiang ia ki jingbuh jingsat baroh, hynrei kim treh. Ki ong ba kan shim por than ban sar ban pynkhuid ia ki. Ki tiar ïing kiba don ki long tang kawei ka miej, kawei ka sharak umphniang, bad ar tylli ki shuki, kawei ban shong I Marie bad kawei pat ban shong U Pierre. Kim shym buh shuki ia ki ban wan kai, ba kin ym pynwit ia ka jingpule jingminot jong ki.

La ki long kiba stad katta, baroh arngut, ki la sngewhun ban im tang da ka tulop u Pierre kaba long 100 dollars, kaba iaryngkat kumba 300 tyngka shibnai. Ki la don la kajong ka jaka trei (laboratory), kaba la long tang ka sem

ba la iehnoh ïingjah ki briew. Dei ha kata ka sem ba ka Madam Curie ka la shem ia ka *Radium*. Kane ka *radium* ka long kawei na ki nongrim na kaba ki *scientist* ki la nang iaid bad tur shaphrang shuh shuh haduh ba ki la shem ia kita ki *atom bomb*, ki *Hydrogen bomb* bad kiwei kiwei.

Ka Madam Curie, da kaba pynkyrpang ia ka *radium*, ka la shem ka buit da kumno ban shna ban pynmih ia ka. La pynbna ha ka pyrthei ia ka jingshem jong ka bad la tyrwa ha ki riewstad ba kin shim nuksa ia ki tiar kiba ni jong ka na ka bynta ban pynmih shibun ka *radium*. Lada ki riewstad jong ki *company* kiba heh ki la pdiang, ki la dei ban ioh spah shibun. Hynrei tang na ka bynta ka rukom im bad ka ïing ka sem jong ki, la kyntait ia ki jingtyrwa jong ka, ki ong, "Ka long pyrshah ia ka mynsiem ka *science*".

Ka kyrteng "*Curie*" mynta ka donnam ha ka pyrthei baroh kawei. Ban iathuh shuh shuh sa khyndiat shaphang kine baroh arngut ki riewstad, ka long kumne: Ia u Pierre la jied ban long u dkhot ha ka *Academy of Science*, bad ia ka Marie ruh la ai ia ka kam *Professor* ia ka *Physics* ha ka University of Sorbonne.

Ka jingim bad ka jingtrei kine ki riewstad ka pynshisha ia kata ka jingong:

"Pan, te yn sa ai ha phi: wad, te phin sa shem; tied te yn sa plie ia phi."

LYNNONG XI

KA LEIT JINGLEIT DURIAW U COLUMBUS

Ka spah snem kaba khadsan ka long ka por ha kaba ka ri Europe ka im sngi ban wad ia ki lynti duriaw kiba thymmai ban pyniar ia ka khaïi ka pateng bad ka kamai ka kajih. Ka dei ka por ba ka ri India pat ka dang shah synshar ha ki syiem Pathan ha Delhi. Dei ha kane ka por ba la mih uwei u briew ha Europe uba long uwei na ki nongkinglieng kiba khraw tam ha ka pyrthei bad uta u dei u Christopher Columbus.

Une u Christopher Columbus u dei u nong-Genoa. U kpa jong u u dei u nongthaiñ jaiñ. Ka pyrthei Europe ha kato ka por ka la ngeit ba ka pyrthei ka long kaba pyllun bad kumjuh ruh kata ka la ktah jur shibun eh ia ka jingmut jing-pyrkhat u Columbus. Une u briew u ia ju puson ha lade ba namar ba ka India ka don shaphang mihngi bad namar ba ka pyrthei ka long kaba pyllun, lada un king beit da ka lieng shaphang sepngi, khlem pep un poi sha ri India. Bun ki briew ki ngeit ia ka jingong jong u hynrei ym don pat uwei ruh u ban iarap pynioh lieng ia u lane ha kano kano kawei pat ka rukom. Ka Bilat bad ka Portugal ruh kim treh ban iarap ia u. Ha ka jingduh jingkyrmen u Columbus u la leit sha Spain, bad ka Isabella, ka Mahadei jong u syiem Spain, kaba la sngewtynnad shibun eh

ia ka jingshlur jong u, ka la iarap ia u da kaba ka pynioh ia u lai tylli ki lieng bad nangta sa ka nam Viceroy ia u halor kito baroh ki jaka kiba un leit shem, bad nalor nangta un ioh ruh shibynta na ka shiphew bynta na ka jingmih jong kita ki jaka baroh.

Ynda la dep khreh baroh, ha ka 1492 A. D. u Columbus u la mih na Spain bad kita ki lai tylli ki lieng. Ki kyrteng jong kine ki lieng ki long ka Santa Maria, ka Pinta bad ka Urna. Ka lieng kaba un king bad pyniaid hi ka long ka Santa Maria. Kumta kumba u la thmu u la king ia ki lieng shaphang sepngi ban poi sha India. Ar taiew ka shu leit hynrei khlem iohi khyndew ei ei bad katba nang iaid ki sngi ki briew jong u ki la nang rit mynsiem bad diaw. Nangta lai taiew ruh ka la shu leit tang hapdeng ka duriaw bad ka jingkynting ki dew bad khlem iohi khyndew ei ei. Ki briew jong u ki la ia-khñium bad ki la ieng ialeh pyrshah ia u bad da kaba eh u la lah ban pynjem ia ki da kaba u shu khroh ba un ai ka spah ka phew bad kiwei kiwei kiba kin ioh na kito ki jaka kiba kin dang shem. Ynda la leit ka shibnai, ka jingkhih ki briew ka long kumba thnam ka um ha u ketli sa ba kan mih noh. Ka la long da kaba eh ba u la lah ban pynjem ia ki. Teng teng u la shu khroh bad teng teng u la shu byrngem. Uwei u la shu peit ia uwei pat bad ka mynsiem jong ki ka la shu sat. "Ha ka kti u nongphohsniew ngi iabuh ia lade ba un ialam ia ngi sha ka tyngam ka jingjot", ki la iaong, bad kumta ka la long

sa saw sngi haduh ba kin da iohi khyndew ha kaba ka jingsngewsih ka la kylla jingkmen bad ka lyer ka la shu dap da ka jingrisa jong ka jingjop. U Columbus ha ka jingsngewrit u la iaroh bad ainguh ia U Blei bad u la ai lut baroh ka burom sha u. U la jer kyrteng ia kata ka dewlynnong kaba u la shem nyngkong ka San Salvador. Ia kane ka dewlynnong ngi khot mynta ka Dewlynnong Watling. Ynda u la lap ba ki briew jong ka dewlynnong ki deng ksiar ha ki shkor jong ki bad haba kylli ia ki nangno ki ioh ba ki kdew sha sepngi, kata lei lei ka la nang pynngeit shuh shuh ia u Columbus ba ka Ri India ka don shaphang sepngi namar u la ju bna ba ka Ri India jong ngi ka long ka ri kaba dap tang da ka ksiar bad ka rupa bad ka ri kaba tuid da ka dud bad ka ngap Kumta u la nang tur nang tur bad u la poi sha Cuba bad Hayti (San Domingo) bad kiwei kiwei ki dewlynnong rit. Ynda haba ka lieng jong u, ka Santa Maria ka ngam noh, u la wan phai noh sha Spain. U la jah na shnong kumba hynñiew bnai shiteng bad ki nong-Spain, ki la pdiang sngewbha ia u bad ka nam jong u ka la phriang kylleng.

Ha ka snem 1493 u la mih biang na Spain bad hynñiew tylli ki lieng. U la leit beit sha Hayti; hynrei ynda u la poi hangta u la lap ba ki briew kiba u la ichnoh hangta kim don shuh bad ia ki kut jong ki la lah pynjot lut. Hadien kane ka jingjia kaba sniew, ki la mih sa kiwei kiwei pat ki jingkynrum kynram bad ki jingkulmar ki bym tip shuh. U la leit phai biang

sha Spain. Ki nongshun jong u kiba bishni ia u ki la ioh ka lad ban ai bih ia ki shkor u syiem Spain bad kumta u la shah set phatok. Ka jah burom ka bud ia u bad u la shu iam kthang ban pyrkhat ia ka nong ba ki Spain ki la siew ia u na ka bynta baroh kaba u la leh.

Hadien katto katne u la lait na phatok bad u la khreh biang ka leit ban pyndep ia kata kaba sahteng. Ha kane ka jingleit kaba lai u la poi sha Trinidad bad u la iohi ruh ia ka rud duriaw ka South America. Ha ka jingleit kaba saw u la poi sha Central America ha ki bynta ka Panama. Ha kine baroh ki jingleit jong u, u la ngeit hi ba u la poi sha India. Um shym poi pyrkhat satia ba u la lap ia ka pyrthei kaba thymmai. U la shim ba kito ki dewlynnong baroh kiba u la shem ki long ki bynta jong ka Ri India bad kumta u la khot ruh ia kito ki briew ki nong-India.

U la iap ha ka snem 1506 A. D. ha Valladelid ha Spain bad haduh ki sngi kiba khatduh jong u ruh u la ngeit ba u la shem ia ka lynti thymmai sha India bad ba u la pyndep ia kata ka kam kaba U Blei u la ai ia u ban leh. Hynrei kaba sngewsih ban ong ka long ba u Columbus um shym ioh ia ka burom kaba u dei ban ioh. La u la ai ia ka pyrthei rim ka pyrthei kaba thymmai bad u la pyniar shuh shuh ia ka jingtip bad jingsngewthuh ki briew hynrei kim shym ithuh ia u. Kim shym ai burom ia ka kyrteng jong u tang kawei ka dewlynnong ruh

bad ia ka kyrteng America la shim pynban na kawei pat ka kyrteng jong uwei pat u nongkinglieng uba kyrteng u Amerigo, u nongkinglieng uba mih hadien u Columbus, uba la shem ia ka met bah ka Continent America.

Mano ba lah ban dang kylli ia ka jingkhraw u Columbus? Ki nongkinglieng kiba mynshuwa jong u ki la shu king tang narud narud duriaw bad ym don uwei ruh uba nud ban tur sha duriaw lane ban iaid lyngba ia ka. Dei kano ka ba la khang lad ia ki ban shem ia kiwei pat ki khyndew ha ka pyrthei bad ban tip ba ka pyrthei ka long kaba heh bad iar. Dei u Columbus, ha ka jingshlur bad jingshynrang jong u, uba la nud ban thom pyrshah ia ka duriaw bah bad ban jam lyngba ia ka khlem da tip bad kheiñ aiu kan jia ia u.

Ka jingleh jong u ka la long ka nuksa ia kiwei pat. Hadien jong u ki sa mih sa kiwei pat kiba la king ia ki duriaw jong ka pyrthei ban shem ia ki khyndew bad ki jaka kiba thymmai. Uwei na ki u long u Vasco de Gama uba la mih na Europe ban iaid lyngba ka Indian Ocean na Cape of Good Hope ban wan poi sha ri India. Shuwa u Columbus ka la shim por shispah snem ia ki nongkinglieng ka ri Europe ban poi tang ha Cape of Good Hope; hynrei tang laiphew snem hadien ka 1493 A. D., kata hadien ka jingleit kaba nyngkong jong u Columbus sha America, ki la king lyngba ia ka pyrthei baroh kawei.

"Ka matti jong kiba khraw ka long ka lynti ia kiwei pat."

LYNNONG XII

U JULIUS KAISAR—I

Ki briew.

U Julius Kaisar ...	U nongsynshar rangbah ha Rom.
U Oktabius Kaisar... U Mark Antony U Lepidos	Ki nongsynshar ka hima Rom hadien ba la iap u Julius Kaisar.
U Brutus U Kassius U Kaska ...	Laingut na ki nongshet ban pyniap ia u Julius Kaisar.
Ka Kalpurnia ...	Ka tnga u Kaisar.
Ka Portia ...	Ka tnga u Brutus.

U nongkren byrtong, ki rangbah, ki nong-Rom, ki shakri bad kiwei kiwei.

BYNTA—I

Ka shnong Rom ka la shim shuti (S. K. 44), bad ki lynti shnong ki la shlei da ki briew kiba kwah ban pdiang burom ia u Kaisar. U la dang lah jop ha ka thma, bad un sa iaid burom kum

u nongjop lyngba ka shnong Rom. Une u Kaisar u la long u nongiapom uba khraw tam ha kata ka por. U la jop ia ka Gaul (ka ri Phrans mynta); bad arsien u la leit haduh Bilat bad la ki shipai.

Mynta u la dang wan phai na ri Spain, bad hangto u la jop ia ki khun u Pompey kiba la ieng ialeh pyrshah; te ka dorbar ka shnong Rom bad u paidbah Rom ki iaknieh paralok ha kaba pyndonburom ia u. Nyngkong ki la pynlong Konsul ia u shiphew snem, hadien kata ki la pynlong *Dictator* ia u baroh shirta; bad u paidbah u la mih shabar ban risa ban iaroh ia u nongjop.

Hynrei ki la don katto katne na kiba kham rangbah ha Rom, kiba sngew pihuiñ ia ka bor u Kaisar. U la don ka bor kat u syiem ruh. Na kine, uba kham kongsan u long u Kaius Kassius, u briew uba bishni, bad uba ka mynsiem kaba ingkhong. Une u la pynlong ka jingiashat ban ialeh ia u Kaisar, bad u la kwah ban ring ia u Brutus, u briew uba donburom, sha kane ka jingiashet.

Katba u Kaisar u iaid ia ki lynti bah ka shnong ha pdeng ka jingrisa u paidbah, u Kassius u la iohlad ban iakren bad u Brutus bad ban tynjuh ia ka jingmut jong u. Haba ki dang iapyrkhat lem, ki la iohsngew ba kynha ki paidbah ki risa pa ki risa.

Brut.—Kane ka risa, sha, ka mut aiu? Nga sheptieng ioh **u** paidbah u thung syiem ia **u** Kaisar.

Kas—'Sha phi tieng ia kata? Kumta nga mut mem kwah long syiem.

Brut.—Ngam kwah, Kassius, la nga ieit thoiñ ia u.

U Brutus, namar ba u suba ba **u** Kassius u don jingmut ei ei haba u bat kyrpang ia u na u paidbah, u kylli pyrshah ia u, "Te balei me bat slem ia nga kumne?"

Hangta u Kassius u pynpaw ia ka jingbishni ba u don ia u Kaisar kumne:—

Shish ! briew, u iaid pawang ia ka pyrthei
Kane kum u Kolossos ; ngi hynrei.
Ki riewraid, ngi iaid hapoh ki kjat
Radbah jong u, ngi shu khmih sian
Ban shem jingiep jahburom ha lade.
"Brutus" bad "Kaisar"? ka la lei eh
Sha kata ka "Kaisar"? Yn ong eh lei
Ia kata ban ia ka kyrteng jong phi?
Thoh lang - ka jong phi kam ryngkat ka dur?
Kyunoh—kam bit **kumjuh** ia ka shyntur?
Thew—ryngkat ka jingkhia; khan ha ki,—
U ksuid toi un mih kloi ha ka "Brutus"
Kumba ha ka "Kaisar".

U Brutus ruh u phla ba ha badei badei u don kijuh ki jingmut, bad u kular ban pyrkhat bha ia ki jingsaham u Kassius. Ki pynkut kyrkieh ia la ka jingkren, namar ba wan hajan u Kaisar bad ki nongbud jong u, haba ki la lah dep ia ki jingleh niam Luperkal. Haba ki iaid, u Brutus u kynjut jaiñ ia u Kaska, bad u kylli ia u, balei ba u Kaisar u imat sngewsih katta katta. U Kaska u iathuh ba u Mark Antony u la tyrwa laisien ia ka pansngiat syiem ia u Kaisar, bad baroh lai sien u Kaisar um treh, la u ikwah ia ka shibun eh; ba katta sien ba um treh, u paid bah u risa sngewbha. Kumta u Kaisar u matsngewsih namar ba u la sngewthuh ba u paidbah um kwah ba un long syiem.

Haba u Kassius u la iohi ba ka long kumta, u la thmu ban pyrsad pynmeh ia uta u rnga ka jingbishni ba u la sngewthuh ba ka don ha ka dohnud u Brutus. Da kaba leh sian, u la pashat ia ki kot na ka jingkhangït u Brutus, bad la imat kumba ia kita ki kot la pashat bun briew, la ka jong ka jong ka kot. Bad kine ki kot baroh ki ong ia u, ba un ieng kum u nongialam ban ialeh ia une u Kaisar uba khwan bor.

Baroh shibnai, u Kassius bad kiwei ki iashet pyni ia la ki buit, bad ki la lah ban ring ia u Brutus ha ka jingshetbuit jong ki. Te la poi "Ka Ides u nai Marts" kaba long ka khadsan tarik jong uta u bnai. Bad uwei u nongkhan u la lah ong ha u Kaisar, ba un sumar bha ha kata ka sngi. Ka Kalpurnia, ka tnga u Kaisar, ka la

pyrshang ban khang ia u ban leit Dorbar ha kata ka sngi. Ka ong ba ka la phohsniew ki jingphohsniew kiba sniew, bad ba ki jing-i ba phylla ki la paw baroh shimiet; baroh kine ki la long ki dak kynsha ha ka jingsngewthuh ka Kalpurnia. Ha kaba nyngkong u Kaisar u la kohnguh ban sah ha ïing; hynrei haba wan u Desius uwei na ki nongiashet, u la rkhie beiñ ia kat kane ka jingleh bieit, ban pynsangeh ia ka kambah kamsan ka shnong ka thaw, tang namar ka jingphohsniew ka kynthei; te kumta u Kaisar u ong, "Ai ka jaiñkup, ngan leit keiñ", hangta u la leit sha ïing dorbar, kaba ki khot ka Kapitol.

Haba ki myntri, bad kiba khraw batri ki la shong, ka kam ka la sdang. Kine ki nongshet ki iawan hajan u Kaisar da kaba lehmynleh ai ki dorkhas ha u, lane iapan jingsngewbha ei ei. Kumta haba ki la wan hajan jong u baroh, u Kaska u dung ia u na ka ryndang. Hadien kata, kita kiwei ki dung da ki shuri jong ki; bad khatduh eh u Brutus, 'uba ieit eh', u rah ia la ka kti bad u dung ia u. Kata ka jingdung u Brutus ka la dung ruh ia ka dohnud jong u, bad u la khmih ia u, u ong, "Et tu Brute!" (Bad ma me de, Brutus) bad u iap noh artat.

Ki Jingbatai ktien.

Rom Ka nongbah ka hima Rom.

Kaisar Ki la don khadar ngut ki; Patsha Rom ba la khot da ka kyrteng *Kaisar*; uba nyngkong na kine u long u Kaisar

Julius. La kha ia u ha ka snem 100 shuwa ban kha ia u Khrist, bad u la iap ha ka snem 44 S. K. haba u la dap 56 snem ka rta. U la long u briew uba nang shibun ha bun ki rukom—kum u nongiapom, kum u nongsynshar, bad kum u nongthoh ia ki kitab. U la iap da kaba leh jubor kumba 60 ngut ki nongshetkylla.

Gaul Kane ka jong ka kyrteng kaba rim jong ka Phrans (France).

Spain Kata ka hima kaba shaphang shathie lam sepngi ka ri Europe.

Pompey U khun u Pompeius Strabo. La kha ia u ha ka snem 106 S. K.; kumta u la shuwa 6 snem ia u Kaisar. U la man Konsul, bad u la iakajia bad ki bakhraw batri ha Rom. Ha kaba nongkong, u la ialok bad u Kaisar, bad u la shongkurim ia ka Julia ka khun u Kaisar. Ynda ka la iap ka Julia, u la ialeh ia u Kaisar, bad u la lah u Kaisar; hadien kata u la leit sha Ijipt; te haba u la jan poi sha ryngkew, uwei u briew u la dungiap ia u na shadien,—kane ka la jia ha ka snem 48 S. K., bad haba u la dap 58 snem ka rta.

Konsul Naduh ka snem 509 S. K., la ju synshar ia ka Rom da ki arngut ki majistor; bad ka kyrteng ba ju khot ia kine ki majistor, ka long, "Konsul", Kane ka rukom synshar ka la neh haduh ka snem 29 S.K., haba u Oktabius Kaisar u la jop ia u Antony, hajan ka Aktium.

Diktator Ka kyrteng ka kam synshar ha Rom. U Diktator u long halor baroh, bad ym lah ban appil na u shano shano, namar u long halor ki Konsul. Ka rukom ka la long ba ym lah ban long Diktator palat ia ka 6 bnai, hynrei ia u Kaisar la pynlong Diktator baroh shirta jong u. Ki ju buh Diktator tang haba don ei ei ka kam kaba khraw, kaba pynlong kaba donkam ia kata. Ia kata ka kam Diktator la sdang ha ka snem 501 S.K.

Kassius Uwei na ki bakhraw batri ha Rom. U la long u lok u Pompey, bad la u la lehmynleh ialok bad u Kaisar, u la shun bha ia u baroh shirta. Dei une uba la thaw ia kane ka jingiashet ban pyniap ia u Kaisar ha ka snem 44 S. K. Hadien kata. ngi shem ia u ha Asia, bad haba u Antony u la jop ia u ha Philippi, u la hukum ia la u shakri ban pyniap ia u, kumta u la iap.

Brutus U khun ka Serbillia, ka para u Kato. U kpa jong u ruh u long u Brutus. Une ruh u la long u lok u Pompey bad la u Kaisar u la leh ieit ia u shibun, bad u la ai ha u bun ki jingai bad ka burom, pynban u Brutus u la long uwei na kita kiba la pyniap ia u Kaisar. Ka tnga jong u ka la long ka Portia, ka khun u Kato. U la pyniap ia lade haba la jop ia u ha ka thma, ha ka snem 42 S. K.

Kolossos Ka dur briew kaba heh ba la thaw da ka tama, ha ka shnong Rhodes. Ka jingjrong jong ka ka long kumba 60 pruh, bad ki lieng ki lah ban iaid hapoh ki kjat jong ka. Ka long kawei na ki 7 tylli ki jingphylla jong ka pyrthei.

Luperkal Ka jingkhawai niam ha Rom kaba shisien shisnem, kaba ki rakhe ha ka 15 tarik u February, ban pyndonburom ia u Luperkus, u blei ba pynmih ne ba pynman. Une u Luperkus um iajngai eh na "U Phan Longkur" ha pdeng ki Khasi.

Kaska Une uba nyngkong uba dung ia u Kaisar. U la long uwei na ki paidbah.— um shym long u bakhraw batri.

Mark Antony	U Pyrsa trai jong u Julius Kaisar. La kha ia u ha ka snem 83 S. K. Ha ka jingkhawai Luperkal u la tyrwa ia ka pansngiat syiem ha u Kaisar, u Antony u la pynkhih ia u paidbah pyrshah ia ki nongpyniap jong u. Ynda la jop ia u Brutus, la thung nongsynshar ia u halor ka Asia. Hangta u la iashem bad ka Kleopatra, ka syiem ka ri Ijipt, bad u la ieit ia ka haduh ba um lah ban khlad shuh na ka. U la pyniap ia lade ha ri Ijipt ha ka snem 30 H. K.
Marts	Ka long ka shiteng lane 15 tarik u 'nai Marts (March).

U JULIUS KAISAR—II

Ynda la iap u Kaisar, la long ka jingkulmar kaba khraw. Uwei u pynjam ia la ka ktien bad u pyrta:—

"La lait! la lait!—la iap ka jinglehbor!"

Ki bakhraw batri ki phet iap sha la ïing. Ki rangbah, ki kynthei, bad ki khynnah, ki iamareh shane bad shawei, ki da sngewlyngngoh bad sheptieng noh her. U Brutus bad u Kassius ki la pyrshang katba lah ban pynjem ia ka jingkhihwin, bad ban pynngeit ia u paitbah ba la

don ki daw kiba jur na ka bynta ka hima, namar balei ba u Kaisar u dei ban iap. Bad na ka bynta kine, ki leit sha ka Phorum ban kren ha u paidbah. Te u Brutus, ba u kwah eh ban ring ia u Mark Antony, u lok ba ieit jong u Kaisar, sha ka liang jong u, u la shah ia u ban wanlam ia ka metiap u Kaisar sha ka Phorum, bad ban kren ha u paidbah.

KA JAKA—*Ka Phorum*

Ki don, U ANTONY *bad u paidbah ki Rom.*

1. *Ant.* Lok, ki Rom, para traishnong, pynshah la ki shkor:

Nga wan tep i'u Kaisar, ym ban iaroh,
Ka sniew ba leh ki briew ka sah shadien;
Ka babha bunsien la tep bad ki shyieng
Jong ki; kumta kan long bad u Kaisar.
U Brutus ba donburom u la ong—
"U Kaisar uba khwan bor." Niuma,
Lada kumta, u leh bymman sat,
Shane, b'u Brutus bad kiwei ki shah,—
Naba u Brutus uba donburom,
Baroh kiba donburom, baroh phar,—
Nga wan kren ha ka jingtep u Kaisar.

2. U long u lok, uba neh, uba hok:
Te u Brutus u ong ba u khwan bor;
Bad u Brutus u long uba donburom.
U la wallam shibun ki mraw sha Rom;
Ka bai kliar wait kine ka la pynshlei
Ia ki synduk tyngka u paidbah Rom?

U Kaisar ha kane u i khwan bor?
Haba iam u duk, u Kaisar u iam;
Ka khwan bor toi ka kham runar ia kane:
Hynrei u Brutus u ong, u khwan bor,
Bad u Brutus u long uba donburom.

3. Phar phi la i, ba ha ka Luperkal,
Lai sien nga tyrwa ka pansngiat syiem
Te lai sien um treh. Kata ka khwan bor
Te u Brutus u ong ba u khwan bor;
Bad, shisha, u long uba donburom.
Ngam kren pynduh ia ki ktien u Brutus,
Nga hangne nga kren ia kaba nga tip,
Baroh ki ju ieit ia u,--ym khlem daw;
Ka daw aiu te ka khang ban iam i'u?
Ah jingbishar, pha la phet sha ki mrad,
U briew te u la duh la ka buit!
To shah ia nga; ka dohnud jong nga ka don
Ha kata ka synduk bad u Kaisar,
Te nga ap, kan sa wan phai la shibit.

4. Mynhynnin ka ktien u Kaisar ka ieng
Pyrshah ka pyrthei: te mynta hangta.
U don, bad ym don uba duk kat ban dem
burom ia u.
Wa kynrad! lada sngew kum ban pynkhih
Ia phi, bad dohnud bad jingmut, kan ieng
Ialeh, ngan leh bymhok ia u Brutus,
Bad ia u Kaisar de ngan leh bymhok;
Kine phi tip keiñ, kiba donburom,
Ngan ym leh bymhok ia ki; nga kham bit
Ban leh bymhok i'u baiap, ia lade,
Bad ia phi, ban na kiba donburom.

5. Hynrei nga don hangne ka kot snieh, bad
Ka shab u Kaisar ruh ka don ha ka;
Nga la shem keiñ ha ka kamra jong u;
Ka long ka *Will* jong u; lada ki Rom
Kin tang iohsngew ia kane ka *Will*,
(Hynrei, to map, ngan ym pule ia ka)
Te kin da leit doh ia ki jingmong
U Kaisar ba iap, bad wieh ki rumar
Ha ka snam ba kyntang jong u; shisha
Kin iapan shñiuh iwei ban kynmaw,
Bad haba kin sa iap, ha la ki *Will*
Kin ai, kum kaba kor tam ban hiar
Pateng ha la ki khun.

U Rom Ngin sngap ia ka *Will*. Sei, Mark Antony!

Ant. Iashah, lok ba ieit, ngam dei ban pule;
Ym bit ba phin tip katno u Kaisar
U ieit ia phi; phim long dieng, phim
long maw,
Hynrei ki briew; te, ba phi long briew,
Kaba iohsngew ia ka *Will* u Kaisar
Kan pyning, kan pynlamwir keiñ ia phi;
Lah ba phin ym tip ba phi, ki nong-Rom,
Phi long nongiohpateng u Kaisar;
Lada phin tang tip, ah, kan long kumno!

U Rom Pule ia ka *Will*. Ngin sngap, Antony!
Pule ia ka *Will*, ka *Will* u Kaisar,

Ant. Phi ban te ba ngan pule ia ka *Will*?
To ieng sawdong ia ka met u Kaisar,
Te ngan pyni ia ka met jong uba la thaw
ia ka *Will*. Ngan hiar? Phin shah?

U Rom Ale shane ! To hiar ! Ngin shah kieñ.

U Antony u hiar

Ant. Phi da don ummat, khreh ban jaw mynta;
Ia kane ka jaiñkup phi tip baroh,
Nga kynmaw haba u Kaisar u kup
Nyngkong ia ka; ha kawei ka janmiet
Ha la ka ïingjain, mynlyiur, mynba
Ha ka sngi u jop ia ki Nerbi,...
Khmih! hangne ka shuri u Kassius
Ka la pei: ha i, kaba heh katno
Ka jingtar u Kaska uba isih!
Nangne u dung u Brutus uba ieit thoiñ
Bad, haba u sei noh la ka isbad,
Khmih ! ka snam u Kaisar ka la bud,
Kumba phet shabar ban tip la u Brutus
U la dung runar katta; u Brutus
Phi tip hi u angel jong u Kaisar,
Bishar, Ah ki blei, katno u Kaisar
U la ieit thoiñ ia u na ki baroh!
Kaba runar tam ka long ka jong u;
Naba haba u Kaisar donburom
U iohi ba dung ruh u Brutus,
Ka bymnguh ka kham jur ia ki kti
Ka shetkylla, ka la jop khoit ia u;
Ka pait ka dohnud rangbah jong u,
U tap la ka khmat ha la ka jaiñ
Ha lyeit mawdur u Pompey, kaba tuid
Snam shikatta, la kyllon u Kaisar.
Ah phi ki nong-Rom, ka kyllon kat kata!
Nga, phi baroh, ngi la kyllon hangta,
Te ka shet ba pyniap ka la risa.

Ah, phi iam mynta; bad, ngi i, phi sngew
Isynei shibun ! Ki um kordor kine.
Ah, ki bapli, phi iam ba tang khmih
Pleng ia ki jingmong ki jaiñ u Kaisar
Khmih shane!

U pynpaw ia ka met.

U hi u don hangne,
Ba la pynsniew, phi i, ki shetkylla.

1 *U Rom* Waw ! ka jingkhmih ba isynei !

2 *U Rom* Ngin wad kput: ka kput !

Ant. Lok, lok ba ieit, ngam kwah pynkhih ia
Ban shlei katne kaba ialehpyrshah, [phi
Ki nongialeh ki long kiba donburom:
Ka jingbuhnud aiu ki don, ngam tip,
Ba ki leh kumne; ki stad donburom:
Bad kin jubab sei nia stad ha phi,
Lok, ngam wan pah ia ki dohnud jong phi
Ngam pnah ktien kum u Brutus:
Hynrei, kumba phi tip baroh,
U riew shida, riewblei, uba ieit la u lok:
Bad kita ki tip kiba la phah
Kren ia nga ha kaba paw shaphang jong u
Ba ngam don buit, lymne ktien, lymne
dor,
Lymne jingleh, lymne jingnang, lymne
Ka bor kren ban pynkhih ia ka snam ki
briew;

Nga shu kren beit; tang kaba phi baroh
Phi tip, nga iathuh; nga pynì ha phi
Ia ki jingmong u Kaisar ba ieit,
Ki bapli, ki shyntur ki bymnang kren,
Bad nga ong kin kren kine, nga ngam lah.
Lada nga long Brutus bad u Brutus,
U Antony hangta un long Antony
U ban tyrsuh ia ki mynsiem jong phi,
Bad ban buh thylliej ha kawei-pa-kawei
Ka jingmong u Kaisar, ki ban pynkhih
Ia ki maw Rom ban ieng ialehpyrshah.

Baroh Ngin ialehpyrshah,

U Rom Ngin thang ia ka ïing u Brutus.

Ant. Ah lok, phin sa leh ia kaba phim tip,
Phin ieit i'u Kaisar kumne b'u la lei?
Ah phim tip du! Nga dei ban iathuh te:
Phi la klet ia ka *Will*, ba nga la ong.

Baroh Wa! sha! ka *Will*! Ngin ap ban sngew ia ka *Will*.

Ant. Kane ka *Will*, bad ka shab u Kaisar,
Ha u traishnong Rom baroh phar u ai
Uwei uwei hynñiewphewsan drakhma.

U Rom Kaisar khraw nam! Ngin wad kput ia me.

Ant. Bad, la ki lynti iaidkai u ai
Baroh ha phi, la ki ïing shongpyngngad,
Bad la ki Brisoh ba dang thung harud

Ka wah Tiber: baroh la ai ha phi,
Bad ki khun jong phi junom,—ban sngewbha,
Ban iaidkai, ban pynsngewbha ia lade.
Kum une keiñ u long u Kaisar!
Lano un wan da uwei u ban ryngkat?

1 Rom Lano lano ruh em, ia noh! ia noh!
Thang ia ka met ha ka jaka kyntang,
Bad da ki dieng tyllaw, thang ia ki ïing
Kine ki nongshet; rah, rah ia ka met!

2 Rom Khie leit wad dieng.

3 Rom Thlieh ia ki ben.

4 Rom Shim ia ki shuki, jingkhangït, katba ioh.

Ki paidbah ki bah noh ia met.

Ant. Ieh, kan wat trei—Jingsniew pha la khie!
Iaid kat sha ba pha iaid!

Ki jingbatai ktien (*Notes*)

Phorom Ka kynja jaka iew ha Rom. Mynhyndai eh ki ju shong dorbar ha Phorum. Ha Rom ki don san tylli ki Phorum.

Mraw Ki nongshun ia kiba la kem haba la ksan thma, kum ki khun kliarwait.

Bai kliar wait	Ki tyngka ba siew da ki hima ba la rem thma, ban ioh pat ia la ki briew; lane na kaba die lilam kum ia kita kiba la shah kem ha thma.
Ki Nerbi	Ka jaitbynriew kaba shait ialehthma, bad kaba shlur, ka la ju shong ha kaba shong ki Belgium mynta.
Tiber	Ka Wahbah ha ri Italy. Ka shnong Rom ka don harud jong ka.
Jaka kyntang	Kawei ka bynta na ka Phorum, ba ki ju ñiew kyntang.

LYNNONG XIII

U SIR RONAND ROSS

La kha ia u Ronald Ross ha ka snem 1857 ha India. U la leit shongskul sha Bilat bad ynda u la dap 17 snem ka rta u la rung ha ka skul doktor kaba iasoh bad ka St. Bartholomew's Hospital bad hangta u la pule ban pynbit ia lade kum u doktor u ban trei ha India, namar u kpa jong u u kwah ia u ba un leh kumta. U hi um shym la mon ban iaineh kum u doktor bad u kham bang ha kine ki por ka jinglong samla jong u ban thoh jingrwai; bad haba u la poi ha India ruh namar ba ka kam jong u kum u doktor khynnah kam bun, u la lapmiet ha kaba thoh jingthoh.

Kane ka jinglong kam shym neh slem.. La pynkyndit ia u shisien da ka jingpyrkhat ba um shym la pyrshang ban leh ei ei kaba myntoi kum u nongpynkhiah katba bun phew hajar ki briew sawdong jong u ki nang iap na ka khieshoh bad kiwei kiwei pat ki jingpang. Kane ka jingpyrkhat ka la long kum ka jingbein ia u bad u la kut jingmut ba un pynleit ia la ka por jong u ban wad ia ki lad ban pynduh bor ia ki jingpang kiba pyniap haduh katne katne ia ki mynsiem briew. Kum u doktor u sngewthuh ba kawei-pa-kawei ka jingpang ka don la ka daw kaba pynlong ia ka, bad lada u lap ia kine ki daw u lah ruh ban lap ia ki lad ban ialeh ia kine ki jingpang.

Ym slem hadien kane u la leit shuti sha Bilat, hynrei um shym la leit ban shongthait sha la ka ri. U la leit ban pule shaphang ki khñiang jingpang bad u la lum ia ki jingtip kiba bun ki ban iarap ia u ynda u leit phai pat sha la ka kam.

Ka kam kaba nyngkong eh ba u Ronald Ross u la wan poi sha India sa shisien ka la long ba un wad ia ki daw jong ka khieshoh. Ka la poi ka jingpyrkhat ha u ba lehse don ka jingiadei hapdeng kane ka jingpang bad ki pyrjong kiba kynrei sawdong, bad u la pyrshang ban pynduh ia ki jaka kha pylleng jong ki kat haba u lap ia ki. Ki pyrjong ki ju kha pylleng tang ha ki jaka ba lang um kum ki thliew, ki khiew pait ne tin kiba ki briew ki ju bret shabar; bad kat haba

u Ronald Ross u lap ia ki, tbeh noh ia ki pyrjong. Kane ka la long ka jingsdang jong ka thma jong u pyrshah ia ki pyrjong—ka thma kaba la neh haduh ba u la dap 40 snem.

Kaba sngewlyngngoh ka long ba bun ki para doktor ki rkhiebeiñ ia ki jingpyrkhat jong u. Wat u doktor rangbah ha ka Hospital jong u u la maham jur ia u ba un ym pyniap ia ki pyrjong namar u ong, ki pyrjong ki don la ka bynta ban trei ha ka Mariang bad u briew um bit ban leh ei ei ka ban pynmynsaw ia ki. Ka jingeh kaba u shem ka la nang kham jur namar ki briew hapdeng kiba u trei hi ruh kim ñiewkor ia ki jingpyrshang jong u. Ha baroh ki ri jong ka pyrthei, wat ha kiba la shai, ka dang don ka jingngeit ba la pynlong ia ka khieshoh da ki jynhaw sniew kiba mih na ki jaka ktieh. Ha ka jingshisha, wat haduh mynta hi ruh, ki dang khot kyrteng ia kane ka jait khieshoh kaba pyniap da ki phew hajar ki briew shisnem shisnem ka "malaria". bad ka ktien "malaria" ka wan na ki artylli ki ktien nong-Italy "*mala*" kaba mut "ba sniew" bad "*aria*" kaba mut "lyer", bad kumta ka ktien Malaria ka mut ka lyer kaba sniew.

Namar ka jingbymshahshkor jong u Ronald Ross ia ki ktien bymshongnia jong kiba halor jong u, um shym la kiew kam stet. Ki doktor rangbah, bad wat ka Sorkar hi ruh, ki la pynmih ki jingpynwit kiba bun da kaba pynkynriah ia u na kawei ka jaka sha kawei pat hapdeng ki jing-

trei jong u. Hynrei une u Khrawmynsiem u la shah ia kine ki jingeh baroh. Tang uwei u doktor bad uba u la iashem ha ka jingleit shuti kaba ar sha la ka ri, u Sir Patrick Manson uba la pynshlur ia u. Une u rangbah u la ai jingmut ia u ba ki pyrjong ki rah ia u khñiang jingpang ha ki snier bah jong ki bad haba ki dait ia ki briew, une u khñiang jingpang u ioh lad ban rung shapoh ka met jong ki.

Ynda u la wan phai biang sha India, u Ronald Ross u la bteng pat ia ka jingtrei ba u la sdang. Ha kawei ka miet u la puid bad peit bniah ia ki snier jong kumba 1,000 tylli ki pyrjong. U la thait shibun eh, bad namar ba um shym la shem ei ei ula sdang duh jingkyrmen. Ha khmat jong u ki la sah sa artylli ki pyrjong kiba kham pher ka jait bad u la mut ban iehnoh ia kata ka jingtrei jong u. Hynrei, kaei-re-kaei ka la pynkhih ia u ba un peit sa ia kita, bad khatduh khadwai u la shem ia kaba u kwah. Ha ka 'nierbah jong uwei na kita ki pyrjong u la iohi lyngba ka ïit tyngdong jong u ia iei re iba syriem ia ki phngit jingpang kiba ju don ha ka snam uba ioh khiehshoh, bad hangta hi, u Ronald Ross u la iohi ia ka sakhi kaba shai ba dei shisha ki pyrjong kiba rah ia ka jingpang khieshoh na uwei u briew sha uwei pat.

Um shym la shongthait noh haba u la shem ia ka daw ka khie shoh; hynrei u la iaiwad shuh shuh shaphang ki daw kiwei pat ki kynja jingpang. Um shym la kheiñ ia ka jinglut ha ka

liang ka peisa tyngka lane ha ka liang ka bor met, la ka pyrthei kam shym la pyndonkam ia ki jingshem jong u jyn haduh 20 snem hadien ba u la shem ia ki. U la iap ha ka snem 1932 u briew uba duk hynrei uba la sngewthuh ruh ba u la lah bad leh ei ei ban iarap ia ki hajar ki para mynsiem kiba ju shong hapoh ka syrngiew jong ki jingpang kiba sniew.

LYNNONG XIV.

NADUH DANG KHYLLUNG

1. Ha pneh i Mei ka khlieh nga rah,
Hangta jinglong tynrai ka shat,
Ba kin thum sah kata ngam kwah,
Nga don keiñ la ki kti ki kjat.
    Jingim nga tip dei ban saiñdur,
    Da jingialeh ka thma ba jur.

2. Ha tbian ba ki pynthiah lyndang,
Nga seibor lut ban phai pyllup,
Ban par katno nga iai pyrshang,
Wat thait ki kti bad pang ki nub,
    Mano ba hun hajuh ban sah,
    Ban mih pyrthei mano bym kwah?

3. Ban ieng katno nga iai pyneh,
Nga sei l'i bor katba nga don,
Nga bat, nga snoh, nga iai ialeh,
Nga pyrshang kam, nga iai kyllon.
Kiwei khlem tip, ki iarkhie kai,
Shano thyrnia u lam i'u ksai.

4. Ka buiñ ka thiang kim lah shan slem,
Katba nangiaid ki por ki sngi,
Ka ja ka jhur ba iabam lem,
Pyntian ngam mon, nga kwah bam hi.
Nga thew ha ktien ka poi sha khmut,
Ka jingialeh ha nga khlem kut.

5. Ban nang ka ktien i Mei i Pa,
Thylliej ia nga u khum u teh
Da jingpasiaw ia jingshisha,
Jingim ban tei da jingialeh.
Jingrkhie kiwei ngam ju patiaw,
Haduh ba ngan da jop hi thiaw.

6. Sim khun ban her ki da hikai,
Shuwa ban jngi ha suiñ ba iar,
Naduh ba 'i ka sngi u bnai,
Ha nga ruh de la pynshai kdar.
Jingim jong nga suhsat ki bun,
Lynti jong nga da ki la pun.

7. Jinglong khyllung ka long ka dur,
B'la shonshap lypa ia ka lawei,
Ki ksai jingim ba bun ki sur,
La hikai bsiat na pneh i Mei.
Ki sur ba thiang ba ai jingkmen,
Ia kiwei pat, ka jingkyrmen.

LYNNONG XV

BYNTA I

HARISH CHANDRA.

Mynhyndai la don uwei u syiem uba kyrteng u Harish Chandra jong ka hima Ayodhia. Kane ka hima ka kynthup ia ka ri India kaba shaphang shatei. Ka nongbah ba itynnad ka don harud ka wah Saraju. Une u syiem u long uba khraw, ba shlur, ba hok, uba sbun bad uba riewblei katta katta. Don shibun ki syiem rit kiba hapoh ka jingiada jong u. Ka ri baroh kawei ka suk ka saiñ namar u syiem u long uba nang bad uba leh bha ia la ki raiot. Ka Mahadei kaba kyrteng ka Saibia ruh ka long kaba bhabriew bad kaba bha katta katta. ka long ka nuksa ia ki samla kynthei jong ka ri baroh kawei. U

khun uba kynteng u Rohit ruh u long u khyllung uba bhabriew bad uba i ieit kum u tiewkulab uba dang shylluid. U Harish Chandra u la long da shisha uwei na ki syiem kiba suk tam na ki syiem baroh.

Ha kawei ka sngi katba u syiem u dang don ha ïing bishar, la wan poi ki briew na kawei ka shnong ban iathuh ha u ba uwei u mrad kynsha uba heh lehse kat u hati u la pynjulor lut ia ki jingthung jingtep bad la pyniap shibun ki briew. Ki briew ha kita ki shnong ki la pyrshang ban beh ban pyniap ia u hynrei kim lah wat tang ban leit hajan jong u, U Syiem Harish Chandra u la sngewsynei eh ia kane ka jingjia, u la kut jingmut ban leit da lade hi ban leit beh ia uta u mrad kynsha, bad un nym wan phai tad haduh ban da ioh pyniap ia u. Kumta ha ka step kaba bud hadien ba u la khublei ia ka Mahadei bad doh ia la u khun, u la mih ryngkat bad katto katne ki rangbah ialehthma jong u ban leit beh ia uta u mrad.

Ka kynhun u syiem ka la poi sha kata ka jaka kaba uta u mrad u la pynjot. Katba ki dang syntiat shane shatai kyndit kyndit ki la iohi ia iwei i 'law bniap ba i khih, ki la mut ba dei uta u mrad. U syiem u la pynmareh ia la u kulai ban leit siat shwa ba un phet, hynrei shwa ba un poi hangta ka jingkhih ka jah noh, u iohi ba khih sa sha iwei i bniap, u la pynher biang shata, hangta ruh u lap kumjuh, ka jingkhih ka shu jah rngai. Kumne bun-bunsien la thok ia u

bad hadien katto katne u la poi jngai bad um iakynduh shuh ia la ki lok. Ka sngi ka la shit kyrang bha, u kulai u la thait, u syiem ruh u la sliang um, u la iehnoh noh na kaba beh ia uta u mrad. Katba u dang wad um u la iohsngew ia ka jinglynñiar ki kynthei. U la kyndit bad beh khum-khum shata bad leit poi pynban ha i trep jong uwei u pukir, u la pyrta hynrei ym don ba jubab, ka jinglynñiar kita ki kynthei ka la mih na shaphang shata hi. U la leit beit shata ban iohi ha kper ba don san ngut ki samla kiba la shah tch da ki jyrmi shiah. Ki la kyrpad jur ia u ban pyllait ia ki. U syiem u la pom ia ki shiah bad pyllait ia ki. Kita ki thei samla ba bhabriew ki tang shu lait ki shu jah la ka jah rngai shano-re-shano. U syiem u la ngeit ba kim dei ki briew hynrei ki ksuid kiba pynshitom ia ki shnong ha kita ki thaiñ bad ki phong ia ka dur u mrad kynsha. U la sngewaih ba u la pyllait ia ki hynrei um lah leh ei ei ahuh.

U Harish Chandra u la leit phai noh sha la shnong namar u la sngewthuh ba ym dei u mrad hynrei dei ki ksuid kiba la phong ha ka dur u mrad kynsha. Ha kawei ka sngi katba u syiem bad ki myntri ki korbari ki dang don ha ïing bishar la wan poi uwei u pukir uba dom bad u la byrthen ia u syiem. Uta u pukir u dei u Bishwamitra, u briew uba stad bad uba lah ban leh bun ki kambah da ki kam baphylla jong u. Ki briew baroh ki tieng ia u namar u ju pynshitom sat ia kiba leh bakla ha kano kano ka kam jong u. U syiem um tip balei u wan da ka jing-

dom kumne; da kaba burom u la hiar na ka khet ban pdiang burom ia u bad khot ia u ban shong hajan jong u, u Bishwamitra um treh shong hynrei u la ong, "Ko syiem la tip ba phi Jong uba hok bad uba bha, hynrei balei phi la lehbeiñ ia nga u pukir uba duk? Nga kwah ia ka jingshisha, balei phi pyllait ia kito ki sanngut ki kynthei ba runar? Nga la khum la teh ia ki namar ka jinglehrunar jong ki, pynban phi, phi la pyllait bad pynjot ia ka kper jong nga, phi dei ban siew namar kane." U syiem da ka jingdem rit u la ong ba u la leh da ka jingbymtip, namar ka dei ka kamram jong u ban pyllait ia kiba shitom kiba jynjar, u la pan map namar ka jingbakla, u da kular ruh ban ai ha u katba u pan. U Bishwamitra u kwah ban tynjuh ia ka jinglong ba shisha u syiem u la ong, "Namarkata ai noh ia ka hima baroh kawei ha ka kti jong nga". U syiem u dei uba bat ia la ka ktien, um shym pynslem, u la ai shisyndon khlem da don por ba ki myntri kin pynsangeh. U syiem u la aiti ia ka hima ha kata hi ka khyllipmat ha uta u pukir. U Bishwamitra u la ong ba un ym shim tang ka hima hynrei bad ki peisa de kat kum ka rukom. U syiem u la kular ban ai shihajar tyngka ha kaba kut u bnai. U syiem um kynmaw ba ia ki peisa baroh u la dei ban wad thymmai namar ki pisa ba u don mynshuwa kim long shuh ki jong u. U Bishwamitra um shah ia u ban sah hapoh hima; kumta u Harish Chandra, u syiem uba khraw u la dei ban iehnoh la ka khet bad phetwir noh kum u pukir ha ka sngi kaba bud.

Ka Saibia Mahadei ka la bna ia kata ka khubor shuwa ba u syiem un wan poi sha ïing. Ka sngewsih shisha shiphang, hynrei ynda ka pyrkhat ka kmen ba u tnga jong ka u long u syiem uba khraw tam, bad dei tang ma u uba lah ban shah ia ki jingeh ba khraw tam ruh. Ma ka hi kum ka tnga ka dei ban pyndem bad pyndonburom ia la u kynrad. Ka la dap da ka jingkmen ban pyrkhat ba ka jingieit jong ka ia u ka kham khraw ban ia ka jingsuk jingsain ha ïing syiem. U Harish Chandra u la shitom jingmut kumno un iathuh ha ka mahadei, hynrei ynda u poi sha la ïing, ka mahadei ka la pyntngen ia u, ka da ong, "Balei phi khuslai na ka bynta jong nga, kyrpad? Nga la kloi ban leh ia kano kano baroh. Kane ka long ka khyllipmat kaba kmen eh ia nga ban shem ba phi kum u syiem uba khraw, phi lah ban shah ia kane ka jingeh kaba khraw, lada phi phim lah ban shah, mano pat ba lah? Nga don bok ba phi long u tnga jong nga, kumta nga don bynta ha ka jingleh babha jong phi, ka khlaw, ka raieh ka raidam ka long ka paki ka dulan haba nga don bad phi". U Harish Chandra u la hun mynsiem haba u la iohsngew ia ka jinghun mynsiem ka Saibia ban shah ia ki jingeh. U la ieit ia ka arshah namar naduh mynta kin im tang para ma ki hi khlem ki shakri ne ki nongbud.

Ha ka step kaba bud u Harish Chandra Syiem, bad u Rohit ha ka shadem ka Saibia Mahadei ki la mih ha ka jingriam pukir. Ki

shakri ki raiot ki la mih ban peit da ka jingjaw ummat. Shibun kiba la wan kyrpad ban leit ryngkat noh bad ki sha ka jingleit phet wir jong ki sha Benares ka shnong ba khuid, hynrei u Harish Chandra um shah namar ka hima bad ki briew jong u kim long shuh ki raiot jong u, hynrei ki jong u Bishwamitra, u pukir. U syiem bad ka mahadei ki la iaid da ka kjat, kane ka long kaba nyngkong ha ka jingim jong ki ban iaid kjat suda bad lyngba ka sngi ba shit kyrang. Kumne ki bapli ki la iaid ter-shi-ter khlem sangeh ban lait noh na ki pud ka hima Ayodhia. Ki kjat ka mahadei ki la pdang bad mih snam hynrei da ka khmat phuh samrkhie ka la bah ia la u khun, kam man ai satia ha u syiem bad iarap ia ka, ka da kwah ban pynsuk ia la u kynrad uba ieit katba ka lah kumta ka pynkmen ia u baroh shilynter ka lynti. Kine baroh laingut ki la poi jngai bha bad ki la thngan. U syiem namar ba u dei na ka jait ba khraw um bit ban khrong. Kumta u la leit wad da ki soh khlaw ban ai ha ka mahadei. Ka Saibia ka la pyntian ia la u khun, nangta ka pynbor ia u syiem ban bam bad khatduh eh ka bam ialade. Lyngba bun ki jingeh ki la iaid ter-shi-ter man ka sngi. Ki im ruh da ki soh khlaw da kaba kiba bun hajar ki briew ba duk ki la ju im. Ha kaba khatduh ki la poi sha Benares ka shnong ba khuid, ki briew hangta ki la tip ia ka nam jong u Harish Chandra bad ia ka jingshah ba donburom jong u, baroh ki la iaroh ia kata ka mynsiem kaba khraw. Hynrei haba ki la poi sha Benares ym don ba lah ban

ithuh ia ki namar ki la jot rathai kum ki pukir janai. Ki iohsngew ia ka jingiaroh baroh hynrei kim iathuh ba dei ma ki. Ka mahadei ka kwah ban sngap khlem da ngiah ia ki jingiaroh ia u kynrad jong ka, hynrei u syiem um kwah ban sngap wat la shisha ki jingiaroh ki dei hok ba un ioh burom.

LYNNONG XVI

HARISH CHANDRA

Bytna II

U Harish Chandra u la sah ha ka iing pukir ba la shna khnang na ka bynta ki nongphet wir bad kiba duk hapoh ka nongbah Benares. Katto katne por u la sah bad bam ia ki jingbam ba la khreh na ka bynta kiba duk, hynrei um lah ban sah slem hangta namar ki briew ki ju rwai iaroh ia u borabor la shisha kim tip ba u hi u don hapdeng jong ki U la mih nangta bad leit shong ha iwei i trep ba kynjah sha jngai na ki paidbah Ka Saibia ka la pynkhuid bad shna pynitynnad ia ita i trep, ka la lum ki sla kylleng sawdong ban pynlong jingsiangthiah ia u syiem bad ia u Rohit. U Harish Chandra man ka sngi u leit wad jingtrei ban dup ioh siew ia ka ram ha u Bishwamitra, hynrei man ka sngi u wan phai thylli khlem don ba ai bylla mano mano ruh. U la khuslai katba ki sngi kut bnai ki la

jan. U tip ba u Bishwamitra un wan ban dawa ia ki shihajar tyngka tang shu kut ka por. Ka Saibia ka ju pyntngen ruh ia la u kynrad borabor, ka ju pynsngewbha ruh ia u Rohit da ki jingiathuhkhana kiba sngewtynnad; mynmiet ki thiah suk mynsiem halor ki sla kumba ki thiah ha ki tusok syiem hi. Ka jingim shiïing shisem ha ka jinglong kaba synlar kumne ka pynsuk mynsiem ia u syiem hynrei haba u kynmaw ia ka ram ba u dei ban siew u khuslai bad raikhoh. Um don tang shipeisa ruh ha ka pla. Kumno un siew ia ka ram ba u la kular ban siew? Shisngi shuwa ban kut u bnai ba la iabuh, u Harish Chandra u la sngewthuh ba um lah shisha ban siew, u la kutjingmut ban shah katba u Bishwamitra u mon ia u ban leh.

Ha ka sngi kaba kut u Bishwamitra u la wan mih ngong bad ong, "Mynta ai noh keiñ kita ki peisa ba phi la kular." U syiem um nang ong shuh kumno kumno ruh, u la phla ba u la thaw katba don ki lad ban pynioh hynrei um lah, namar um ioh jingtrei. U pukir u la byrthen bad ong, "Phi la kular hi ban ai hynrei mynta phim lah, to ong shai lada phi don jingmut ban dang siew ne em? Ngam lah ban ngeit ba phim lah, hangne te phi la leh ka kam ka bymdei eh," "Map ko pukir kynrad, phi la iohi hi ba ngam don ei ei hangne, ka ja ruh ngi ioh na ka jingai isnei ki riewkhuid, ki kti jong ngi ki long ka pliang jingbam, ei ei ruh ngam don, la nga la ialeh hynrei ngam ioh, kumno ngan leh," la phai ktien u syiem. U pukir u la dom bad ong "Nga,

wan ban shim peisa ym ban wan sngap ia ki ktien kep-kep jong phi," Hamar kane ka por ka Saibia kaba dang wan phai bad ki sla ba rah jingbam ia u khun bad ia u syiem ka la dem ha kjat u pukir ka da ong, "Kynrad! ngim lah ban siew mynta ka sngi namar ngim don sngewbha shim ia ngi kum ki shakri bad ngin shakri ia phi haduh ban da lait ka ram." U pukir u la ong ba um donkam shakri hynrei tang kawei ka lad u ong, ba don ka iew die mraw, u ai jingmut ia u syiem ban leit die ia lade ban siew ia ka ram.

U syiem bad ka mahadei kim don jingeh ban leh ia kane, namar u hi u kham ñiewkor ia ka kular ban pyndep ban ia kaba pynkheiñ ia ka. Baroh lai ngut shikhun ki la leit tyrwa ia lade hynrei ym don mahajon ha kata ka sngi kiba lah ban thied ia ki baroh laingut, don tang kiba lah ban thied tang marwei marwei. U Harish Chandra bad ka Saibia ki la shem ka kut lad, baroh shikatta ki suk mynsiem la ki shitom ha ka met namar ka jingieit jong ki ka pynklet ia ki jingshitom, hynrei mynta ki la dei ban iakhlad bad lehse kin nym lah iakynduh shuh. Hapdeng kane ka kut lad ka Saibia ka la ong ha u syiem, "Nga long shibynta na phi kumba la iasmai ha ka sngi shongkurim, shano shano sha ba phi don nga dei ka jong phi, ka lah ban long ba ngin iakhlad ha ka doh hynrei ka mynsiem jong nga ka don bad phi, to ngin nym khuslai ia ka jingiakhlad, khlem artatien lada ngim iakyduh shuh ngin sa iakynduh pat ha

kawei pat ka pyrthei." Da kine ki ktien ki la iakhlad ban leit tyrwa ia lade shimet shimet. Uwei u mahajon ba riewspah u la thied ia ka Saibia sanspah tyngka, u la shah ruh ia ka ban rah ia u Rohit. Ka tang shu ioh ia kita ki peisa ka la leit ai ha u Harish Chandra, bad hadien ba ki la iakhublei khatduh da ka jingpait dohnud ka la kynthup ia u Rohit ha la shadem bad bud ia u kynrad ba la thied ia ka. U Harish Chandra pat u la leit die ia lade ha u nongpyniaid ia ka jaka thangbriew, u ruh u la die ia lade san spah tyngka, u la ai ia ki peisa baroh shihajar ha u Bishwamitra uba la ap dngong ban ioh ia ki. Ynda u la ai ia ki peisa ha u pukir u la bud ia uta u kynrad ba thymmai jong u, ban leit ap ia ka jaka jingthangbriew bad thang ia ki riew iap kat kiba la wan rah, u da lum ruh ia ki bai thang bad ai ha u trai kata ka jingthang briew.

LYNNONG XVII.

U HARISH CHANDRA

BYNTA III

Ka Saibia ka la trei shitom katta katta ban pynhun ia u kynrad uba la thied mraw ia ka. Bunsien ka shah tim shah tla haba kam pyndep ia ki jingtrei, hynrei kam ju pynpaw ia ka jingsngewsih ha khmat jong u, ka ju leit ban iam marwei ha kyndong ha bym tip mano mano ruh. U Rohit u la nangsan, u long u khynnah u uba tipbriew, la shisha um ju kren ia ka jingisynei ha la ka kmie hynrei u ialeh ban iarap ia ki kam jong ka katba u lah. Ha kawei ka sngi u Rohit u pang khieshoh, ka kmie ka la ong ia u ba un thiah khop, ma ka kan leh ia ki kam kiba u ju iarap man ka sngi. U Rohit u la tip shai ba ka kmie jong u kam lah ban pyndep lut ia ki kam baroh, kumta um pynsngew ia ka jingpang, u mih la ka mih ban leit pynkheit syntiew, hapoh kpor ban buh ha ki khiew syntiew ka ïing. Haba u dang kheit syntiew kumne u bseiñ u la par sor bad puh ia u bapli u Rohit u khynnah ba lui lui. U la lynñiar kynsan "Ko Mei!" tang kumta hi u la kyllon iap hangta ha shen. Ka Saibia ka la iohsngew ia ka jinglynñiar u khun, bran bran ka la mareh shata, haba ka poi u Rohit bapli bad la ka shang syntiew u la thiah iap haagta. Ka bneng ka la dum ngaiñ ha ka Saibia, ka la iam pait dohnud hadub bym tipbriew shuh, u Rohit u la long ka umpohliew

ka jingtngen ha ki por khuslai baroh, hynrei mynta u la phet noh na ka. Ka la kynthup ia u ha la shadem ryngkat bad ka jinglynñiar lympat. U trai ïing u la iohsngew bad wan peit, haba u la iohi ba u khynnah u la iap, u la shu ong, "Kam myntoi ba phin iam u khynnah u la iap, khie leit thang noh ia u tang ba wat leit khmihlynti ei ei ,ba ngan iarap ia phi, tang marwei hi ruh phi lah ban leh." Nangta u la leit noh shapoh ïing.

Ka sngi iap u Rohit ka la long ka sngi ba jur slap bad lyer katta katta, ka miet ruh kaba

dum synñia bha. U pyrthat u tied daiñ-shi-daiñ ka leilieh ka thaba lep-shi-lep. Hapdeng ka lyer bad u slap ba jur kata ka Saibia ka rah ia ka metiap u khun sha ka jaka thang briew, ka la leit shata marwei hi, ha kata ka miet ym don mano mano ruh ba nud mih lane ym don ba leit rah metiap sha kata ka jaka thangbriew.

U Harish Chandra syiem, mynta kum u mraw u ju don ha ka jaka thangbriew man ka miet ban thang ia ki riewiap katba wan rah, u da lum ruh ia ki bai thang briew, u lum ruh ia ki shyieng bad dpei jong ki metiap. Kane ka kam kaba shyrkhei ka la pynlong ia u ban kylla bad dur bad dar, u la duh ka dur bad ka maiñ syiem, hynrei ka dohnud ba iaineh bad ba iaishah kam duh ha u, Wat kat ha kata ka miet ba lyer ba slap bad dum synñia um shym la pepban leit ha ka kam ba la ai ia u ban trei. U la ap slem ha kata ka miet hynrei ym don ba wan rah metiap. Kyndit kyndit u shu iohsngew ia ka jingiambriew iwei i kynthei bad u iohi artad ba da wan rah ia u khynnah ba la iap. U la i sangsot balei ba ka wan tang marwei kum ha kata ka miet. Ka Saibia ka la iathuh ba kam don ba ha ïing bad kam don lok don jor, ka long tang ka mraw. U la sngewsynei eh ia ka, u la sngewthuh ba u khynnah u la iap, na kaba shah puh bseiñ, da ka jingkyrpad jong ka kmie u la pynwad kynbat ban tah ia ka jingmong puh bseiñ tang ban pynhun ia ka. Haba ym imat don lad shuh ban pynim ia u khynnah u Harish Chandra u la ong ia ka Saibia, "To ieh ia ka

metiap hangne bad iehnoh ruh bad ka bai thang, khie leit noh sha ïing, kam dei ia phi ka kynthei briew ban don hangne kum ha kane ka miet, ngan sa thang ma nga ia uba iap." Ka Saibia ka la ong "Ngam don shipeisa ruh ban ai bai thang, bad kawei ruh ngam lah ban ai ktah ia u namar u dei u jaid bakhraw." U Harish Chandra u la lyngngoh ia kane, u la pyrshang ban kho-ngoit kham hajan ban peit ia ka dur khmat jong u khynnah. Hamar ba u dang dem ban peit ka leilieh ka thaba lep bad u la ithuh ba u dei u khun la jong, ha ka jinglynñiar kthang u la kynrup ia la u khun u da ong, "Rohit, ko Rohit, ko khun thepmynsiem jong nga, ko paila kordor jong nga balei phi iehnoh marwei ia ngi kumne khun." Ka Saibia ka la kyndit ban shem ba dei pynban u tnga jong ka uba don ha khmat jong ka, ka la lynñiar da ka jingkmen ka da ong. "Ko kynrad jong nga, dei ma phi shisha mo? Ngam phohsniew ban dang iohi pat ia phi." Ha ka jingkmen ba ki la ia kynduh biang khlem da phohsniew ei ei kumne ki la klet ia ka jingkhuslai na ka bynta u khun shiphang. U syiem u la kynmaw pat ba u dei ban thang ia la u khun, um sngew myntoi shuh ia lade ruh ban dang im pat u la thmu ban pyniap noh ialade hangta hi, hynrei ka Saibia ka la pynkynmaw ia u ba lada u leh kumta u la tuh ia lade na u kynrad ba la thied mraw ia u. Kumta u Harish Chandra u la sangeh bad u la ieng ban tei dieng-iap hangta harud ka wah Kanjis (Ganges) ban thang ia la u khun marwei jong u. Haba u la dep tei dieng iap u la rah ia ka metiap bad buh

halor ki dieng. Hamar kane ka por u Bishwamitra, u pukir, u la wan mihpaw, ha ka jingwan poi jong u, u Rohit ruh u la im pat, namar ki kynbat ba la tah ki la trei kam, naba u khynnah um shym pat iap shisha hynrei u la shu iapler. U Bishwamitra u la ong ha u syiem, "Ko Kynrad, phi dei shisha u briew uba shisha bad uba donburom. Kumba la phrang ia ka ksiar ha ka ding kumta ruh nga la ai ia phi ia kine ki jingeh ban kham pynjanai ia ka jingim jong phi. Ngam pat ju shem hangno hangno ruh ia u briew uba donburom kum ma phi. Phi ruh ka Saibia, phi long da shisha ka syiem halor ki syiem, phi long ka nuksa ba kynsai tam napdeng ki kynthei. Ka nam bad ka burom jong phi baroh arngut yn sa iathuhkhana pateng. Mynta nga ai pat ia ka hima ha phi, khie leit da ka jingsuk.

U Bishwamitra u la ialam pat ia u syiem, ia ka mahadei bad ia u Rohit u khun syiem sha Ayodhia. U Harish Chandra sa shisien pat u la shong ha ka khet ia kaba u la iehnoh ia ka shi por na ka bynta ka jingbha jong u hi, u la synshar ia la ka hima ha ka burom bad ka jingsuk jingsaiñ haduh ba un da iap.

LYNNONG XVIII

KIBA KHRAW KI SDANG NA KIBA RIT.

1. Symbai nga bat mynta ha kti.
   Lashai u long diengbah;
   I umpohliew khlir khlir phi i,
   Jhad ha shadem i bah.

2. I dieng jingpiuid kynthah sikret,
   Lawbah lawsan i wiang,
   La rit mynta ym bit lyndet,
   Ngim tip shaei kin klang.

3. Une u dieng ba heh katne,
   La katno snem ki por,
   U shah ka sngi, u slap ruh de,
   Bad lyer ba khun pynkdor.

4. I umpohliew ba tuid khlir khlir,
   Ba ithiang-peit ban dih,
   Kylleng i iaid kumba iaid wir;
   Napdeng ki lum i khmih.

5. Ka ding ba klang saw lep sha bneng,
   Ba kyrhuh kyri'at bniat;
   Ka iehnoh sah shiliang shiteng.
   Ka ni ba leh khyndiat.

6. I jingpyrkhat ba ngi pyrkhat,
Shisien i kylla ktien,
Wat khlem pat kren, shiwat arwat,
Kam i kylla hadien.

7. Ki jingpyrkhat tang da ki khmat,
Kum sner h'u khnam ba per,
Khamtam ki ktien ba kum pyllait,
La kum ka lyer ki her.

8. A, katno sien ba jot ki briew,
Ki ïing ne jaitbynriew,
Tang da jingkren ngim poi phohsniew,
Plung jingpyrkhat ba sniew.

9. Kaba nyngkong nyngshap ia ngi,
Ka dei ban iai phikir,
Ba jingpyrkhat ha man ka sngi,
Kin khuid bad sngur khlir khlir.

10. U khunlung ba shisnem karta,
La u snoh-bah rakep,
Hadien rangbah un sa kylla,
Ki kam khraw un pyndep.

LYNNONG XIX

KUMNO BAN KYNTIEW IA KI SHNONG JONG NGI HA KA REP KA RIANG BAD KA TREI KA KTAH.

(*Rural Uplift*)

(Ba la sot na ka jingkren u Mr. P. C. Khongwir).

BYNTA I

Ka jingmut jong katei ka jingthmu baroh, haba shu ong lyngkot, ka mut ka jingpynsan ne ka jingpynkyntiew ia ki shnong kyndong jong ka ri sha ki kyrdan kiba kham bha bad kham shaneng ha ka rep ka riang, ha ka trei ka ktah bad ha bun kiwei kiwei ki rukom im. Ka jingmut hi ka long kaba iar bad kaba khraw shibun namar shisien ong ka kynthup ia baroh ka longbriew manbriew jong u briew ha kane ka pyrthei.

Ka ri baroh kawei lait noh tang ka Sor Shillong lah ban ong ba ka long tang ka ri jong ki nongkyndong. Ka sor ka lah ban don ka spah ka hajar bad ka jabieng jong ka ri baroh, hynrei ngim dei bad ngim lah satia ban thew ia ka jingroi jong ka ri tang ha ka; namar ka mynsiem jong ka ri pat ka khih bad ka trei ha ki shnong kyndong. Ka jingim bad ka jingiap

jong ka ri ka shong shibun eh ha ka jingsan ne jingtroiñ jong kine ki nongrit. Lada ki ki jynjar bad shah thngan ka ri hi ka la jynjar bad shah thngan; lada ki ki kyrduh ka ri hi ka la kyrduh. Namarkata, ka por mynta ka la por ha kaba baroh kiba ieit ia kane ka ri bad ia kiba shong ha ka, kin pyrkhat noh kham kloi kumno ban btien ban ialam ia ki nongkyndong jong kane ka ri sha kita ki rukom im kiba kham bha.

Ki khmat kiba kham donkam bad kiba kham iadei bad kane ka ri ha kine ki por ki long kine ki artylli harum, nalor kiwei pat:—

(1) Kum ha kiei ba ki shnong kyndong jong kane ka ri ki kham donkam ia ka jingpynsan ne rukom im kaba khambha?

(2) Ka nongrim ha kaba yn seng ia ka jingtrei na ka bynta kane ka kam.

Khnang ba ngin kham sngewthuh bha ia katei ka bynta kaba nyngkong, to ngin ia pynleit mynta ia la ki jingmut sha kito ki shnong kyndong jong ka ri jong ngi. Ngi iohi aiu ha ki? Ngi iohi keiñ ia ki lum kiba rit bad ba khraw bad ia ki riat bad ki madan kiba pyniakhlad ia ki, ia ki khlaw bah kiba iar bad ba jyrngam bad ia katto katne ki jaka ba la pynngad bad shyrti halor jong ki. Ngi iohi ruh ia ki lum kiba lyngkhuid ki bym don shuh ka jingjyrngam jong ka jingrep ne ka khlaw halor jong ki; ngi iohi sa tang ia ki maw bad ka dew

shrah, bad teng tang eh ia ki khlaw kiba rit halor jong ki. Ngi iohi ia ki lyngkha kiba jyrngam ha kjat jong ki ia kiba la pynjulor da ka um kaba wan tyllep na ki ranab bad sharing jong kitei ki lum; ka wah kaba tuid ha kjat jong ki ka dap sa tang da ki maw bad ka khyndew suda, ka um jong ka ka nang rit katba nangiaid ki snem bad imat kumba 'kan sa duh noh tang hadien khyndiat por. Ngi iohi ia ki blang ki masi kiba raikhoh bad ba pang ba ki iadem ban bam phlang ha ki ranab bad ki sharing lum. Mynta ngi la wan poi sha kata ka jaka na kaba ngi lah ban iohi ia ka shnong. Nangne ngi iohi ia ki katto katne ki ïing hapoh shnong, hynrei bun eh na ki la tap tang da ka khlaw suda bad ynda ngi la poi kham shajan jong ka ngi iohi sa ia ki ahor bad ki jyrsieh kiba don harud jong ka. Ka lynti kaba ialam ia ngi nangne shapoh shnong ka iaid lyngba kawei ka wahduid kaba ktieh bad iwkhong sha kaba ki jingjakhlia jong ka shnong baroh ka wan ban tuid. Ynda haba ngi rung shapoh shnong ngi shem ba ki lynti ki long kiba khim, kiba ktieh ba la kyrthom da ki masi, ki blang bad ki sniang. Ki ïingshong briew hi ki long kiba lyngkot ha kiba ka sngi kam ju ioh ban shat hapoh jong ki bad ka lyer kaba khuid kam ioh satia ban rung bha, ki long kiba dum shibun bad kiba dap tang da ka tdem ding suda. Ka shakiar ïing jong ki ka long kaba dap tang da ka jakhlia bad kaba dem tang da u skaiñ suda. Ki briew kiba wan mih na ki kim don satia ka jingkhuid ha ka met ne ha ki jaiñ kiba ki phong. Ka jing-

kyrduh kaba jur imat ka don hapdeng jong ki, la ka long ka jingkyrduh ha ka peisa ka tyngka ne ka jingkyrduh ha ka jingtip bad jingshemphang. Khatduh mynta ngi wan poi sha ka dong jong ka shnong ha kaba u nonghikai u shong. Ha kane ka bynta jong ka shnong ki lynti ki syngkien ki i kham pyngngad; hynrei la katta ruh ka khmat jong ki briew hi kam pynpaw satia ka jingshait jingkoit ka met jong ki, ki dak jong ka jingkyrduh ki don bad ki bun kynrei eh. Ngi iohsngew keiñ ia ki jingud jong ki ia la ki jingshitom ha ka met, la ka long ha ka jingkoit jingkhiah ha ka khaïi ka pateng ne ha ka jingtrei jingktah baroh ki don tang hapdeng ka jingeh suda.

Kane ka long khyndiat na kata ka dur jong bun ki shnong kyndong jong ka ri, la shisha baroh kim don ka juh ka dur hynrei ha ka jinglong hi, ki don shibun ki jingiasyriem kawei bad kawei pat. Kane ka jingiohi ka pynpyrkhat shibun ia kito kiba sngewthuh baroh, kumno ba kine ki briew ki lah bad ki hun ban im ha kane ka jinglong haba tip ba ki lad ki don shibun kiba lah ban pynsting ne ki ban pyllait ia ki na kum kine ki jingjynjar. Ka pyrthei kaba stad bad kaba shai mynta ka lah ban iarap bad kdew ia ki lad bad ki lynti ban ialam ia ki sha kita ki rukom im, ki rukom trei rukom ktah kiba kham bha.

Bynta II.

Khnang ba ngin sngewthuh kum kiei kita ki lad ban ialam ia ki nongkyndong sha kita ki rukom kiba kham bha, to ngin ialeit kylla biang sha ki katto katne ki jingiohi kiba ngi la iohi ha katei ka lynti kaba ngi iawan sha kane ka Sor Shillong.

Nga la ong ba ngi iohi ia ki lum kiba lyngkhuid bad ia ki khlaw ba la pynngat ban shyrti. Ka mut aiu kane? Kine ki lum kiba lyngkhuid ki long keiñ, bun eh na ki, ki dienjat jong u Longshuwa u Manshuwa jong ngi ha kaba rep bad shyrti ha ki por hyndai bad ka jingpynngat ia ki khlaw mynta da ngi hi ka mut ka jingpynkylla lyngkhuid ia la ka jaka bad ia la ka ri kumba la leh kita ki kpa tymmen jong ngi ha ki por hyndai. Ngi mut ban bamduh ia ka jingseisoh jong ka khyndew tang ma ngi hi shakhmat khlem da pyrkhat ei ei ruh ia kita ki pateng ki ban wan hadien jong ngi. Ki jingsniew kiba mih hadien jong kane ka jingpynjot ki long ba, ha bun eh na ki jaka, ka khlaw kam lah shuh ban long, ka ding man ka snem ka wan ban bamduh ia ka jingjyrngam kaba long halor jong ki, bad ka khyndew kaba sboh na kine ki sharing lum ki tuid noh sha ki riat bad them, khamtam lei lei ha kane ka ri jong ngi, haba u slap u long uba jur, kane ka jingpynjot ka long kaba khraw shibun ban ia kano kano ka bynta jong ka pyrthei. Haba ka khlaw ka dang don, ki umpohliew ki dang kyrsoi bha bad ki

wah ki kham heh; ka um slap ruh kam lah ban pynjot eh ia ka sla khyndew. Hynrei tang shu la pynduh noh ia ki, ka ri hi kan sa long kum ka ri shyiap kaba lyngki, kumba ka la long ha bun kiwei kiwei ki ri jong ka pyrthei.

Ka rukom rep ka ban da pynngat ia ki khlaw ka long tang ka rukom rep jong u nonghyndai haba u dang phet wir na kawei ka jaka sha kawei pat, haba dang khyndiat ki briew, haba dang bun ki khlaw bad haba ka jingtip jingshemphang jong u ia ki rukom im kiba kham bha kam pat don. Hynrei mynta ki por ka la pher bak-lybak. Lada kane ka pateng ka ieit shisha ia lade bad ia kita ki pateng ki ban dang wan hadien jong ka, ka jingpynjot ia ki khlaw ha kine ki rukom ka dei ban duh noh shisyndon, bad ka dei ruh ban nang pynlong khlaw shuh shuh ia kiwei kiwei ki jaka ki bym don khlaw. Ki khlaw ki long ki spah jong ka ri bad ka jaitbynriew baroh kawei, bad khnang ba kin long ki nongtymmen kiba kordor ki ban hiarpateng lashai lashisngi sha ki khun ki ksiew jong ngi, ngim dei ban pom pathar shuh khlem da pyrkhat kumba ngi leh mynta. Ha ki jaka kiba sharing eh ngim dei ban pynduh ia ki na ka bynta ban rep namar ka jingrep ha ki jaka kiba kum kine ka lah ban neh tang shisnem arsnem ruh, lait nangta la paw sa tang u maw bad ka dewksang bad ka jingjyrngam jong ka jingrep kan ym lah ban duh shuh. Haba ngi rep ha ki jaka kiba kham pynnoh ruh ngi dei

ban shna da ki kyrdan bad ban don ki kynja kynton ki ban ker ia ka khyndew bad ka sboh na kaba tuid noh sha ki riat ki them.

Kaba ar pat, ngi iohi ia kita ki lyngkha bad ki bri kiba jyrngam hynrei kiba don ki dak jong ka jingswai bad jingtlot. Ki daw jong kine ki long kiba bun - ka lah ban long ba u symbai u long uba swai, ne ba ka sboh ha ka khyndew ka la duna, ne ka jingpynjot jong ki khñiang bad ki jingpang, ne ka jingduna ne jingbun eh jong ka um bad bun kiwei kiwei kum kita. Ki lad ki don bun ki ban iada ne kham pynduna ia ka jingpynjot ia u jingthung na kum kine. Kum ban pyni lyngkot khyndiat ki long tang kumne:- Ia u juh u jait jingthung ngim dei ban thung ha kajuh ka jaka man la ka aiom tad haduh kumba lai ne saw snem pat hadien; ngi dei ban iabujli man la ka por, bad katba lah, bad kiwei kiwei pat ki jait jingthung. Ngi dei ban ai ki sboh kiba iadei biang kat kum la ki por bad rukom jingthung, la ka long da ki sboh hi ne da kaba thung da ki kynja jingthung ki ban pynsboh ia ka khyndew. U symbai uba ngi bet pat u dei ban long u ban ai ka jingseisoh kaba kham bun, u ban kham lait na ka jingpang, u ban kham pynsuk ha ka trei ka ktah bad uba don ka dor kaba kham bha ha iew ha hat. Ym dei ban bet ia ujuh u symbai bun ki snem, namar ka bor jong u ka hiar katba nangiaid ki por bad hangta un nym lah shuh ban shan ia ki jingpang ki ban kem ia u; ït ia ki symbai kiba

thymmai bad kiba bha man la ki por. Dei ban don ki lad ki ban iarap ha ka ban pynduh ne pynduna ia ki jingpang bad da na ka jingpynjot ki khñiang kum kaba synreit da ki dawai ne kem bad pyniap ia ki khñiang, da kaba kham pyn-khuid ia ki lyngkha bad ki bri bad da kaba thang ha ka ding ia kito ki bynta kiba pang bad ba bam khñiang jong u jingthung khnang ba kin ym ioh ban pur. Ngi dei ban shna ki lad kumno ban ai um ia ki jingthung ha ki por ba rkhiang la ka long da kaba wan ring um da ki nur ne da kaba pynlong ia ka khyndew ban kham bat ia ka um kaba ioh na u slap. Ngi dei ruh ban thaw ia ki lad ban pynrngad ia ki jaka kiba lang eh ka um khnang ba u jingthung u lah ban long kham bha.

Kaba lai pat, ngi iohi ia kita ki masi bad ki blang kiba raikhoh bad ba pang kiba iadem bad bamphlang ha ki ranab bad ki sharing lum. Ki masi, ki blang, ki syiar ki sniang ki long kiba ai jingmyntoi bad jingphoida shibun ia ki nong rep ha kane ka ri, hynrei imat ba ngi la ri ia ki tang ban shu dep rukom, ngi khmihlynti ban ioh ka jingmyntoi kaba bun na ki khlem da pynlut ne pynshitom ei ci. La shu pyllait lan ia ki baroh shisnem kynthih ban ït hi la ka jong ka bam haba don ki por kiba tang u phlang uba jyrngam ruh ym don. Ki blang, ki masi ki rit bad ki raikhoh. Ki 'si kpa ruh ki long kiba taiñ bad ki don shibun. Ka dud pat kaba ngi ioh na ki 'si kynthei ka long kaba khyndiat bad

ka rukom kaba ngi khem ia ka dud hi kam long satia kaba khuid ban dih lymda shet bha ia ka. Khmih pat kumno ngi buh ia ka eit. U slap bad ka sngi ki shoh halor jong ka, ki jingbha jong ha baroh kim don shuh bad ki jingthung hi kim lah ban ioh jingmyntoi ei ei na ka eit kaba buh ha kane ka rukom. Lada ngi kwah ban ri ia ki jingri ha ki rukom kiba kham bha bad kham myntoi, ka long kham dei ban buh tang khyndiat ki masi kiba bha katba lah ka bor, ban ia kaba shu pynbun tang ia ki khlieh; namar kane hi kan kham pynsuk ia u trai ha ka ban bsa bad sumar bad kan kham pynduna shibun ka jingpynjot jong ki ia ki jaka bamphlang. Ngi dei ban ai ka jingbam ka ba dei biang ia ki baroh shisnem lynter, la ka long da kaba thung khnang ia ki, da kaba thep ia ki hapoh ka thliew ban ai ha ka por tlang, da kaba thied ia ki na ki dukan bad kiwei kiwei kum kita. U 'si kpa uba bha ngi dei ban don uwei la kumno kumno na ka bynta sanphew tylli ki 'si kynthei ia u ba ngi dei ban bujli man la ka ar ne lai snem. La ujuh u 'si kpa ym dei ban buh bun snem namar ki masi kin taiñ bad kin raid noh. Kane ka long kumjuh ia ki blang, ki sniang bad ki syiar. Khnang ba ngin ioh pat ka eit kaba kham bha bad kaba kham pynmyntoi ia ki jingthung, ia ka pung eit dei ban da sop khnang ba ka sngi bad u slap kin nym ioh ban pynsniew ei ei. Baroh ka jingjakhlia napoh sem bad phyllaw dei ban bret lang shapoh ka pung eit. Ka madan jong ka sem ruh ka dei ban long kaba la siang pynmadan bha. Da kane ka rukom yn

ym don jinglehnohei shuh bad ka sboh kaba ngi ioh shisnem kan long kaba kham bun bad kham ai jingmyntoi shibun ia ki jingthung.

Kaba saw pat, ngi iohi ia kata ka jingjakhlia jong ka shnong bad ki briew kiba shong hangta. Kane hi ka pyni ba bun eh na ki nongshong shnong kim sngewthuh bad kim nang satia ban ñiewkor ia ka jingkordor jong ka jingkhuid. Kim don satia kata ka jingkwah ban im kham khuid wat haba ki la don na ki para shnong jong ki kiba la im ha ki rukom kiba kham khuid. Ka jinglehkhuid hi ka long ka hamram jong uwei-pa uwei u briew la u duk ne riewspah. Ki lah eh keiñ ban shna ki ïing kiba kham pyngngad bad kham shai ban ioh rung sngi bad ka lyer kaba khuid. Ia ki lynti kiba ktieh lah ba pynbha da kaba iatrei lang para shnong. Ia ki jingri dei ban buh sha rudnong, kham pajih na ki ïing shong briew. Ia ki jaka ktieh bad lang um dei ban pynrngad bad ia ki dieng ki siej kiba kah eh ia ka sngi bad ka lyer dei ban pom khnang ban ioh ka sngi ka lyer kaba kham khuid, bad ban duna u skaiñ. Ia ka met bad ki jaiñ dei ban sum ban sait man la ka por; ki khiew ki pliang ki jaiñ thiah jaiñ dem, ka ïing ka phyllaw baroh dei ban pynkhuid ia ki man la ka por. Ka um kaba dih ka dei ban long kaba bha bad ba khuid, ka jingbam kaba bam ka dei ban long kaba bha kaba la shet bha bad kaba ai bor ha ka ban tei ia ka met. Kine baroh ngi dei ban sngewthuh ba ki iatrei lang ryngkat ha ka ban pynlong ia ka met kaba khlaiñ ka ban pyllait

na ki jingpang. Haba ngi ngi ioh ka met kaba shait ba koit ngi sngewthuh hi kumno ba kane kan iarap ia ngi ha ka trei ka ktah bad ha ka ban pynroi ia ka kamai kajih. Ngim dei ruh ban klet ia ki jingialehhai kiba long kiwei na ki lad ki ban iarap ia ngi ha ka ban ai ka jingkhlaiñ ha ki met, ki ban tei ia kata ka mynsiem jong ka jingiatrei lang hapdeng jong ngi. Nga iohi ba kane ka rukom im kaba kum kane ka long shisha kaba eh ban bud da kito ki briew kiba dang iaphet wir nawei shawei man la ka por, ha kaba ït ia ki khlaw kiba thymmai ban shyrti. Hynrei ia ka rukom rep kaba kum kane nga la pyni haneng ba ka dei ban duh noh shisyndon, bad dei ban hikai ia ki ban rep ha ka rukom kaba neh shijaka. Ynda haba ki briew ki la neh shijaka., hangta ngin sa ioh ki shnong kyndong kiba kham bha bad ki briew kiba shait ba bha.

Kaba san bad kaba khatduh na kane ka jingiohi jong ngi ka long ia kata ka jingkyrduh jong ki briew bad ka jingud jong ki ha ka trei ka ktah, ha ka khaïi ka pateng. Bunsien eh ngi ju iohi ba ki briew kiba kham kyrduh ki dei kito kiba shong hapdeng jong ka jingpahuh. Ki daw jong kane nga imat ki long kiba bun:— ka lah ban long ba ki briew kim long kiba shait ba koit ha ka met. ba ki long kiba jaipdeh ba ki duna ka mynsiem bad ka buit jong ka jingiatreilang. ba kim don ka jingshemphang ha ka ban pyniaid ia la ka kam bad bun kiwei kiwei kum kita.. Kawei na ki lad kiba bha tam ban

pynbha ia kane ka long ba ha man la ki shnong ki dei ban don ki kynhun treilang kiba ki khot ki *co-operative societies*. Kine ki kynhun ki don bun rukom kiba ki shnong ki lah ban thaw kat kum la ki jingdonkam, bad ki jingmyntoi kiba bun kin ioh na ki.

Mynta ngan shim ia kata ka bynta kaba ar jong kane ka jingthoh bad kata ka long ia ka nongrim ha kaba yn seng ia ka jingtrei na ka bynta kane ka kam. Khnang ba kane ka kam kan long kaba iainch bad manroi, ki trai shnong ki dei ban don kata ka jingthrang ban san ban im ha ki rukom kiba kham bha, Lymda ki hi ki don kata ka jingthrang, ki jingpyni bad ki jingkdew lynti da kiwei pat kim lah ban ialam ia ki sha kita ki kyrdan kiba kham bha, bad wat lada ki long ruh kin shu long kai tang shipor. Ban ong lei lei ba u sohshnong un leit ban pyni ia ki kata ka bym lah long, namar kum u sohshnong hi u lah ban iarap tang ha ka ban ai jingpyrkhat, ai buit bad hikai ia ki nongialam kiba ka shnong ka ithuh bha bad kiba ka ju iakynduh borabor. Kaba ar pat ka long, ka mynsiem ban iarap ia lade hi bad ban iarap uwei ia uwei pat. Ha kane ngi dei ban shaniah nyngkong eh tang ha lade hi marwei marwei, ngim dei ban shaniah ha kiwei ban ioh ia ki jingdonkam jong ngi khlem da pynshitom shuwa ia lade, namar kane kan pynduh noh ia la ka burom bad ka bor pyrkhat. Dei ha kine artylli kiei kiei ba ka jingmanroi jong kane ka kam ka shong. Kaba mih na kine pat ka long ba dei

ban don ki nongialam kiba shemphang bad kiba nang ban ialam (*trained leaders*). U nongialam nalor ba u long uba la ioh jinghikai ha kane ka kam u dei ban long pat uba ki shnong ki ithuh bad shaniah bha; uba hok, uba don ka mynsiem ba sngewlem, uba don ka mynsiem ka jingiaishah, uba don ki buit kumno ban weng ne ban pynsting ia ki jingeh kiba ki shnong ki iakynduh, uba nang ban kdew ia ki lynti jingtrei kiba thymmai khnang ban pynduh ia ka jingalhia bad ban kham pynroi ia ka kamai jong ki briew, uba ka jingim jong u hi bad ka ïing jong u kan ai ka nuksa kaba bha ia ka shnong ka thaw baroh kawei.

Ha kane ka jingtrei ngim dei ban klet ia ki kynthei, bad khamtam eh, kum ha kane ka ri ka jong ngi, ki hi ki don shibun ka bynta kaba khraw ha ka ban iakyntiew lang ia ka shnong ka thaw· Ngim dei ruh ban pyrkhat ba ka jingpule kot ka long tang ia ki khynnah hynrei ba ka dei lang ia baroh wat ia kiba la san ruh. ki bym nang ban pule ban thoh. Namar kine baroh ki long ki lad kiba khraw ha ka ban iatei pynbha ia ka kam kaba kum kane.

Kitei baroh kiba ngi la pyni haneng ki dei khyndiat na ka bynta jong kata ka "*village uplift*," kiba kham iadei eh bad kane ka ri jong ngi ha kine ki por mynta Ka kam hi ka long kaba iar bad kaba khraw shibun, hynrei kam shym da long kaba eh haduh katta kat haduh ban nym lah ban jop ia ka. Phi kum ki nong-

hikai kiba ki shong ki burom bad ki shaniah ha ki bun ki kam, phi don keiñ shibun ki lad ban trei ia kane ka kam da ki bun ki rukom; lyngba ka ïingskul ha kaba phi trei ryngkat bad kito ki khynnah skul ki ban long ka pateng bynriew lashai lashisngi. Shisha ngam mut ban ong ba phi long kiba la biang bad hun nadong. shadong ban trei ia ka kam, namar nga iohi keiñ ba phi dang donkam ban ioh bad tip shuh bun kiei kiei kiba phi sngewthuh, kiba ka shnong ka dawa bad ka donkam, da kaba iakren bad iapyni da ki kam, para shnong, man la ka por.

LYNNONG XX

KA PUNG BLEI.

Slem bah mynshuwa la don san ngut ki khunsyiem Pandu kiba khlañ, bad ba bha katta katta. Mynba ki dang kham rit ki la shah beh noh na ka ïingsyiem, U Iudhistir, Bhim bad Arjun, ki ialong shipara trai na kawei ka kmie bad u juh hi u kpa. Kine baroh san ngut shipara ki iaieit katta katta, bad lyngba ki jingeh ha ka jingphet wir jong ki ki iarap uwei ia uwei pat khlem da kheiñ ia la ka jong ka jingma. Ha kawei ka sngi ba shit kyrang bha ka sngi haba la thait bha na ka jingkyntiap jaka nawei shawei ki shem jingeh katta katta ban lap um hapoh lawbah lawsan. Ka thynrang um ka bymlah batai shuh hynrei ym man da lap um satia. U Nakula u la kiew halor u dieng u la iohi ia ka pung sha jngai bha, tang shu iohi ia ka baroh ki la kmen.

U Iudhistir u hynmen rangbah, u la phah ia u Nakula ban leit tong shikhiew ka um, bad wan rah sha u katba ki pat ki nang iashong jahthait hangta hapoh dieng. U Nakula u la leit bran bran sha kata ka pung. Tang shu poi u la peit lyngngoh shiphang namar ka jingitynnad kata ka jaka. Ka imat kumba don mano-re-mano ba sumar pynkhuid, bad thung syntiew baroh sawdong. Don ki syntiew kiba bun rong, bad ka jingiwbih jong ki ka pynsuh sieng ia ka khlaw baroh kawei. Ban pynitynnad shuh shuh

ia ka, don sa ki han, ki radha, ki thring bad bun ki jait sim kiba shong pyngngad. Ka jaka baroh kawei ka dap tang ka jinsuk jingsaiñ. U Nakula u la klet la ka kam shiphang. Ynda u la kyndit bynriew u la kynmaw ba u sliang um. Shuwa ba un tong um ban rah sha ki hynmen u la dem ban dih shuwa ia lade. Hamar ba u dang dem ban dih, ka jingsawa ka mih najan nangta hi kaba ong, "Ko samla! mem bit dih um lymda me lah ban jubab shuwa ia ki jingkylli jong nga. Kata ka long ka aiñ jong kane ka pung. U Nakula um patiaw ia kita ki ktien, u dem ban dih, hynrei u bapli kha-ma kha u shu kyllon iap hangta ha shen hi.

Ki hynmen ki la ap katto katne por hynrei um wan poi shuh hi. Kumta la phah ia u Sahadeb. U Sahadeb u tang shu poi u la sngewsih haba u la iohi ia la u hynmen ba u ln iap. U la peit shano shano ruh um iohi briew ne mrad kiba la pyniap ia u. U la kut jingmut ban pynhiar kput ia u dusmon uba leh beiñ ia la u hynmen, hynrei shuwa ban leh ia kata u la dem ban dih um khyndiat. Kajuh ka ktien khang ka wan. U la kyndit bad siat ruma katba lap, hynrei ym man don satia u khnam u ban leit dei ia ka Puri kaba ap phira ia kata ka pung, namar ka lah ban kylla lyer ha kano kano ka por ba ka mon. Une ruh haba u la dem ban dih um u la iap kum u Nakula.

Haba u Nakula bad u Sahedeb ruh kim wan phai shuh, u Iudhistir u la phah sa ia u Bhim bad u Arjun, Kine ruh ki la iap kumjuh

kum kita arngut kiba ha khmat. U Iudhistir u la khuslai ba baroh ki la shu iajah kumne, u la ieng ban leit wad hi noh ban leit peit la, la jia aiu. Ynda u la poi harud kata ka pung blei, u la iohi hapdeng ki syntiew ia la ki para bha briew, ba khlaiñ bad ba don burom ia kiba u ieit kham palat ban ia lade, ki thiah iap hangta. U la iam paitdohnud na ka bynta jong ki u la kut jingmut ban ialeh ia uta uba pyniap ia ki wat lada u dei ban iap noh ia lade ruh. La u la dom katta ruh u Iudhistir um ju leh kyrkieh ia kano kano bad namar ba u long uba hok, u ngeit ba ka hok kan jop ha kaba khatduh. U la pyrkhat shiphang, nangta u la dem ban dih um shuwa ba un leh ei ei. Katba u dang dem kumta ka jingsawa ka wan biang kumba ka la wan ha kita ki sawngut, kaba ong ban da jubab shuwa ia ki jingkylli. U Iudhistir um kwah ban pynkheiñ ia ka aiñ jong kano kano ka jaka khlem ka daw kaba biang, kumta u la ong ba un jubab katba u kot la ka bor. Kumta ka puri kaba ishyrkhei ka la paw kan kylli jingkylli.

Kine ki long ki jingkylli bad ki jingjubab.

Puri:—Kaei kata kaba leh ban pan pyllait im ia ka mynsiem na ka met? Kumno ka mynsiem ka lah ban long ka jingim ba thymmai? Kano ka lynti kaba bha eh ban poi sha bneng?

Iudhistir:—Ia kine ki jingkylli lah ban jubab da kaba kdew sha ka kot kaba khuid ka Bedas. U briew u dei ban pule bad kohnguh kumba la thoh hangta. U dei ban hikai ruh ban mane ia u Blei bad ban don ka mon kaba khlaiñ ban jop ia kiei kiei baroh. Ka lynti ba bha bad beit eh sha bneng dei ka jinglong ba bha.

Puri:—U briew u lah ban long uba tipbriew bha, uba khlaiñ, uba bhabriew, uba stad bad uba khraw kupar, hynrei um ju suk. Uei uta?

Iudhistir:—U briew uba don ka spah ka phew kyrhai, hynrei u bym ju leh isnei ia kiwei. Um don ka mynsiem kaba sbun bad kumta um lah ban shem ka jingsuk kaba shisha.

Puri:—Kaei ka jinglong kaba kynsai eh, bad kaba don burom eh? Da kumno lah ban jop ia ka jingkhuslai bad jingpait dohnud?

Iudhistir:—Ka jinglong bym ju tharai sniew ia kiwei pat ka long ka jinglong ba kynsai tam. U briew uba ñiewkor

bad burom ia kiwei palat ban ia lade u long u briew uba donburom eh. Da kaba klet ia lade, u briew u lah ban klet ia ki jingkhuslai baroh.

Puri:—Kaei ka jinglong ba isih eh ha u briew bad kaei ka jingpang ka bym ju lah ban pynkoit? Uei uta uba bha eh napdeng ki 'riewbha? Uei uta uba sniew eh napdeng ki 'riewsniew?

Iudhistir::—Ka jingkhongkhong ka long ka jinglong kaba isih eh ha u briew. Ka jinglalot ka long ka jingpang bym lah pynkoit. U briew uba im da ka jingieit u long uba bha tam. U 'riew dom lamwir u long u briew uba sniew tam eh napdeng ki 'riewsniew.

Puri:—Uei uba riewspah tam, suk tam bad uba khrawtam na baroh?

Iudhistir:—U briew u bym kwah spah, u bym khuslai la suk ne shitom. U mad bad u shah ia ki jingjia baroh da ka mynsiem kaba jar jar. Uta u briew um donkam ei ei ruh, namarkata u don lut baroh.

Puri:—Uei uta uba lah ban iap, pynban u dang im?

Iudhistir:—U briew u lah ban iap, hynrei lada u don ka jinglong kaba bha, ka nam jong u ka im junom junom.

Puri:—Tang u khun Bramin uba lah ban long Bramin, ne uno uno u briew uba bha u lah ban long Bramin?

Iudhistir:—U khun Bramin ne uba shong skul Bramin baroh um lah ban long Bramin, hynrei u briew uba bha u lah ban long Bramin. Ka jingpule khlem ka jinglong ba bha kam don dor ei ei ruh em. U Bramin u lah ban long uba la pule bad shong skul bha hynrei lada um don ka jinglong kaba bha, u long u briew uba poh tam.

Puri:—Kaei kata kaba khia tam eh lada thew ia ka? Uei u lok uba ieit thepmynsiem eh Jong u briew? Kaei pat ka dohnud jong u kpa? Kaei ka jingkmen kaba khraw eh? Kumno uba duk u riewspah?

Iudhistir:—Lada thew ia ki jinglong jong u briew ha ka pyrthei dei tang ka dohnud jong ka kmie kaba khia tam eh. U lok ba thepmynsiem eh jong u briew dei ka tnga jong u. Ka dohnud jong u kpa dei ki khun. Ka jingkoit jingkhiah dei ka jingkmen kaba kordor tam. U briew uba duk u lah ruh ban long uba riewspah lada u shu hun ia kiei kiei baroh.

Ka puri ka la sngewbha shibun eh na ka bynta kitei ki jubab. Ka la shah ia u Iudhistir ban dih um. Ka la ong shuh ha u ban jied napdeng ki para jong u, tang uwei ba un im pat. U Iudhistir u la jied ia u Nakula u para arkmie. Ka puri ka la kylli bad ong, "Balei me jied pynban da u para arkmie?" U Iudhistir u la jubab u da ong, "Ia nga la ju khot uba hok. Kumta nga buh ia lade sha kyndong. Ki para trai jong nga ki long kum ma nga hi. Kumta nga iehnoh ia ki. Ai ba u Nakula u para arkmie jong nga un im, khnang ba I Meinah in kmen lem, namar I Papa I don arngut ki tnga. Kumno kan jia lada iwei in sngewbha bad iwei pat in sngewsih, iwei in don khun hynrei iwei pat in duh la ki khun?"

Ka puri ka la sngewbha katta na ka bynta ka jinglong ba donburom u Iudhistir, kumta ka la ong, "Me long u briew u ba donburom tam na ki briew baroh, mynta ngan shah ba baroh ki para jong me kin im pat." Kumta baroh ki la im pat da ka jingkmen kaba khraw.

Uno uno u briew uba ñiewkor bad ieit ia kiwei khamtam ban ia lade u long u briew uba shisha, bad ia uba kum uta u briew dei ban bud rukom, bad kynmaw burom junom junom.

LYNNONG XXI.

KI MET TYNRAI.

(*Elementary Bodies*)

BYNTA I

Kine ki kynja met baroh kiba pynlong ia ka khyndew, ia ka um, ia ka lyer; bad ki dieng bad ki met mrad, bad met briew; kiba don ha ka khyndew, ha ka um, bad ha ka lyer, ki don ka jinglong kaba khleh, la pynlong ia ki da kaba iakhleh lang ar lai tylli, ne kham bun kiwei pat ki kynja met. Bad ia kine kiwei pat ruh, lah ban pyniakhlad ba kin long kiba kham dei tynrai pynban. Kumne, lada shim da u maw *marble*; phi lah ban pyniakhlad ia u. ban long ka shun bad ka *carbonic acid.* Te ia kane ka shun pat, lah ban pyniakhlad, ban long ka *calcium* bad ka *oxygen*; bad ia ka *carbonic acid* de, lah ban pyniakhlad ba kan long ka *carbon* bad ka *oxygen*. Hynrei ia kine lai tylli:- ka *calcium*, ka *carbon* bad ka *oxygen*. ym lah ban pyniakhlad sha kiba kham dei tynrai : namarkata ngi khot ia kiba kum kine, *ki met tynrai.*

Ki met tynrai, kiba ngi tip, ki don 62 tylli. Ia kine la pyniabynta ar bynta,-kiba dei *metal*, bad ki bym dei *metal.* Sawphew khyndai ki dei ki *metal*, bad khadlai ki bym dei *metal.* Bunsien ka eh ban thikna, la ka met ka dei *metal*, lane ka bym dei *metal*—haduh katta ki iajan kine ki ar jait. Na kine ki me tynrai, tang khyndiat kiba la pynleit kam shibun eh,

ha kaba pynlong ia ka pyrthei. Kine kiba harum, kiba kham iadon kynrei ha ka jinglong ka pyrthei, bad namar ba ki kham kynrei, ki long ruh kiba kham donkam ban tip shaphang jong ki:—*Ka Oxygen, ka Hydrogen, ka Nitrogen, ka Carbon, U Kyndok, ka Phosphorus bad ka Silicon.*

KA OXYGEN.

Na ki met tynrai baroh, dei ka *Oxygen* kaba kham kynrei eh. Lada pyniabynta san bynta ia ka lyer, kawei ka bynta ka long ka *Oxygen*; lada pyniabynta khyndai bynta ia ka um, phra bynta ka long ka *Oxygen*; bad lada pyniabynta lai bynta ia ka khyndew ka pyrthei baroh, shi bynta ka long ka *Oxygen*. Haba kham iakhleh bad kawei pat ka met tynrai, ka long ka jynhaw, kaba suda rong, suda jingmad, bad suda jingiw: bad ka kham khia khyndiat ia kane ka lyer kaba ngi bam. Hynrei dei tang ha ka lyer hi ba ngi ju shem ia ka *Oxygen,* ha ka jinglong marwei, bad hangta ruh ka don ka jingialang bad ka *nitrogen.* Ka bor jong ka ban khleh bad kiwei pat baroh ki kynja met, ka jur bad ka pyniadei ia lade bad kita, haduh ba ka long kaba eh bunsien ban pyniakhlad phar ia ki.

Ka long kaba donkam eh ia ka jingpynhiar mynsiem, bad ia ka jingim u briew bad u mrad—khlem kane, la iap hi. Ban thang ei ei ruh ym lah; ka ding kan ym meh, ka sharak kan lip. Lada pynngam ia ka mombati ba la

tbeh hapoh shibilor ka *oxygen*, ka ding kan kham phyrnai bad kan kham jur; bad lada pynlip ia ka mombati phin pynngam biang katba dang saw u ksai, kan meh pat shisyndon. Kane ka lyer, kaba don kylleng, ka bit ia ka ban pynhiar mynsiem tang namar ba don ka *oxygen* ha ka; bad namar kajuh ka daw ruh ba lah ban thang ia kiei kiei, kata, namar ba don ka *oxygen* ha ka lyer.

KA HYDROGEN

Ia ka *hydrogen* ruh ym lah ban iohi lymne mad, lymne iw. Na ki kynja met baroh kane ka kham sting khadhynriew shah ia ka *oxygen*, bad khadsaw shah ia ka lyer: namarkata ki pyndonkam ia ka ban pynat ia ki balun. Kam long jingiarap ha kaba thang, kumba iarap ka *oxygen*, hynrei ka hi pynban ka long kaba shait ing eh; bad haba pynmeh ia ka, ka pynmih ka thylliej ding kaba byrtem byrlieh, ka jingshit ka jur hynrei ka jingshai ka dum. Niar ba ngin shem ia ka marwei; hynrei haba ka iakhleh bad ka *oxygen*, ban long um, lada thew ha ka tarajur, ka, ka long shibynta, bad ka *oxygen* ka long phra bynta. Haba iakhleh bad ka *carbon* ka long phra *oxygen* ka pynlong ka doh bad ka kynja dieng. Lada phi khleh lang ia ka *hydrogen* bad ka *oxygen*, kim lei lei, hynrei lada phin pyndei ding sha kata ka jingiakhleh, kan bythei kynsan. Ka jingmut ka ktien *Hydrogen* ka long *nongpynmih um;* namar lada phin khleh lang ka *oxygen*, phra bynta bad ka *hydrogen* shibynta, kan long um.

KI MET TYNRAI

(*Elementary Bodies*)

BYNTA II

KA NITROGEN.

Ka *nitrogen* ka kham sting khyndiat ia ka lyer. Kane kam lah ban iarap ei ei ha kaba thang, lane ha kaba kyrshan ia ka jingim u mrad, lane u briew. Pynngam ia ka mombati ba la tbeh hapoh jong ka, te kan lip shisyndon; bad lada pynngop ia u mrad hapoh jong ka, un iap kumne kumne. Ka daw jong kane, kam long namar ba don bih ei ei ha ka *nitrogen*, hynrei tang namar ba ym don *oxygen*. Ka *nitrogen* kam ju khleh koit bad kiwei kiwei ki kynja met, hynrei ka shu don ha ka jinglong marwei. Ka jaka ba ngi kham shait shem ia ka, ka long ha ka lyer. Bad hangta ka iashong lem bad ka *oxygen*, khnang ban pynjem ia ka bor ka *oxygen*; bad haba la pynjem kumta ia ka *oxygen*, da ka jingdon ryngkat ka *nitrogen*. Ka long kaba bit ban kyrshan ia ka jingim, bad ia kaba thang.

KA CARBON

Ka bor ka *carbon*, ban iakhleh bad kiwei pat ki met, ka palat ia kita kiwei pat ki met tynrai baroh. Shisha, ha ki kynja met ba iap, kum ka khyndew bad ki maw, ngim ju shem, koit ia ka *carbon;* hynrei ha ki kynja jingthung

ki dieng, ki jhur, bad ki met mrad met briew, ka kynrei eh, haduh ba ym lah ban ong, ba ki kynja ba im kim lah ban long khlem ka *corbon*. Ki don artylli ki met, ha kiba ngi lah ban shem ia ka *carbon* ha la ka jinglong ba sngur janai. Uta u mawlynnai baitynnad ba ngi khot *diamond*, u long tang ka *carbon* hi ha la ka jinglong sngur bha; bad kawei ka kynja met ba ngi khot *Graphite*, na kaba ngi ju thaw ia ki led, ka long ka carbon, tang ba kam sngur bha kum ha u *diamond*. Une u rnga ruh ba phi ioh na ki dieng, lane na ka met mrad, ka long pat ka rukom *carbon*.

U KYNDOK

U kyndok u long u kynja met eh (*solid*), *uba* shroiñ, bad u ba lam mawleiñ. Ka rong ka lam steni. Um don jingmad, lymne jingiw. Ia ka um, u kyndok u khia ar shah. Ki jingiadei (*properties*) jong u ki long kiba phylla. Haba la pynshit katta, u um noh, haduh ba u lah ban theh na kawei ka pliang ha kawei pat ka pliang; nang pynshit sa katto katne, u la rben, bad dambit; nang pynshit shuh shuh u um noh biang; te haba la jur bha ka jingshit, u thnam bad u shu dam noh; u kylla jynhaw. Sa kane pat. Haba la pynshit, tang kat ban pynum ia u, phin theh ha ka um un kylla ka met kaba byrsaw lam phyrnai, bad phi lah ban ring da ki kti, haduh ba un long ksai,—katta ka long ka jingdambit jong u.

KA PHOSPHORUS

Ka *phosphorus* ka long ka met kaba jem, bad kaba lam shai. Ka kham khia khyndiat ia ka um, bad ka i syrïem kum bthing. Ym ju shem marwei ia kane ha ka *nature* (mariang); hynrei haba ia khleh lang bad ka *oxygen*, ka long ka bynta kaba khraw eh ha ki shyieng mrad; bad ka long kawei ka bynta kaba pynkhlaiñ ia ka khyndew, ba kan seisoh. Kaba jem eh ban pynum ia ka, bad ka long kaba shait meh ding eh. Haba pynpaw ia ka ha ka lyer, ka pynmih ka tdem kaba lieh; bad ha kaba dum, kata ka tdem ka thaba kum ka ding, bad ka iw kum u rynsun. Phin pynshit tang khyndiat ia ka ka la meh ding; ban ka thylliej ding ka heh, bad ka phalang, bad na kata ka mih ka tdem kaba lieh. Lada shoh, lane kyrshut eh, ka meh ding; wat ka jingshit na ka kti u briew ka lah ban pynmeh ding ia ka; hangta ka tuid kum ka wah ban meh ding. Lada kum ing da kane ka ding, ka eh shibun ban shna; namarkata ngim dei ban ktah ia ka, hynrei tang hapoh um. Ka long ka bih kaba jur.

KA SILICON

Ka *silicon* ka long ka met kaba byrsaw. Ym ju shem marwei ia ka; hynrei kaba ka la iakhleh bad ka *oxygen* (hangta la khot *silica* ia ka), ka long ka bynta kaba kynrei eh ha ki laiphew jait met, ba la pynsaphred kylleng ka pyrthei. Ka don eh ha ki kynja mawsiang,

mawbah, bad ha kiwei kiwei ki kynja met, kiba pynlong ia ka snep jong kane ka khyndew. U shyiap, u mawshamok, u mawleiñ, *opal* bad u *aget* ki long lajan baroh ka *silica*. Ngi shem eh ruh ia ka ha ki kynja um baroh.

LYNNONG XXII

KA LYNTI SHA KA JINGLAITLUID

Ia kane ka Poetry la pynbynta ha ki lai bynta kat kum ki por bad ki jingjia ba ka Ri India ka la dei ban iakynduh.

Ka Bynta I—Ka pyni ia ka dur jong ka Ri ha ka jingdum jong ka jinglongmraw. Ia ka Ri India la mutdur hangne kum ka briew kaba jot bad ba shempap. Hangne ngi iohi ruh ba ka jinglongmynsiem ki briew ka long kaba khia shibun namar ki sngewthuh ia la ka jinglong bym ryngkat briew ha ka pyrthei.

BYNTA I

1. Ha khmih ! Kaei kane ba wan
 Bad la u shñiub rymphai,
Ka briew kaba sngewsih ka ban,
 Ka phong ki jaiñ rathai,
Ka iaid kum ka ban sa kyllon,
Namar ha ka khuslai ki shon?

2. Ha sngap kita ba ud lynñiar
Namar ba ban ka thngan ;
Jingdum ia ka Ri ka tawiar
Nangno jingshai kan wan ?
Nga i ka jinghiar jong ka Ri
Kaba la khum da ki kynjri.

3. Ki briew ki im kum ki nongkhrong
Hapdeng jong ka jingshlei ;
Nalor kata sa ka jinglong
Khlem kyrdan ha pyrthei ;
Kane ka Ri ba duk pynban
Ka long shisien ba pawnam than.

Ka bynta II—Ka kren shaphang ka jingmih jong u Mahatma Gandhi. U la long kum u khlur uba mih ban ialam lynti ia ki briew ka Ri. U la ai bor bad jingshitrhem ia shibun ki briew bad bun na ki ki nud ban shah ki shitom bun jait namar u hikai ia ki ban ym duh jingkyrmen. La khot ieit ia u U KPA ka jaitbynriew ka Ri. U Jawaharlal Nehru u la ong shaphang jong u ba u la mih ha ka por ba dum eh jong ka Ri, bad "U long kum ka jingshai kaba sam lyngba ia ka jingdum bad kaba weng ia ka jingkah na ka khmat jong ngi".

BYNTA II.

4. Hapdeng katne ka miet ba slem
U mih u khlur ba shai ;
Nyngkong jingshai jong u ka jem,
Nangta ka nang phyrnai ;
Une u khlur u ban ialam
Ia ka Ri sha ki kliar ka nam.

5. Ki briew ki iohthiah ha jingdum,
Ki kyndit ban sngewthuh:
Ka jingsawa kaba hukum,
Ba kin ym iohthiah shuh;
Ka jingpyrta ka wan, "Balei
Ngin shu sah khum ha ki nongwei?"

6. Te buk, ki khie na ba iohthiah,
Ki 'riew kynsai ka Ri:
Ki nud ruh ka shitom ban shah,
Ban iohlait ki kynjri;
Kiba shah shitom ruh byllai,
Ha ki phatok bad jingkhuslai.

7. U KPA ka Ri u don hajan,
Ban iai pynshngaiñ ia ki;
Ki ngeit ba jinglaitluit kan wan,
Da bym leh makynti;
Kumta wat la mynsiem ka khia,
Ki trei khlem don jingsngew salia.

8. Ki snem ki mih ki snem ki kut,
Ka Ri ka dang dum hi;
Ki wan ki por ba sngew la lut,
Ki lad laitluit jong ki;
Hynrei kine ki neh shipor
Jingshlur ka wan pat bad ka bor.

Ka Bynta III—Ka jingleitnoh ka miet ka jinglongmraw bad ka jingwan jong ka step phyrnai ka jinglaitluid. Ka Ri ka ioh ia la ka jinglaitluid da ka jingsuk. Ki briew, ki mrad, ka pyrthei ka mariang baroh ruh, ki kmen lang

ban iohi ba ka Ri kaba ju khraw naduh ki por hyndai ka sdang pat ia ka ban ioh ia ha jingñiewkor jong ka pyrthei.

9. Ynda la slem ka miet la dum,
Ka bneng ka sdang ban shai;
Lyngba u lyoh ba rben ba jngum,
Ki suit ki rong phyrnai:
Ki kjat sngi ba dang tlot ki ksaid,
Ba ka pyrthei kan shai pat shaid.

10. Ka sngi ka shai bad ka phyrnai
Halor ka Ri ba suk;
Ki sim ki sur ba pher ki rwai
Ia kawei pat ka juk;
Ka lyer ba jai jai bad ba jem,
Ka pynkhih im ki lum ki them.

11. Ha sngap jingrisa bad jingrwai
Jong bun kiba sarong,
Ban i ba ka Ri kan wan phai
Sha ka kyrdan la jong;
Kane ka Ri ka long mynta
Kawei na ki khlur ba phylla.

Jingpynkut:

Ka nam ka Ri India ba khraw,
Ka nang phriang bad phyrnai;
Ngin kyrpad lang i'U Trai Nongthaw
Ki jingkyrkhu b'Un ai.

LYNNONG XXIII

KA RITU NE KA JINGIAP,

Shisien u Abhimanu u 'rangialehthma ba khlaiñ bad ba pawnam, u la shah pyniap ha ka thma Mahabharata. U Arjun u kpa bad u Iudhistir u kñi, baroh arngut ki la iam paitdohnud na ka bynta ka jingduh ia u Abhimanu u khlawait jong ki. Hapdeng ka jingiambriew ia uba la iap, u Iudhistir u la pyrkhat shaphang ka jingiap, bad um sngewthuh balei ba don kane ka jingiap. Kane ka jingiap ka dei kaei? Haba um nang pyrkhat shuh u la kylli ia kine ki jingkylli ha u Arjun. U Arjun kum ka jubab la ka jingkylli jong u, u la iathuh da ka jingiathuhkhana kaba ong kumne:

Ha kaba nyngkong mynba la pynlong ia ka pyrthei, u Brahma, ne u Blei rangbah duh. u la thaw ia ka pyrthei bad kiei kiei baroh kiba don ha ka ba kin roi kin par, kin suk kin saiñ. Kumta ka pyrthei ka dap da ki jingim suda bad ym ju don jingduna ne jingiap. Ka pyrthei namarkata ka la khapngiah da ki briew bad ki mrad ki mreng. Ka Budebi, ka Blei ba synshar ia ka pyrthei, ka la khuslai ba la bun than eh kiba im kiba par haduh ba kam lah shuh ban synshar, Ha kawei ka sngi ka la leit kyrpad ia u Brahma ka da ong,"Ko Kpa ba khrawbor bad ba dap da ka jingisnei, sngewbha ban pynsting ia ka

jingkit jong nga ha ka pyrthei. Ki briew ki la bun than eh. Ngam lah synshar shuh bad ka jingma kaba khraw kan wan ha ki".

U Brahma u la khuslai kumno un leh ban pynduna ia ka jingroi ha ka pyrthei khnang ba ka pyrthei kan suk kan saiñ. Ka dohnud jong u ka la thnam da ka jingshitom jingmut, u la pynhiar mynsiem da ka ding, ka ding ka jingpynhiar mynsiem jong u ka la thang ingkhong ia ki jingthaw ha ka pyrthei. U Siba, uwei pat n blei uba hapoh u Brahma, u ia kyrpad ia u Brahma ban nym pynduh noh ia ka jingim ha ka pyrthei. U Brahma u la shahshkor ia ki ktien u blei Siba bad u la ong, "Ka jingim ka dei ban don ha ka pyrthei, nga pyniap ym lyngba ka jingisih hynrei lyngba ka jingieit. Ko Siba, hato me lah ban ai buit ia nga kumno yn pynsting bad pynlyngkot ia ka jingim ha ka pyrthei? U Siba u la ai kawei ka buit kata ka long ban bynta ia ka por ha ki lai bynta ha ka jaka ba la ju don tang kawei, u la ong, "Ai ba kan don ka Mynnor, ka Mynta bad ka Lawei, khnang ba ka pyrthei kan don jingkylla ba kan suk kan saiñ. U Brahma u la iahap jingmut bad naduh kata ka por ka sa don noh ka por kaba la dep, ka por kaba mynta bad kg por ka ban sa wan.

U Brahma u la kut jingmut ba ki lai tylli ki por kin sdang noh ban don ha ka pyrthei, hynrei kumno yn sdang ia ka? Na ka jingpyrkhat jong u mih kawei ka jingthaw ha ka dur jong ka kyn-

thei kaba bhabriew bad kaba jemnud, kata ka dei ka Ritu ne ka Jingiap. Kane ka briew ka la long ka jingthaw ba thymmai kaba dang mih ha kata hi ka khyllipmat. U Brahma u la hukum ia ka u da ong, "Ritu, khie leit sha ka pyrthei, pyniap ia kiba dei ban iap, namar nga la thaw ia pha ban pyniap, wat sheptieng bad leh kumba nga la hukum." Ka Ritu kaba pli ka kynthei ba jem mynsiem, ka la khynñiuh da ka jingtieng namar kane ka kam ba shyrkhei. Ka la phet sha 'lawbah 'lawsan, ka da iam bad jaw ummat. Hamar kata ka por u Brahma u wan mih bad u kylli ia ka balei ba ka jaw ummat. Ka Ritu ka la iathuh ba ka tieng ia ka pop pyniap. U Brahma u la ong ha ka ba un map ia ki pop pyniap briew jong ka, kumta ka dei ban pyniap. U la ong ruh ba u Iama u blei ka jingiap un iarap ia ka. Ka khlam, ka jingiapthngan bad ki jingpang kin long ki atiar ka Ritu.

Ka Ritu ka la sngewthuh ba kam lah ban lait na kane ka kam, ka la dem khrup ha ki kjat u Brahma ka da kyrpad ka ong, "Ah ! Blei Kynrad, ai ba ki briew kin iap da ki pop jong ki hi, ai ba ka jingsniew bad jingrunar jong ki kan pyniap ia ki hi." U Brahma u la mynjur bad u la ong ha ka, "Ai namarkata, ka jingiap kan don ha ka pyrthei, ko Ritu, phan nym kitpop ei ei ruh, yn khot ia pha naduh mynta ka Jingiap, bad ka jingiap kan pyniap lyngba ka jingieit. Namarkata da ka jingiap, kan sa don bad nang ban ñiew ia ki lai ki por bad ka pyrthei kan suk.

Ki briew kin da thrang ban iakynduh bad ka. Ki ummat jong pha, ko Ritu, naduh mynta kin long ka dak ka jingpaitdohnud. Na ki ummat lah ban tip ia ka jingkhuslai, bad ki jingduh kin um noh ryngkat bad ki ummat khnang ba u khun bynriew un nym khuslai eh.

Kumta ka Ritu ne ka Jingiap ka la hiar sha ka pyrthei. U briew naduh kata ka por u sdang ban iap, hynrei ym don mano mano ruh uba lah ban tip lypa ia ka jingiap. Uwei-pa-uwei un iap ha kano-ma-kano ka por, kumta ngim dei ban sheptieng ia ka jingiap, namar ka jingiap ka wan lyngba ka jingieit. Uno uno uba la iap u la lait na ki jingshitom bad ki jingjaw ummat ha kane ka pyrthei. Kumta ngin pynkhreh ban iakynduh ia ka jingiap da ka jingshlur. U 'riewshlur bad u 'riew shisha un iap tang shisien ; hynrei u 'riewtiengpud bad u 'riewkai un iap bunsien shuwa ba ka jingiap ba shisha kan wan ha u.

LYNNONG XXIV.

KI AIN KA JINGKOIT JINGKHIAH.

Nga la iathuh mynshnwa ba don ki jingma kiba mih na kaba leit khlaw, bad kine ki long:— (1) Kaba ailad ia ki skaiñ ban biah phongrai ia ka jingleit khyndew, kumta ki mih u phud u pyrton ki skaiñ ban pynshitom ia ki briew, (2) kaba kit ia ki khñiang jong ka suhot da ki skaiñ kiba ioh bam ia ka jingleit khyndew, (3) kaba pynsniew ia ka um khamtam ha ka por slap,

Kumta kine ki rukom tep jingleit khyndew ki dei ban long kiba lah ban pynduna ia ki jingma kiba la thoh haneng.

Ka don ha ka 'dewkynroi kawei ka dawai pyniap skaiñ (*disinfectant*) kaba bha eh, kane ka dawai ka mih na ka jingdon hapoh jong ka ki khñiang kiba lui-lui bad kiba donkam eh. Kine ki khñiang kim don ha ka 'dewksang ne 'dewtrai ne ha u shyiap, ki don tang ha ka 'dewkynroi kaba ha khlieh, khamtam hapoh kata kaba la pyndonkam ban thung jingthung bad kaba la long sboh. Kane ka 'dewkynroi kaba rkhiang ka long ka dawai kaba ngin pyndonkam ban pynduh ia ki khñiang kiba sniew. Ka don ka bor ruh ban pynduh ia ka jingiwkhong, kane ka long kaba kongsan haba shna paiñkhana hapdeng ki iing ki sem.

Ki skaiñ ïing ki don ka jinglong bym sngewbha ia ki jingdum. Lada ka jaka ha kaba don ka jingleit khyndew ka long kaba dum ki skaiñ kim mon ban rung. Kumta lada ngi shna paiñkhana ka bymdon jingkhang it bad ba ka jingkhang jong ka ka plie shapoh, kumta ka jingshai kan ym rung, ki skaiñ kim kwah ban rung wat la ki bang ia ka jingleit khyndew.

Khatduh khatwai lada ngin shna bha ia ka paiñkhana naduh tbian haduh khlieh ban da na u slap, ngin da ruh ia pukri um dih jong ngi na ka bih kaba la kit da ka um slap.

Shisha, ha ka por slap ka um hapoh khyndew ka lah ban kit ia ki khñiang, hynrei ka khyndew ka lah ban jiar (*filter*) ia ki khñiang kat ban ym pynsniew ia ki pukri um.

Shuwa ban batai shaphang ka rukom shna ia kine ki paiñkhana nga kwah ban ban ia kane ka aiñ : "Ka dei ban don kawei ka paiñkhana na ka bynta kawei-pa-kawei ka ïing."

Haba pyndonkam ia kine ki lad da bun ki briew ka kham paw ka jinglong bymjanai jong ki, hynrei haba pyndonkam ia ki tang na ka bynta khyndiat ki briew kiba kitkhlieh ban pyniaid ia ka ha ka rukom kaba bha, ki lah ban pynsngewhun ia ki bun snem.

Kaba nyngkong na kine ki lad ka long ki kynja "*Pit Latrine*" kaba pyniaid kum ka "*Earth Closet*"

Tih thliew kumba saw pruh ka jingjylliew, ka pyngkiang kumba ar pruh bad ka lynter kumba sawpruh. Shna ka jingtap ka ban tap bha halor kane ka thliew da ka dewbilat ne ki maw ba la ñiad dewbilat ne da ki dieng bad ki tin. Haba pyndonkam ia kane kaba khatduh, sumar bha ba ki dieng kin neh slem bad ba yn nym pynjakhlia da ka jingleit khyndew ne ka umpynjhieh da kaba tap bha ia ki nalor da ka tin. Hapoh kane ka jingtap, yn don ka thliew leit khyndew, bad sa kawei pat ka jingtap kaba rit ban tap ia kane ka thliew haba ki briew kin weng noh haba ki leit khyndew. Kane ka thliew leit khyndew ka dei ban don khyndiat kham shadien ban ia ka pdeng *(never the back of the pit than the centre)*. Da kaba ñiad shun ia ka tbian man ka taiew ka jingtngit kan nym paw eh bad ban kham jem ban pynkhuid ia ka paiñkhana namar ka shun ka donbor ban pyniap ia ki khñiang.

Shna ïing halor kane, kaba don ki kynroh kiba bha kiba ka jingshai kan ym lah pei lyngba lymne u slap. Lada don bun tylli ki thliew ha ka kynroh kan ym long ka jingiada ia ki skaiñ.

Hapoh kane ka paiñkhana yn don kawei ka synduk ba la pyndap da ka dewkynroi bad kawei ka kynja tiar ba ynda ki briew kiba la dep ki lah ban khat khyndew bad sa bret ia ka shapoh thliew. Man ka step ka dei ban long ka kamram jong iwei iba ha ïng ban pyndap khyndew ia kane ka synduk da ka khyndew na

kper bad ban bret hapoh thliew bad tap ia ka jingleit khyndew. Hadien khyndiat sngi kane ka jingleit khyndew kan ym don jingmynsaw ei-ei shuh, bad teng teng ngi dei ban bujli thymmai bad hadien pat kane pat kan sa kylla sboh.

Kynmaw ba ym bit ban bret ñiut ne ban theh um thet um jakhlia ha kane ka paiñkhana.

Ka rukom kaba ar ka syriem eh ia kaba nyngkong, hynrei ngi lah ban pyndonkam ia ka ha ki jaka bym don khyndew kaba jylliew.

Shna ïing kumba la ong mynshuwa. Ha ka jaka kaba jylliew, ngin pyndonkam da kawei ka tin ne bolti kaba ngi lah ban weng napoh. Kane ka tin ka pdiang ia ka leit khyndew bad ka dewkynroi kaba la pyndonkam ban thep ia ka. Man ka sngi ngi dei ban pynkhuid ia kane ka tin ha kawei pat ka jaka kaba kyrpang. Ynda la pynkhuid, ia ka tin dei ban shu thang da ka ding ne da kaba theh um thnam ne da u dpei ne ka shun maw (*quick lime*).

Shano ngin buh ia kane ka jakhlia napoh ka tin?

Kaba nyngkong kaba ngi lah ban leh ka long ban jied ka jaka ha kper bad ban tih nur kaba shiteng pruh ka jingjylliew. Theh ia ka jingleit khyndew ha kine ki nur bad sa tap da ka khyndew narud ka nur. Ynda la dap shiphew sngi ka jingleit khyndew ka la iong. Ka

bha shibun ban thung jingthung ha kum kine ki jaka. Lehse phi la iohi ia ki kper ha kito ki jaka tep-eit jong ka Sor Shillong.

Kaba ar, ngi lah ban pyndonkam ia ki kynton eit masi. Hynrei ka biang mynta ban batai ba lada ngi thep ia ka jingleit khyndew jong ki briew hapoh kawei ka thliew kaba la tih ha ka kynton eit masi, ka jingshit hapoh ka kynton kan pyniap ia ki khñiang bad ia ki skaiñ ruh kiba don ha ka. Ngin iohnong ruh namar kan kham bun ka sboh.

Kitei kiba la thoh ha khlieh ki long ar tylli ki lad kiba ngi lah ban pyndonkam da kaba myntoi shibun. Haba pyndonkam ia ki ha ka rukom kaba dei kin kham bit shibun ban ia kaba leit pathar sha lum sha wah.

LYNNONG XXV.

KA WAHDUID.

1. Nga dei ka khun binong bishon,
Ka ïing paki nga don;
Nga shong hapoh ka ri ramew
Kane ka spah ka phew.

2. Ka ïing jong nga la siang d'u maw,
I mei ramew i thaw;
Jingthiah ruh da tusok pailen,
Kynjai nga suk nga kmen.

3. Wat la ha suk ha saiñ nga shong,
Jaiñbha jaiñmiat nga phong;
Hynrei nga kwah ban paw pyrthei,
Phi tip phin lyngngoh lei.

4. Kiewspah, u duk, u rit, u heh,
Ban shong ha ïing kim treh:
Baroh sha khmat ban tur ki kwah,
Mano ban shu buiñ sah.

5. Shisha ban kai pyrthei nga kwah,
Hynrei nga dang khynnah;
U slap ruh ha ryngkew u hap,
Hangta nga plung nga sngaid.

6. Sa tang shipor ngan mih pyrthei,
Namar ka ïing la shlei;
Bad dei hangta ba phin khmih kai,
Ha kup ha sem thymmai.

7. Baroh ki khmat na nga ki lip,
Baroh ym don ba tip;
Hynrei ynda ha ri dymmiew,
Nga mih kum umpohliew

8. Nga thom thrait thrait lyngruh lyngram,
Lyngba ka ri sangam;
Nga iaid lyngba ka khlaw ka btap,
Nga iaid khlem nongiarap.

9. Teng teng ha khlieh ka riat nga kiew,
Nga hap sha ba jylliew;
Shapoh ka riat te nga ryngkoh,
Hapoh ka thwei nga noh.

10. Rymphai kum shñiuh bym ju khyllong.
Ka kshaid ia nga phi ong;
Ha khlieh jong nga phin wan iaidkai,
Ha man ki por Synrai.

11. Mawbah, mawrit nga ai dam dam,
Lyngba ka riat ka ram;
Baroh phi tip ba ngam ju pang,
Mawsiang pat, wa! kin pdang.

12. Shapoh ki krem nga ruh nga mih,
Ki sim ki wan ban dih;
Ka um ba khriat, ba shngiam, ba khuid,
Ha nga lynter ka tuid.

13. Ha krung jong nga syntiew ki mih,
Suhsieng ki jingiwbih;
Ba phuh ha tnad ki dieng ba rit,
Ha nga ba dem peit ïit.

14. Ha krung jong nga ki 'tiew tyrkhang,
Ki mih bad l'yiur bad tlang;
La jingiwbih ki pynsuhsieng,
H'u rit h'u khraw jabieng.

15. Mynstep, janmiet ka khiat ka skei,
Sha nga ki wan balei?
Namar lei lei kim lah iaid lait
Ia nga khlem doh khlem dait.

16. Ki 'rangsotti ba wad jingstad,
Ne ba shu shang kutlad;
Ynda haba ia nga ki jngoh,
Hangta jingmut ka proh.

17. Ha ki nga paw da jingbhabriew,
Baroh kim poi phohsniew;
Ia ki bunsien nga phuhsamrkhie,
Dohnud synlar nga plie.

18. Khlir khlir nga iaid, khlung khlung nga ieng,
Lynter ki sngi ki snem;
Khlung khlung nga ieng, khlir khlir nga iaid,
Kumne khlem jingshongthait.

19. Weibriew nga rwai, weibriew nga siaw,
Ha ban da poi duriaw;
Nga klet baroh ki jingshitom,
Hynrei shaphrang nga thom.

20. Te dei jar jar ha nga phi kren,
Haba sngewsih ne kmen;
Na phi hi keiñ ba ngan saiñdur,
Hapdeng ka eh ka jur.

21. Ia nga la kha, ia nga yn tep,
Jingtrei jong nga kin dep;
Ah pleng ! dei tang ma phi shisha,
Ba lah ban iaid shi rta.

22. Ah ! kum ma phi ban long nga kwah,
Jingeh jai jai ban shah;
Ki jinghikai ba phi phi ai,
Ha la dohnud tyngkai.

———

LYNNONG XXVI

KA JINGBYMSUIDÑIEW IA KIBA RIT.

Kan ym long lehse kaba sngewphylla lada ong ba kiei kiei ki don la ka jingmyntoi. La ju don bun kiei kiei kiba iathuh bad pynshisha ia ka jingdonkam bad jïngkordor jong kiei kiei kiba rit. Katno ka long kaba biej ba ma ngi ki khynnah bunsien ngim ju poi pyrkhat ia kane ka jingshisha kaba khraw bad bunsien ngi kheinsting bad ngim ñiewkor satia ia kiei kiei kiba rit. Wat hapdeng kiba la san ruh don katto katne kiba don ia kane kajuh ka jingbymñiewkor lane ka jingkheiñsting ia kiei kiei kiba rit. Ka jingbymsuidñiew ia kiba rit ka long kawei na ki jingmlien kiba sniew eh. Pynban bunsien ngi klet bad ngim poi pyrkhat ba kiba rit ki don la ka ïa ka jong ki.

Lada ngi khmih bniah, ngi lah ban iohi ia ki jingsniew kiba ka jingbymsuidñiew bad jingkheiñsting ia kiei kiei kiba rit ka wallam. Mynta ngin shim katto katne ki nuksa kiba kham donkam na kiba ngi lah ban iohi ia kane ka jingshisha. Nyngkong eh, ngi lah ban iohi ha ka liang ka jingkoit jingkhiah. Bun bun na ngi la jan man la ka por ngim ju salia ia i pang baiongkhlieh bad jyrhoh. Pynban ka jingiohlad jong ine i jingpang iba rit ban shong hapoh ka met, ka lah, kumba la ju jia ha ki bun bun ngut, ban kylla sha ka Inphluwensa, Pneumonia, Sahiaw, bad kiwei kiwei ki jingpang kiba jur

bad ba ma ki ban pynjynjar sat ia u briew bad lehse kiba lah ban bthat wat ia ka jingim hi. Ym tang kine, hynrei lajan baroh ki jingpang kiba shyrkhei shibun ki kylla na ki jingpang kiba rit bad ki bym i myntoi kiba u briew um suidñiew satia. Kynmaw ka jingmong kaba rit ha ka kti ne ka kjat jong ngi ka lah ban kylla sha ka prum kaba heh lada ngim sumar bha ia ka naduh kaba sdang. Ka jingmut ka long ka jingluksan kaba jur ha ka bor, ka por bad ka spah ka phew.

Ha ka trei ka ktah bad ha ka khih ka kamai ruh ngi iohi ia ki jingsniew ba har rukom kiba mih na ka jingbymsuidñiew ia kiei kiei kiba rit. Lehse bun na ngi ngin ym salia eh ia ka jingmong kaba rit ha ka biar jong ka ïing jong ngi. Pynban ka por kan poi ba ka biar baroh kawei kan twa namar ka jingbymtah bad jingbymlape ia katei ka jingmong. Kumjuh ruh uwei u maw-kynroh ba la kynriah lane pait ha ïing, um long ei ei ruh em hapdeng ka kynroh baroh kawei Hynrei kan ym shim por slem ba ka kynroh baroh kawei kan khih lane shong sumor bad twa tang namar ka jingbymbuhbeit bad ka jingbymsumar ia utei u maw. Ka jingduh bad jingjot ka jaiñ ka long bunsien namar ba ngim shym la suh la thaiñ naduh mynba ngi dang dei ban leh tang shiksai arksai. Ka jingtrei bymsuidñiew ia kiei kiei kiba rit ka wallam ia ka jinghiar ha ka jingtrei jingktah jong u briew. Ka jingpyn-lutphut bad jingpynluksan than ha kiei kiei kiba rit kan ktah ia ka jingseisoh jong ka jingtrei

jong u, bad kan nym kyntiew ia ka jingtrei jong u. Bunsien u briew um lah ban roi ne kiew ha ka khaïi ka pateng jong u namar ba um nang ban sumar ia ki jingioh kiba rit jong u. Kham ñiar ba u briew un kyllon ha ka khaïi ka pateng jong u lada u la nang ban sumar ia ka shipeisa arpeisa kaba u lah ban ioh, hynrei bunsien ngi shem ba don ki briew kiba klet ba ka dei ia ki ban sumar nyngkong ia ka shipeisa lada ki kwah ban sumar nyngkong ia ka shipeisa lada ki kwah ban ioh bad ban sumar ia ka tyngka.

Ka jingbymsuidñiew ia kiba rit ka ktah wat ia ka jinglongbriew. Ka jingkyrni ha ka jingdih kyiad, ka jingbrai ha ka jingiakhalai bad ka tuh ka thiem ki long baroh tang ki jingmih jong ka jingbymsuidñiew. Lada u briew u kheiñ ba kaba khyndiat ka kyiad kaba rung ha u kan ym lei lei bad kan ym pynsniew ia u, ka hi suki suki kan pynlong ia u uba kyrni ha ka kyiad bad un kylla long u buaid tanglang ba ijli sat ban peit ruh. Kumjuh ka long ha ka jingiakhalai. Ka jingpyrshang tang syisien ne arsien ia i jingiathong iba rit ka pynlong ia u briew u nongiakhalai uba brai tam ha ki sngi kiba hadien jong ka jingim jong u. Ka jingbuitti bad jingtamti ia kiei kiei kiba rit ka ialam bad kan pynlong ia u briew u nongtuh ba runar bad ba shyrkhei shibun, uba, lehse u lah ruh ban kylla long u nongpyniapbriew tang namar ba um ioh tuh. Baroh na ngi ngi kynmaw lehse, ia ka jingiathuhkhana shaphang uta u khynnah uba dait ia ka skhor ka kmie jong u shuwa ba yn phasi ia u. Phi kynmaw ba u ong ba lada ka kmie jong u ka

la mai bad sympat ia u naduh ka por ba u dang tuh ia kiei kiei kiba rit, un nym jyn da la long kumba u long. Khmih keiñ ka jingbymsuidñiew ia kiei kiei kiba rit katno ka ktah ia ka jinglong briew.

Ma ngi pat ki khynnah skul namar ba ngi dang khynnah ba ngim pat lah ban pyrkhat, bishar lane iohi jngai ia kiei kiei, lehse ngin ong ba kane kam donkam bad kam don ka jingiadei ei ei bad ngi. Hynrei kane ka long kaba iadei bad ba donkam eh ia ngi. Ñiar eh ba ngin shem koit ba ki khynnah ki bymsuidñiew ia kiei kiei kiba rit kiba u nonghikai u hikai, ba kin mih sha khmat bad ba kin kiew sha khlieh. Teng teng ka don ka jingsngewjem eh, teng teng ka jingbymimyntoi ia i dkhot lane i lynnong iba rit, bad don ruh ba ngim sngew myntoi ia ki jinghikai, jingpyni bad jingsneng jingkraw u nonghikai namar ba sngew kumba u kren ia kiei kiei kiba ngi la tip bad ki bymmyntoi. Ki ong, "la lah ym lah kam pher, ki dei kiba rit ki bym myntoi." Katno sien la ju iohsngew ba bun ki ud ki sngewsih ba ki kyllon ha ki sobjekt kiba suk kiba ki jingkylli la buh da ki jingkylli kiba jem kum ki jong ki klas rit. Hooid, "kyllon pynban ha ka Khasi Vernacular," ki ong. Wa, ka jingjot bad ka jingkyllon halor ka jingbymsuidñiew ia kiei kiei kiba rit ! Kum ka kot pynher u khynnah rit, ka jingduh bad ka jingjulor ka per lyeiñ-shi-lyeiñ ha ka jingim jong ngi bad la pynher ia ka tang da ki ksai bteng jong ka jingbymsuidñiew ia kiei kiei kiba rit.

Kumne keiñ, ha ka jingkoit jingkhiah, ha ka trei ka ktah bad ha ka jingshongskul bad jingpule jong ngi, — ki jingsniew, jingduh bad jingjot ki mih bad kylla tang na ka jingbymsuidñiew ia kiba rit. Ka jingduh ia la ka jingkoit jingkhiah ka long ka jingduh kaba khraw hynrei ban duh ia la ka kyrteng ba iwbih bad ia la ka burom ka long kaei kaei kaba kham khraw ban ia ka jingduh ia la ka jingkoit jingkhiah bad ka kham julor bun bun shah ban ia kaba u briew u duh ia la ka spah ka hajar. Hato ngim dei mo ban long kiba adkar bad ba sumar ia kiei kiei kiba rit ioh ki long kiba sniew bad kiba lah ban wallam ia ka jinghiar ha ka longbriew manbriew jong ngi? Hooid ngi la dei ban pyrkhat kiba kum kino ki briew ngin long lashai lashisngi Ngi la dei ban tip ba ha kiei kiei kiba rit don ki kyrwoh na kiba la bteng ia ki ksai ksiar jong ka jingtip bad jingshemphang ki ban ialam ia ngi beit sha ki kyrdan jong ka jingtipbriew, ka burom bad ka jingbha. Dei hangta keiñ ba ngi ioh ia ka kyrteng ba iwbih bad kaba ka jingsuhsieng jong kata ka jingiwbih kan her jngai jngai Ngi la dei mo ban kynmaw ba ka jingbymsuidñiew ia kiei kiei kiba rit ka wallam ia ka jingduh, jingjulor bad ki jingjot kiba har rukom ? U tymmen ha ki ktien syllok phawar jong u toi um shym bakla te haba u ong. "Ka jingpei ka ba rit katno katno ka lah ban pynngam ia ka lieng kaba khraw."

LYNNONG XXVII

KI JHUR BAD KI SOH.

Ki jhur bad ki soh ki long ki jingbam jong ngi. Bunsien haba ngi bam ia kine ngim ju da pyrkhat eh haduh katno ki lah ban tei ia ka met ka phad jong ngi. Kham bunsien ruh kaba pynlong ia ngi ban bam ia kinc ki soh bad ki jhur dei ka jingmad. Lada ngi la iohmad shisien ba u long uba bang kata ka ialam ia ki thied jong ka jingkwah ha ka jabieng ban ioh kham bunsien ia uta u jait soh ne u jhur. Kane ka dei ka jingtlot ha ka liang ka bor met jong ngi ki briew ba ngim lah ban synshar ia ki dkhot la jong kum u thylliej, ki khmat bad ki kti. Ka don kawei pat ka bor kaba don hapoh jong ngi kaba ngi lah ban synshar ia ki dkhot met. Kata ka long ka bor jong ka mon. Lada ngi don ka mon kaba khlaiñ, ki bor jingkwah jong

ki dhkot met kin long hapoh kata ka mon. Ha kajuh ka rukom haba ngi bam ia kaei kaei, kaba donkam ka lóng ban pyrkhat ia kata ka jingbam ka lah ne em ban tei da kaba pynlong doh pynlong snam ha ka met jong ngi. Lada ngi shu bam tang namar ba pynhun ia ka bor jingkwah kata ngim shym pher ei ei na u mrad uba wad jingbam kum ma ngi u briew hi. Ngi don ka bor sngewthuh kaba paka hapoh jong ngi bad kumta ha ka liang ka bam ka dih ruh donkam ban pyniaid da kane ka bor jingsngewthuh bad ka mon ba khlaiñ.

Ki don bun jait ki jhur bad ki soh kiba ngi ju bam ha man la ki samoi, kat kum ki por. Ia iwei-pa-iwei na kine wat la i long iba rit eh ruh i don la ka jong ka bor ban tei ia ki dkhot met u briew bad ban pynlong uba koit ba khiah krad. Ia kine ki jaid jingbam lah ban pynbynta ha ki hynriew ki kyrdan :—

1. Ki jingbam ba don doh lane ba soh rynjup, kum u khaw, u kew, u riewhadem bad u krai.

2. Ki shyieng symbai, kum u dai u motor, u ri bad u phrisbin.

3. Ki jingbam ba long na ki thied, kum u phan, u mula, u karot, u sohlakum, u ararut, bad u phandieng.

4. Ki 'hur jyrngam bad kum u phulkubi, kubi bad u tyrso.

5. Ki soh, kum u sohpieng, sohñiamtra, sohkrep, sohmyndong, sohkynphor bad kiwei kiwei.

6. Ki jait tit bad kiwei pat ki jait ba mih na ki.

Ki kynja jhur ki long ka jait jingbam kaba da bha. Lada jia ba rem than ka dor jong ka dud, ka doh lane ka pylleng ym banse ban thied da ki jhur ki jhep. Ki jhur jyrngam' ki pynmih ia ki bitamin bad ki kynja mluh. Ki bitamin ki long kita ki bynta ba don hapoh jong ka jingbam kiba lah ban iarap ha kaba tei ia ka met u briew. Ha ka ri jong ngi bad ha man ki shnong jong ngi ki don bun jait ki kynja jhur ba la thung la tep, hynrei kaba sngewsih ka long ba ka rukom bam rukom dih kam shym long kumba ka dei ban long. Donkam ban pyrshang ban ioh bam man la ka sngi, la kumno kumno, katto katne ki jait jhur im kum u salad, u sohsaw, u karot bad u bit (*beet*) khnang ban tei ia ka met ka phad.

Ki jingbam ba long na ki thied kum u ararut, u phandieng, u karot bad kiwei ki don ha ki ka kynja met kaba iarap ban tylliat ia ka jingbam ha ka kpoh kaba ki khot u kolok. U phan, u sohlakum bad u karot ki long ki jingbam kiba donkam shibun namar ba ki don ki

bitamin. Napdeng ki jait jingbam ba long na ki thied dei u phan uba donkam eh namar ha u lajan don lut ki bitamin. Ki bitamin ki don borabor ha ka syrtap ba shalor jong kine ki jait jingbam. Haba shet ia u phan dei ban siah stang bha ia ka snep khnang ban ym pynbijai ia ka bitamin. Ka nang khambha shuh shuh ban shet ryngkat bad ka snep khnang ban sah ki bitamin. Ha u karot bad u phankaro ka don ka shini jong u pai.

Ki jhur jyrngam pat ki long kiba donkam bha ia ka jingkoit jingkhiah. Kine ki long u kubi, phulkubi, u salad, u piat, u sohsaw bad kiwei kiwei. La ha ka jingshisha kine kim da khlaiñ eh ka bor ban tei, hynrei ka don ha ki ka kynja mluh kaba iarap ban tei bha ia u briew. Ki don ruh ki bitimin ha kine ki jhur. Ki jhur jyrngam ym tang namar ba ki iapher uwei na uwei pat ha ka jingmad hynrei ki pynbang ia ka jingbam jingdih bad ki ialeh ban pynduh ia kino kino ki jait jingpang ba iadei bad ka snam. Nangta ki don ruh ka kynja met kaba don ha kibynta ne ki kamra barit tam jong u jait jingthung baroh kaba iasyrïem kum kaba don ha u ararut, phandieng bad kiwei kiwei; tang ba ia kane ym lah ban tylliat da ka nierbab. Kane ka kynja met (*cellulose*) ka long kham bunsien kaba donkam eh ha ki snier, ka da iarap ban pynkhuid bha ia ka jingbam bad ban pynduh ia kino kino ki jingat ne jingpang kpoh. U piat bad u rynsun ki don ka kynja umphniang kaba iarap ha kaba pynbang ia ka

jingbam. Uwei u doktor u ong, ba uwei u briew u dei la kumno kumno ban bam kumba shiteng pawa man ka sngi u 'hursla jyrngam. Ha u kubi bad phulkubi ka don ka kynja met ba iajan eh bad ka shun bad kawei pat ka kynja met ba mehding eh kaba ki khot Phosphorus. Kine ar, ki iarap ban pynbha ia ki snier, bad ban iada na ki jingsniew kpoh ba bun jait.

Kumta na kitei ki jingong haneng ngi sngewthuh ba ki jingmyntoi ba lah ban ioh na kaba bam ia ki jhur ka long namar ba :—

(1) Ki ri ia ka bor met bad ia ka jingkoit jingkhiah ;

(2) Ki pynkhlaiñ ia ka bor ban ialeh pyrshah ia ki jingpang ;

(3) Ki tei ia ki shyieng bad ki bniat ba eh ha ki khunlung ;

(4) Ki iarap ban pynduh ia ka jingsetkpoh bad

(5) Ki iarap ban pyndap pynbiang ia ki jingduna jong ki rukom jingiakhleh hapoh ka met u briew hapdeng kaba jew bad kaba thiangbluiñ kum ka sabon.

Ki kynja soh pat ki long ki jingbam ba kham ia pher na ki jhur. Bun bun ki jait soh ki don bun bha ka um bad ka shini. Ka kait, soh-

khajur, sohdymbur, sohniamtra, sohpieng, sohtrun, kine baroh ki long kiba tei bha ia ka met. Ka umshun bad ka umsohjew ki don ka kynja dawai kaba iarap shibun ban pynduh na ki jingpang symparbret lane kino kino kiba iadei bad ka jingsniew snam. Haba la khleh ia ki bad ka um pat ki long ka kynja jingdih ba sngewpyngngad ; bad nalor kata ka pynduh ia kano kano ka kynja mluh hapoh ka met na kaba kylla bih. Ki soh kiba tei bha ia ka met dei kito kiba don bun bha ka shini ha ki. U sohtrun u iarap ha kaba tylliat ia ki kynja met ba eh ba don ha ki slading lane ha ki kynja jhur jyrngam ba ngi ju bam. Ki soh ki long kiba donkam bha ha kiba bun ki rukom. Uwei-pa-uwei u jait soh u don la ka jong ka bynta ban pynbha ia ka met namar ba don ki bitamin bad ki kynja met ba eh kiba iarap ban tei ia ka jingkoit jingkhiah. Ki soh ki kham iadei bha ha ka jingbam ki khunlung La kumno kumno ki doctor ki bthah ba dei ban bam kumba shishutak palat man ka sngi. Ia ki soh ba dang shu kheit dei ban bam haba ki long kiba bha, ba ih bad ba la sait bha. Ki soh kiba la ih than, kiba la lam pyud lane kiba dang im bym pat ih ki pynmih ki jingatkpoh jingpangkpoh ha ka nierbah bad ha ki snier kiba shadien jong ka. Ki don sa kiwei pat ki soh ba ngi shem borabor ba la thep hapoh ki tin ba la pyndait bha ; kine ruh ki lah ban pynmih kumjuh ia ki dak jingpang namar ba ki la iakjit ia ka sisa, ka tin bad ka tama kiba don ha kito ki jingsop.

Kiei kiei kiba ngim ju khmihlynti dei kita pynban kiba lah ban iarap ia ngi. Ki soh bad ki kynja jhur ba la kdew haneng ki long kiba tei bha ia ka met lada bam ia ki ha ka rukom kaba dei. Ki khynnah skul ki dei ban ioh jinghikai shaphang kane. Ka jingbam jiugdih kam long na ka bynta ban pynhun ia ki dkhot met jong u thylliej, ka shyntur, ki bniat bad ka kpoh, hynrei na ka bynta ban tei ia met. Ka bor jong ki mon ka dei kaba kham khraw ban ia ka jong ka dkhot met. Ki tymmen Khasi ki ju ong "Uba im tang ban bam dei u mrad hynrei uba bam tang ban im dei u stad". Ngi bam namar ban tei ia ka met ka phad, khnang ban dup lah ban pyndep ia kiba bun ki jingkam ha kane ka jingim pyrthei sngi ba tang shipor.

LYNNONG XXVIII

KA DORBAR HIMA KI KHASI

Ngi tip baroh ba ka Ri Khasi ka long ka ri ba la synshar da u paidbah lyngba u Syiem, ki myntri bad kiba khraw. U Syiem u long u khlieh bad u mihkhmat jong ki briew, ym u trai ki khyndew ki shyiap. U paidbah u long trai ki khyndew ki shyiap. Kano kano ka kam ba dei lang ia ka Hima solonsar dei ban da wallam ha ka Dorbar Hima. U Syiem bad ki myntri kim lah ban leh mon. Ka ri, namarkata, ka suk ka saiñ, bad ki briew ki sngewlaitluid.

Kane ka rukom synshar ka la neh bun pateng pakit naduh ki por kulong kumah haduh kane ka sngi. Hynrei ki jingkylla bad ki bor na shalor kiba don ha ka ri ki la ktah jur shibun ia kane rukom synshar ba mynta imat kumba ka la sah sa ka rew. Ka jingsdang jong kane ka jingkylla imat ka long naduh ka snem 1824 haba ki Phareng ki la jop ia ka Ri Assam Basharum. Ki Khasi ki la iakynduh bad ki Phareng haba ki ialeit iawan shari dkhar. Ia ki khyndew ki shyiap jong ki Khasi kiba ha khap ri dkhar la shim bor. Ki Phareng ruh da ka jingiakynduh bad ki Khasi ki la sngewkwah ban wan kiew sha Ri Khasi.

Kumta ha ka shitarik u bnai November, 1826, u David Scott hi bad ki nongbud jong u ki la iamih na Gauhati ban wan kiew sha kine ki lum Khasi. Dei hangne ruh ba u David Scott bad arngut ki nongbud jong u ki para Phareng hi, ki la iohi nyngkong ia ka rukom pyniaid ia ka Dorbar Hima Khasi. Kine ki Phareng ki la ap bad khmih da ka jinglyngngoh ia ka rukom pyniaid dorbar u Khasi. Ki la iohi ia ka jingbeit, ka jingryntih jong ka jingpyniaid, ia ka jinglaitluid jong u uwei-pa-uwei u dkhot dorbar ban pyni la ka jingmut ; la uba iapyrshah ne uba iashah u la ioh lad, khlem jingpynwit, ban pynpaw ia la ka jingsngew ha lympung Dorbar. Ym shym don kano kano ka shah shilliang. Ka hok ka synshar ia ka Dorbar. Kumta ia ki Dorbar Hima ki Khasi la ju ong ki "Dorbar-blei"

Kine ki Sahep kiba la poi nyngkong ha Ri Khasi ki la iohi ruh ia ka jinglong mynsiem ba khlaiñ (moral strength) ki Khasi ban leh ia kano kano kaba sniew. Ki iohi ruh ia ka jingshynrang mynsiem ban pyndep ia kano kano kaba sniew. Ki iohi ruh ia ka jinglong ba beit, ba hok bad ba laitluid ki Khasi ha kata ka por. Hynrei ka jinglong ka ba paw eh hapdeng ki Khasi ha kata ka por ka long ka jingiatylli wat hapdeng ki jingiapher jingmut.

Ngan iathuh hangne ia ka jingbatai jong kita ki sahep hi ia ka Dorbar-hima ki Khasi ha kata ka por Kine ki Phareng kiba thoh ki la long u Col. Archibald Waston jong ka "Light Calvalry". bad u A. White.

"Ha ka 1 tarik u bnai November, 1826, u David Scott bad ki nongbud jong u ki la mih ban leit sha ki ri lum. Namar bym don surok kaba bha ha kata ka por ki la shem jingshitom shikatdei eh ha kaba iaid lyngba ia ki lum kiba tap da ki lawbah lawsan, kaba jngai kumba 60 mail. U Sahep Scott. namar ba u long u briew uba sngaid uba khia 13 ne 15 stones (kata kumba $2\frac{1}{2}$ mon), ka long kaba eh ia u ban kiew ia kine ki riat kiba lajan kumba shu pynieng. Ban kham suk u la lah khreh lupa, artylli ki jingkieng snieh kiba u pyndait ha ka met jong u sawdong; arngut ki riewkiewlum ba khlaiñ ki tan ia u na khmat. Kumta u Sahep Scott u sa lah ban kiew khlem da shitom eh Ki la iapoi baroh ha nongkhlaw ha ka por janmiet ynda ki la

iaiaid lai sngi tam. Ki laiasngew tynnad katta katta ia ka jinglong jong ka ri. Uwei na ki rangbah uba iawan bad u David Scott u la ong ba ki lum ki long kum ki lum ri langbrot (sheep hills) jong ka Scottland Bashathie.

Kum lashai u Syiem tang shu poi u David Scott bad ki briew jong u u la phah pyntip ia ki khun ki hajar jong u bad ia ki syiem ba marjan. Hadien saw ne san sngi la pynlong ia ka Dorbar hima (Parliament). Ka shai ba ha ka Dorbar hima don ka jingpyrshah kaba jur ia ka jingtyrwa ka Sorkar Phareng ban ai lynti ei ia ki raiot sorkar na ka na ka hima jong ki.

"Namar ba ngam tip ei ei ia ka rukom ka dustur jong kine ki briew, pyrkhat ia ka jinglyngngoh jong nga haba 500 ne 600 ki riewthma ki wan ki da rynsied na ki lum, kiba la kieng la ki waitlam arsien bat (two handled sword), ki ryntih bad ki ryngkap, bad ki riam na ki jingriam ba itynnad jong ki Khasi kiba iasyrïem bad ki jingphong ki Roman (Roman Toga). Ka jingwanmih kynsan jong ki ha khlieh jong kine ki lum kiba itynnat ka la pynkylla ia ka jingiohi baroh sawdong. Ynda ki la pynshong pyllun bad la pynbeit ia ki dkhot kat kum ka kyrdan, u Syiem u la batai ia ka jingthmu jong ka jingialang, bad u la kyrpad ia ki nongkren na baroh arliang bad pynpaw ia la ki jingsngew ia ka jingtyrwa ka Sorkar Phareng. U rangbah saitthma na ka liang ba ia pyrshah, mar kumta u la ieng joit bad u la sdang ban kren ka jingkren kaba

slem ban pynrem ia ka jingthmu, kaba u pynpaw da ka rukom kren kaba jam khlem sangeh, bad ka rukom leh kaba idei bad ka rukom pynkhih met. Nangta la jubab ia kata da u rangsaitthma na ka liang u syiem; kumta ha kane ka rukom ka bol ka la shu tyllun haduh ban da miet. Nga la lyngngoh shibun eh ia ka jingryntih (order) bad ka akor (decorum) kaba don ha kane ka jingiasaid. Ym don jingkynha jingiarisa, lane jingleh tohmet (indecent) ban pynshong noh ia u nongkren uba na ka liang ba iapyrshah; ha ka jingshisha, ia uwei-pa-uwei u nongkren ki la iasngap bha baroh. Bunsien nga la ju don ha ki jingiatainia ha St. Stephen Chapel, hynrei kane kaba ha ka Dorbar Khasi ka imat ha nga ba la pyniaid ha ka rukom kaba kham idonburom.

Katba nga lah ban tip ka jingsynshar ka kham long kaba da u paidbah (much Republican cast); u syiem bad ki rangbah syiem kim donbor shibun halor u paitbah. Ynda ka la sdang dum ka jingiatainia kam pat kut. U Sehep Scott u la sngewlynga bad kumba u ju leh ia ki kharkaro, u la phah shim shidorjon bitor ka kyiad (rum) ban phah ai shata shalor lum; u pyrkhat ba kin shu iapynkut noh ia kata ka dorbar. Ia kata ka kyiad la phah ai noh, bad ka khubor kaba ong ba kin nym dih kyiad haduh ba kin da lah rai kut ia kata ka kam. Lashai mynstep ki la sdang iatainia biang; bad ka la neh baroh shisngi; bad ka la kut ynda la shiteng synñia, ban mynjur ia ka jingtyrwa ka sorkar phareng.

Ha kane ka jingwan peit ba nyngkong eh jong nga ia ka Nongkhlaw nga la sngewbha shikatdei eh ia ki Khasi, kiba i ba ki long ki briew kiba shida (simple), ba hok (honest); ba shlur (brave) bad ba laitluid (independent)".

LYNNONG XXIX

KI SNGI BA RIM U NÏ U KONG

1. Ka dak ka shin ki ioh h'u maw
   Ka niam ka nia h'u klong h'u skaw;
   Kiwei ruh de tyngkreiñ ki paw,
   H'u rit h'u khraw ban sah kynmaw

2. Ka thoh ka tar kata kim tip,
   Ka buh dulir lane rusit;
   Horkit hordang kam don ka thok,
   Namar dang ieng rasong ka hok.

3. Ha suh ha thar, ha pang ha jhia,
   Ki ieng ka duwai ki ieng ka kñia;
   Ban ieng ka nia, ban wad ka daw,
   Kit bok ka blei Nongbuh Nongthaw.

4. Haba jinthut ka mon ka diang,
   Lait kti lait kjat bym lah iai biang;
   D'u phlang kynbat ki sop dawai,
   Ba Meirilung ka ai kyrhai.

5. Longkha longman, longjait longkur,
Ha jingryntih ka dang wandur;
Ka leh lyndet, ka sang ka ma,
Ki tieng kyndong ioh bam u khla.

6. Longïing longsem, im lang sah lang,
Ki iaid ryntih kumba da nang;
Ki tip i'u kur, i'u kha, i'u man,
Naduh u rit haduh u san.

7. Kynthei khynnah kim ju ñiewbeiñ;
I'u rit i'u ria kim ju lehbeiñ;
I'u nongshohnoh, i'u nongaiksuid,
Ki beh na shnong, ki khi lainuid.

8. Ki lum dorbar ban shong bishar,
I'u khyllah sngi ba thaw jynjar:
I'u riew tamti, i'u riew tamjat,
I'u ksuid ka shong ka sah ryngkat.

9. Ki sngap ka nia arliang mamla,
Ba aiñ riti ki thew pylla;
Ba hok ki khem umshit umjah,
Ban suk ban saiñ u shong u sah.

10. U syiem u kmie bad kiba khraw,
Shityllup lang khun ki hajar;
Ki thir ki thaiñ ki aiñ synshar,
Hima sima ban suk synlar.

11. Kawei ka buit ka bor ki ieng;
    Ka wait ka stieh ki bah, ki kieng;
    Ban neh ka hok ka ri um snam,
    Ban iar ka pud ban iar ka sam.

12. Ka sngi sha sepngi shuwa ban sep,
    Ki rong phyrnai ha suiñ ka thep;
    Ki ruh symboh jingstad ki phriang,
    Ba phi bad nga ngin ioh ban pdiang.

13. Ah shano sha kita ki sngi,
    Ba suk ki kñi ki kpa jong ngi?
    Ah shano shuh kita ki por,
    Ki khraw jutang ki khadar bor?

14. Ban im bad ki katno nga thrang,
    Pyrkhat ia ki katno nga bang:
    Ah iathuh seh lano ngan rwai,
    Ne sngi ba suk jong ki la wai?

LYNNONG XXX

KI KTIEN LYNGKOT STAD U SADI HA PERSIA.

1. Da ki ktien kiba sngewbha bad da ka jingjemnud phi lah ban ring ia u hati da kaba teh tang da iwei i shñiuh.

2. Wat long uba dad eh kat ban pynlong ia lade uba ijli ki briew, lymne wat long uba jem eh kat ban ai huspai ia ka jingshlur khlemraiñ.

3. Wat sngewsarong ia ka jingsngewtynnad ka jingiathuhkhana jong phi tang namar ba iaroh ki briew kiba bieit, lane tang ha ka bor ka jingbishar lade.

4. Haba phim lah buh umngap ma lade, ban lei yn leit khythah sa ia ki briew?

5. Ah, u briew uba bha! Set ia ka um na tyllong, namar ynda ka la tuid bha phim lah khang shuh ia ka.

6. Haba phi iohi ia u nongshun jongphi ba u tlot, wat jyllud tmaiñ da kaba kob; namar ba ha man la ka shyieng don khleiñ bad man la ka jymphong ka sop ia u briew.

7. Ko shalymmen to wallam maphi ia ki khubor ba sngewbha jong ka pynrem bad to ieh ha ka kitbru ia ki khubor ba sniew.

8. Lada u briew uba bieit u thom ia u briew uba stad da ka jinghalla jong u, yn leit lyngngoh lei, namar u maw thala ruh u lah ban pynpait ia u paila. Yn leit lyngngoh lei ba'm pah u jalyeit haba set lang ia ka tyngab ha kajuh ka ruh.

9. Ban lei ban leit tim ia u riewpihuiñ riewbishni uba pli? u, ia lade hi, u long ka apod.

10. Kita kiba diė ia ka niam na ka bynta ka pyrthei ki long ki kada.

LYNNONG XXXI

KI 14 TYLLI KI JINGBAKLA

Ki khadsaw tylli ki jingbakla ki long:—

(1) Ban pynieng la ka jong ka jingpyrkhat shaphang ka badei bad ka bymdei bad bishar ia ki briew ruh kumta.

(2) Ban thew ia ka jingsngewbha kiwei da la ka jong.

(3) Ban khmihlynti ia ka jingiadei jingmut lang ha salonsar kane ka pyrthei.

(4) Ban khmihlynti ia ka jingnang bishar ban ia ka jingshemphang ha ki samla.

(5) Ban pyrshang ban pyniadei ia ki jinglong ba iapher ban long kawei.

(6) Ban khmihlynti ia ka jinglong janai ha ki kam ki jingleh jong ngi.

(7) Ban pynkhuslai ia lade bad ia kiwei da kata kaba ngim lah ban maramot ban pynbha.

(8) Ban pyndem jingmut ha kita kiei kiei ki bym lar kam.

(9) Ban ym ai jingaram ia kita kiba donkam jingaram katba shong ka bor jong ngi.

(10) Ban ym shah, nym aili khyndiat ruh ia ka jingtlot jong kiwei.

(11) Ban tharai ia baroh kiei kiei kum ki bym lah namar ba ngim lah leh ia lade.

(12) Ban ngeit tang katta katba ka jingpyrkhat ba lyngkot jong ngi ka lah ban kot.

(13) Ban khmihlynti ba ngi lah ban sngewthuh ia kiei kiei baroh,

(14) Bad kaba khatduh bad kaba khraw tam ka jingbakla ka long—Ban im tang na ka bynta ka por kaba mynta hi. kaba ha kano ma ka khyllipmat ngi lah ban poi sha ka bymjukut.

LYNNONG XXXII

KI KTIEN STAD U SOLOMON.

1. To ri khop ia la ka dohnud da kaba sumar eh; naba na ka ki wan ki jingmih ka jingim.

2. Khie leit sha u dkhiew, me uba jaipdeh; to pyrkhat ia ki lynti jong u, bad to long stad.

3. Ko khun, to sumar ia ka hukum u kpa jong me, bad wat iehnoh ia ka aiñ ka kmie jong me. To khum ia ki ha la ka sngi ha la ka dohnud, to teh ia ki baroh sawdong la ka ryndang. Haba me iaid, kan ialam ia me, bad haba me thiah kan ap ia me; bad haba me peit kan iakren bad me.

4. Ka jingshun ka pynkynroi ia ki jingiakajia; hynrei ka jingieit ka tap ia ki jingryngkang baroh.

5. Jar uba ieit ia ka jingsneng u ieit ia ka jingtip; hynrei uba isih ia ka jingsneng sympat u long u kynja mrad.

6. Don ka lynti kaba i kumba ka beit ia u briew, hynrei kaba kut jong ka long ka lynti ka jingiap.

7. Uta uba tud ban bitar u don ka jingshem phang kaba khraw; hynrei uta uba jyndong la ka mynsiem u kyntiew ia ka jingbieit.

8. Lah kaba shisien bam da u jhur haba don ka jingieit, ban ia u masi ba la pynsngaid haba don ka jingshun bad u.

9. Ka jingsarong ka leit ha shuwa ka jingpynjot, bad ka mynsiem ba sngewmeng ha shuwa ka jingkyllon.

10. Lah kaba shikyntien ka ja suda haba bad ka jingsuk, ban ia ka ïing kaba dap da ka jingkhawai lem bad ka jingialeh.

11. Ha shuwa k̂a jingjot ka dohnud u briew ka sarong, bad ha shuwa ka burom leit ka jingsngewrit.

12. Ka jingiap bad ka jingim ki long ha ka bor u thylliej; bad kita kiba ieit ia u kin bam ia u soh jong u.

13. Ka waiñ ka long ka nongrkhie beiñ, bad ka kyiad ka long ka nongiamai; bad uba bakla da ki um long uba stad.

14. Uta uba ieit ia ka jingsngewbha un long u briew uba duk: uta uba ieit ia ka waiñ bad ka umphniang un ym long uba riewspah.

15. To hikai ia u khynnah ha ka lynti ba u dei ban leit, te un ym kynriah na ka wat haba u la tymmen.

16. To sngap ia la u kpa uba la pynkha ia me, bad wat ñiewbeiñ ia la ka kmie haba ka la tymmen. To thied ia ka jingshisha, bad wat die ia ka; ia ka jingstad ruh, bad ia ka jinghikai, bad ia ka jingshemphang.

17. Ko khun, to ai ha nga ia ka dohnud jong me, bad to ai ba ki khmat jong me kin sngewbha ia ka lynti jong nga.

18. Jar uba tih ia ka liewlep un hap ba ka; bad uta uba pyntyllun ia u maw, un wan phai halor jong u.

19. U bymman u phet iap ha bym don ba beh ia u: hynrei kiba hok ki shlur kum u sing.

20. Uta uba tap ia la ki jingpalat un ym manbha: hynrei jar uba phla bad ba iehnoh noh ia ki un ioh ka jingisnei.

21. Ia ka briew kaba bha uei uba lah ban shem? Naba ka dor jong ka ka kham kor shibun ia ki rubi.

22. Ka jingpynphai ktien kaba jem ka pynphai noh ia ka jingbitar: hynrei ka ktien ka ba eh ka pynkhih ia ka jingbitar.
